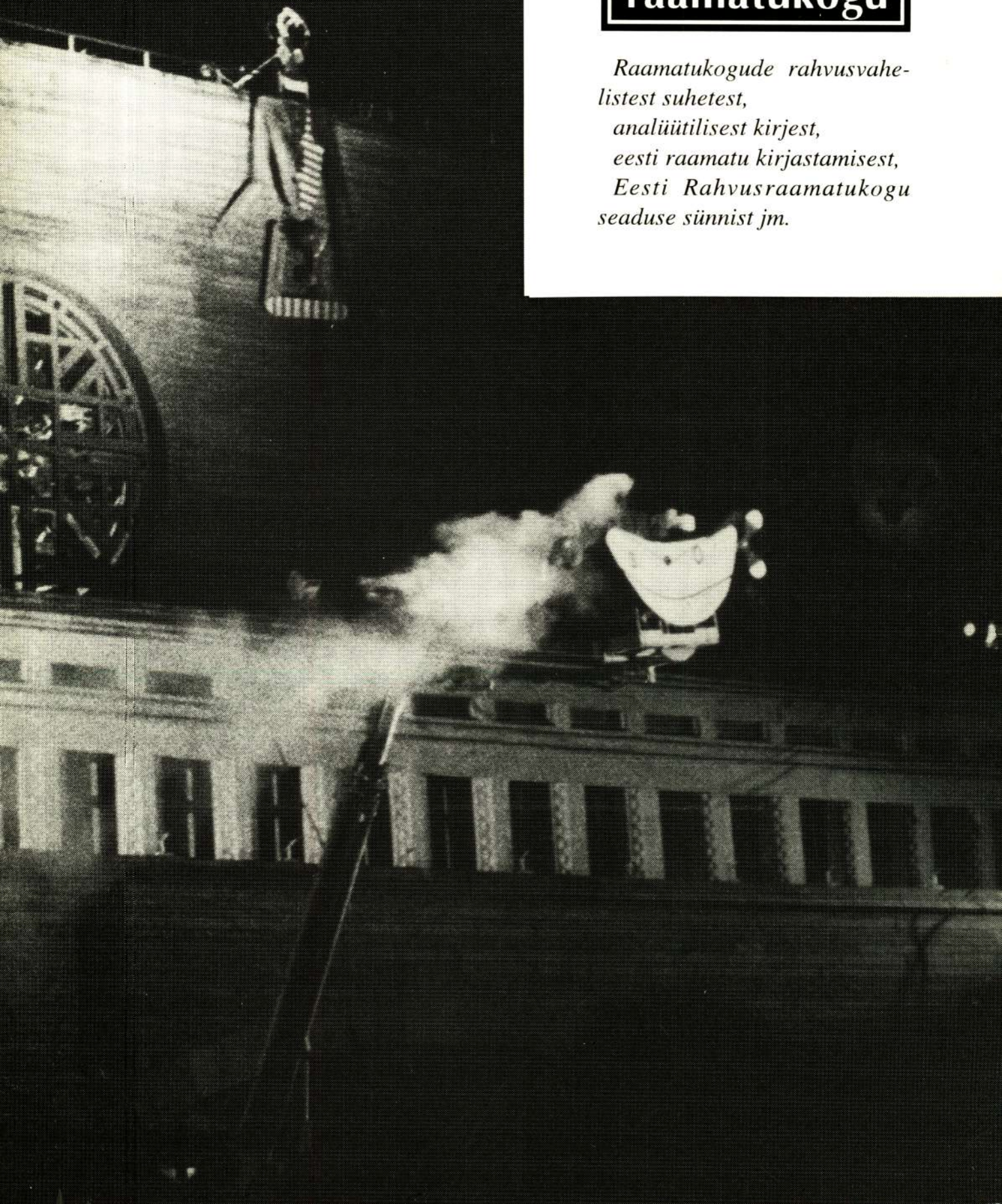

3/1995

*Raamatukogude rahvusvahel-
listest suhetest,
analüütilisest kirjest,
eesti raamatu kirjastamisest,
Eesti Rahvusraamatukogu
seaduse sünnist jm.*

Eesti Rahvusraamatukogu
Eesti Raamatukoguhoidjate
Ühing

3/1995

Toimetuse kolleegium: A. Nuut,
R. Olevsoo, E. Rannap, K. Tammaru,
U. Tõnnov, T. Valm, A. Valmas

Tegevtoimetaja/Editor Ene Riet
Toimetaja Maire Liivamets
Keeletoimetaja Tiina Vilberg
Tehniline toimetaja Mirjam Jürna
Fotod: Teet Malsroos
Kaanefoto:
Rahvusraamatukogu volbriööl

Aadress/Address:
EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
"Raamatukogu" toimetis
tel. 459 128
fax 372+6/311410

Et saada paremaks inimeseks, ei aita ainult enesekasvatusest – tuleb astuda välja enese piiratud ringist ning kasutada teiste abi ja toetust.

Õeldu kehtib ka raamatukogunduses: sõbralikkus ja abivalmidus raamatukogude vahel on alati mänginud suurt osa raamatukogunduse arengus. Raamatukogu suhetest avalikkusega ning koostööst teiste raamatukogudega Eestis oleme oma ajakirja veergudel kirjutanud varemgi. Seekord keskendume rahvusvahelistele suhetele. Otsime vastust küsimusele, mida annab selline koostöö meile ja mida neile.

Mida vähemaks on jäänud Eesti sõltuvus Idast ja mida harvemaks suhted sealsete raamatukogudega, seda enam on tihenened kontaktid Läänega. Kuigi esialgu suhtuti seal meisse kui algajaisse, oleme mõne aastaga suutnud tõestada oma võrdväarsust. Arvan, et kasutades oskuslikult ära kõik meie raamatukoguhoidja hariduses ja töökuses ning olemasolevas raamatukogutehnikas peituvad võimalused, oleme suutelised mõjusalt osalema rahvusvahelises raamatukoguelus. Peaksime aktiivsemalt osa võtma erinevate ülemaailmsete raamatukogundusorganisatsioonide tööst, leidma oma koha rahvusvahelistes programmides ning kirjutama oma töödest-tegemistest teiste riikide erialaväljaannetes. Erinevaid võimalusi selleks tutvustame nii käesolevas ajakirjanumbris kui edaspidi. Lootes, et iga raamatukogu ja raamatukoguhoidja leiab enda jaoks midagi sobivat, pakume välja ka ühe raha saamise võimaluse. Edaspidine on juba igäihe enese mure.

Selleks jõudu soovides

Ene Riet

SISUKORD

Avaveerg: Välisabi/koostöö programmid		
Kultuuri- ja Haridusministeeriumis	Tiia Raudma	4
Kooliraamatukogu põhimäärus		5
Kommentaare "Kooliraamatukogu põhimäärusele"	Mall Saul	6
Rahvusvaheline raamatukogundus-organisatsioon IFLA	Eeva-Maija Tammekann	8
Rahvusraamatukogus avas ukсед		
Euroopa Nõukogu Info- ja Dokumendikeskus	Ülla Jürviste	10
IREX	Viivi Verrev	12
Soovitusi analüütilise kirje koostamiseks	Elviine Uverskaja	14
Analüütiliste andmebaaside loomise kogemus		
Eesti Rahvusraamatukogus	Margit Kurm	18
Suur Pipi-konverents	Mait Talts	22
HABENT SUA FATA LIBELLI		
Eestis kirjutatud, ent kirjastamata jäänud raamatutest	Oskar Kruus	24
Kirjandusmuuseumi Arhiviraamatukogu raamatuid:		
Kahe sajandi tagune A. H. Lücke "Öppetusse-Ramat"	Mihkel Volt	28
JURISTIVEERG		
Ülevaade palgaseadusest	Heli Naeris	29
TEIST JA TEILE		
Raamatukogude aastastatistikast	Hans Jürman	30
Eesti Rahvusraamatukogu seaduse raske süünd	Küllo Arjakas	31
SÕNUMID		
Londoni raamatumess, 19.-21. märts 1995	Ursula Roosmaa	39
Muusika ja infotehnoloogia	Katre Riisalu	41
Veel täienduseks ja täpsustuseks	Uno Liivaku	42
Rahvusvahelised raamatukogundus-konverentsid ja -näitused 1995 II poolel		46
TASULINE LEHEKÜLG		
RR - Euroopa Nõukogu Info- ja Dokumendikeskus		48
Tartu Ülikooli Raamatukogu		49
PE3IOME		
		50
SUMMARY		
		51

VÄLISABI/KOOSTÖÖ PROGRAMMID KULTUURI- JA HARIDUSMINISTEERIUMIS

Kultuuri- ja Haridusministeeriumi ning selle allasutuste kontaktid välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonidega on iga aastaga tihenened. Haridus- ja kultuurialased koostööprojektid toimivad kas välisabi programmide või vahetu koostöö näol. Kultuuriprojektidele on tavaliselt vähem võimalusi otsesest välisabi saada, kuna rahvuskultuuriga tegelemine on eelkõige iga riigi siseküsimus. Siiski on Eestil palju võimalusi osaleda koos teiste riikidega rahvusvahelistes kultuuriprojektides (näit. Euroopa Nõukogu egiidi all), mille kaudu saab heakskiidetud projektidele ka rahalist toetust.

1. Euroopa Liidu PHARE programm

Peamine välisabi pakkuja on Euroopa Liit, tegutsedes PHARE programmi kaudu. PHARE on loodud Kesk- ja Ida-Euroopa maade abistamiseks, peamiselt reformide läbiviimiseks.

Eesti lülitati PHARE programmi 1992. aastal. Algul eraldati Eestile umbes 12 miljonit ECUD (12 MECUD). 1995. aastaks on see kasvanud 21 MECU-ni. Selle kasutamise eestipoolne riiklik koordinaator on Rahandusministeerium. PHARE haridusprogrammide peamine koordinaator on Kultuuri- ja Haridusministeerium (KHM).

1995. aastaks on ette nähtud 1

MECU ärikoolitusreformi jätkamiseks, 0,5 MECUD kõrghariduse ja teaduse reformi ettevalmistamiseks ja 3 MECUD kutseharidusreformiks.

Eestile antud PHARE rahadest on eraldatud 5,5 MECUD TEMPUSE programmile, mis on mõeldud kõrgkoolide ja teadusalaste stipendiumite, uurimistöode ja teadlaste vahetuse tarbeks. TEMPUSE tööd koordineerib TEMPUSE kontor Tallinnas.

Senini on PHARE Eesti rahade peamine kasutaja (hariduse edendamiseks) olnud Taani (näit. ärikoolitus). Seoses Soome ja Rootsi astumisega Euroopa Liidu liikmeks on arvata, et otsene koostöö nende riikidega väheneb, kuna soovitatakse osaleda PHARE programmides, mis lubavad kasutada suuremaid välisabi summasid.

2. Koostöö rahvusvaheliste organisatsioonidega

Euroopa Nõukogu pakub erinevaid koostöövõimalusi üldhariduse, kõrghariduse, teaduse, kultuuri, muinsuskaitse, spordi ja noorsootegevuse valdkonnas. Tegevus toimub seminaride, pikaajaliste koostööprojektide, õpetajate täiendõppe jm. vormis.

UNESCO huvifääri kuuluvad kultuur, haridus ja teadus. Pakutavad koostööprojektid vajavad aga tihti eestipoolset osalist finantseerimist, mistõttu mitmed võimalused jäävad kasutamata.

Põhjamaade Ministrite Nõukogu on huvitatud haridusalasest koostööst kõigi kolme Balti riigiga ja see tegevus elavneb ilmselt 1995. aastal. PMN infobüroo vahendab ka otsest kultuuri- ja hariduskoostööd.

3. Koostöö välisriikidega

Kõige tihedamad vahetud välisabi/koostöö kontaktid on Eestil lähimate naabritega: Soomega ja Skandinaavia riikidega, ning Saksamaaga, kellega meid seovad ammused kultuurisidemed.

Tiia Raudma

Kultuuri- ja Haridusministeeriumi välissidemete osakonna juhataja

KOOLIRAAMATUKOGU PÕHIMÄÄRUS

I Üldsätted

1. Käesolev põhimäärus määrab kindlaks avalike põhikoolide ja gümnaasiumide ning kutseõppeasutuste raamatukogude (edaspidi kooliraamatukogu) ülesanded ja korralduse alused.

2. Kooliraamatukogu on õppeasutuses nõutav struktuuriüksus, mis allub oma tegevuses õppeasutuse juhtkonnale ja kollegiaalsete juhtimisorganite (õppenõukogu, hoolekogu) otsustele.

3. Kooliraamatukogu põhiülesandeks on vastavalt õppeasutuse eripärale õpilaste ja õpetajate varustamine õppe- ja kasvatus tööks ning enesearendamiseks vajaliku kirjandusega, audiovisuaalsete ja muude infokandjatega, selle säilitamine ja kättesaadavaks tegemine, õpilaste iseseisva õppetöö oskuste ja lugemishuvi arendamine.

Kooliraamatukogu ülesanded täpsustatakse iga õppeasutuse põhikirjas.

II Kooliraamatukogu kogud

4. Kooliraamatukogu kogud jagunevad otstarbe järgi põhikoguks ja õppekirjanduse koguks. Kogud komplekteeritakse vastavalt õppeasutuste eripärale vajaliku pedagoogilise, metoodilise, teadus-alase, teatme-, õppe- ja ilukirjandusega, perioodikaga ning muude infokandjatega.

5. Kooliraamatukogu kogude komplekteerimise allikateks on ostud ning annetused juriidilistelt ja füüsilistelt isikutelt.

6. Õppeasutus võib kooliraamatukogu lugejatele tarbetut kirjandust tasuta üle anda teistele õppeasutustele või raamatukogu-

dele või müüa nii juriidilistele kui ka füüsilistele isikutele Kultuuri- ja Haridusministeeriumi poolt kehtestatud korras.

7. Õppe- ja kasvatus töös pidevalt kasutusel olev kirjandus ja muud infokandjad antakse vajadusel vastavatesse õppekabinetidesse, kus nende kasutamise ja säilitamise eest vastutab vastava õppekabineti (laboratooriumi) juhataja.

III Kooliraamatukogu teenindus ja lugeja

8. Kooliraamatukogu kasutamine on tasuta.

9. Kooliraamatukogu võivad kasutada ja raamatukogu lugejaks olla kõik antud õppeasutuse õpilased, õpetajad, haldus- ja teenindav personal ning lapsevanemad.

10. Lugeja õigused ja kohustused sätestatakse õppeasutuse juhtkonna poolt kinnitatud kooliraamatukogu kasutamise eeskirjas.

11. Kooliraamatukogu on kohepeal kasutamiseks avatud kogu koolipäeva vältel. Kojulaenuks ettenähtud aja võib kooli juhtkond määrata eraldi.

IV Kooliraamatukogu juhtimine ja töötajad

12. Kooliraamatukoguhoidja kutsenõuded ja vastava kutseeksami sooritamise korra kehtestab Kultuuri- ja Haridusministeerium.

13. Kooliraamatukoguhoidjaga sõlmib, muudab ja lõpetab töölepingu õppeasutuse direktor (juhataja).

14. Kooliraamatukogu tegevuse eest vastutab kooliraamatukoguhoidja, mitme töötajaga raamatukogus võib kooli direktor (juhataja) nimetada ühe töötaja raamatukogu juhatajaks.

Kooliraamatukoguhoidja näidisülesanded on toodud käesoleva põhimääruse lisas.

15. Kooliraamatukogude arengusuundade kollegiaalseks läbiarutamiseks ja koostöö korraldamiseks moodustab Kultuuri- ja Haridusministeerium Kooliraamatukogude Nõukogu.

Kooliraamatukogude Nõukogu tegutseb Kultuuri- ja Haridusministeeriumi poolt kinnitatud põhimääruse alusel.

16. Kooliraamatukogude nõustamise keskusteks on Eesti Laste raamatukogu, linna keskraamatukogud ja maakonnaraamatukogud.

17. Riiklikku järelevalvet kooliraamatukogude võrgu ja tegevuse üle maakonnas teostavad maavalitsuste haridust korraldavad struktuuriüksused. Üleriigilist järelevalvet kooliraamatukogude võrgu ja tegevuse üle teostab Kultuuri- ja Haridusministeerium.

Kooliraamatukogu töö tehnoloogilistele põhinõuetele vastavuse kontrollimiseks võivad kontrolli ja järelvalvet teostavad institutsioonid kaasata spetsialiste oma maakonna/linna keskraamatukogust.

V Kooliraamatukogu finantseerimine

18. Õppeasutuse eripärale vastavad raamatukogu ruumid, sisustuse ning rahalised vahendid kirjanduse ja muude infokandjatega pidevaks varustamiseks tagab õppeasutuse omanik. Kooliõpikute soetamise kulud katab Kultuuri- ja Haridusministeerium.

19. Kooliraamatukogu finantseerimiseks ettenähtud raha on õppeasutuse eelarve osa. Finantseerimise allikateks võivad olla ka enda teenitud vahendid ja/või annetused.

LISA
KOOLIRAAMATUKOGU
PÕHIMÄÄRUSELE

Kooliraamatukogu näidisülesanded

Kooliraamatukoguhoidja osaleb otseselt kooli õppe- ja kasvatustöös, õpetades õpilasi orienteeruma infokanalites ja kasutama infomaailma võimalusi valmistades neid niimoodi ette pidevõppeks.

Selleks kooliraamatukoguhoidja:

1. Korraldab ja kavandab otstarbekalt raamatukogu tööd. Esitab Kultuuri- ja Haridusministeeriumile raamatukogu statistilise tööaruande. Taotleb kooli eelarvest summasid raamatukogu põhikogu pidevaks täiendamiseks raamatutega ja muude infokandjatega, inventari ja töövahendite hankimiseks.

Peab arvestust kogudes oleva kirjanduse ja muude infokandjate üle. Organiseerib põhikogu inventuuri iga 15 aasta järel või vastavalt kooli juhtkonna nõudmistele.

2. Komplekteerib raamatukogu põhikogu vastavalt kooli eripärale vajaliku pedagoogilise, metoodilise, teatme- ja ilukirjandusega, perioodikaga ning muude infokandjatega. Korraldab koolisiselset koostöös kooli juhtkonna ja õpetajatega õppekirjanduse tellimist. Eemaldab kogudest aegunud ja kulunud raamatud ja muud infokandjad, koostab kustutusaktid ja esitab need kooli direktorile kinnitamiseks.

3. Liigitab ja kataloogib põhikogu raamatud ja muud infokandjad. Kujundab need raamatukogulikult ning paigutab vastavalt vajadusele avariilule, hoidlasse või annab üle õppekabinettidesse. Organiseerib koolisiselset õpikukogu töötlemist. Korraldab raamatukogu tähestik- ja liigikataloogi. Koostab vastavalt vajadusele kartoteeke.

4. Tutvustab õpilastele teatmestut ja juhendab selle kasutamist. Korraldab raamatukogu kasutamise õpetust.

5. Tegeleb laste lugemise arendamisega ja kirjanduse tutvustamisega. Korraldab raamatuüritusi, teeb näitusi ja väljapanekuid.

6. Teenindab lugejaid, peab külastuste ja laenutuste arvestust ning nõuab raamatute ja muude infokandjate õigeaegset tagastamist.

7. Teeb koostööd:

kooli juhtkonnaga raamatukogu töö planeerimise, majandus- ja finantsküsimustes;

õpetajate, õpilaste ja lastevanematega kogude komplekteerimisel ja puhastamisel, raamatukogu kasutamise õpetuse ja raamatuürituste korraldamisel;

üldkasutatava rahvaraamatukoguga kogude komplekteerimisel, lugejate teenindamisel ning raamatukogu kasutamise õpetuse ja raamatuürituste korraldamisel;

maakonna-, linna- või linnaosa valitsuse haridust korraldava struktuuriüksusega õppekirjanduse tellimisel.

8. Tegeleb pidevalt erialase ja üldkultuurilise enesetäiendamisega. Osaleb täienduskoolitusüritustel.

9. Kujundab raamatukogu ruumid otstarbekalt ja funktsionaalselt ning raamatukogutöö nõuetele vastavalt.

10. Loob raamatukogus sõbraliku ja vaba õhkkonna. Kujundab raamatukogu koostöös kooli juhtkonna, õpetajate ja õpilastega kooli info- ja kultuurikeskuseks.

Kinnitatud kultuuri- ja haridusministri 19. jaanuari 1995. a. määrusega nr. 4.

Ühiskonna muutunud sotsiaalne tellimus on seadnud uued ülesanded ka haridusele. Lisaks teadmiste omandamisele hakatakse üha enam tähelepanu pöörama õpilaste eneseteadvuse ja eneseväärikuse arendamisele ning õppimisoskuse ja -valmiduse kujundamisele. Selle saavutamiseks peab olema koolis omandatud iseseisva töö harjumus ning informatsiooni hankimise ja kasutamise oskus. Nende oskuste arendamine kujuneb probleemiliseks kaasaegse kooliraamatukogu otsese osalemisega igapäevases õppetöös. Kooliraamatukogu praegune standard, nii aineiline kui sisuline ei vasta sageli aja nõudeile ja vajab põhjalikku muutmist. Kooli õppekava ja hariduse eesmärkide saavutamiseks tuleb tänasest kooliraamatukogust arendada kaasaegne meediakeskus. Üks olulisemaid samme sel teel on kooliraamatukogude tegevusele õigusliku aluse loomine.

Kooliraamatukogude eksistentsi ja seega ka arengu seisukohalt vajalik täpsustus tehti Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusesse, mis nüüdsest nõuab raamatukogu olemasolu igas avalikus põhikoolis ja gümnaasiumis. Seadusega kooskõlas on kultuuri- ja haridusministri määrusega kinnitatud uus Kooliraamatukogu põhimäärus, mis määrab kindlaks kooliraamatukogu korralduse alused ja peamised ülesanded.

Üha enam kaldub põhirõhk kooliraamatukogu sisulises töös huvi tekitamiselt kirjanduse ja lugemise vastu õpilaste iseseisva õpitöö oskuste (sh. oma infovajaduse määramise oskuse, info leidmise ja kasutamise oskuse) ning funktsionaalse kirjaoskuse arendamisele. Seega ei pea kooliraamatukogu rahuldama ainult lugemishuvi ja -vajadusi, vaid looma õpilastele tingimused individuaalsete kalduvuste ja loomepotentsiaali arendamiseks. Kooliraamatukogust peab saama

KOMMENTAARE KOOLIRAAMATUKOGU PÕHIMÄÄRUSELE

infokeskus, mis rahuldab kooli infovajaduse, kasutades mitte ainult oma kogusid, vaid kogu raamatukogusüsteemi võimalusi.

Vastavalt paikkonna sotsiaalsele, kultuurilisele ja majanduslikule eripärale, lastevanemate ja õpilaste haridusnõudlusele ning paljudele muudele teguritele kujunevad koolid üha omanäolisemaks. Igas koolis koostatakse oma õppekava ja seatakse omad ülesanded ka raamatukogule. Iga konkreetse kooli põhikirjas täpsustatakse raamatukogu ülesanded ja pannakse paika prioriteedid.

“Kooliraamatukogu põhimääruse” projekti koostas küllaltki lai spetsialistide ring. Projekt saadeti arutamiseks ja ettepanekute tegemiseks piirkondlikele kooliraamatukoguhoidjate sektionidele ja Koolijuhtide Ühendusele, korduvalt oli see kõne all Kultuuri- ja Haridusministeeriumi juures tegutsevas Kooliraamatukogude Nõukogus.

Dokumendi lisana otsustati esitada kooliraamatukoguhoidja näidisülesanded, kuna arusaam neist on paha tihti kesine ka raamatukogutöötajatel enestel, rääkimata koolijuhtidest ja kohaliku omavalitsuse töötajatest.

Põhimäärus on sisuliselt miinimumstandard, milleni peaksid hea tahtmise ja eesmärgistatud tegevuse abil jõudma kõik koolid.

Endiselt on tähtis töö raamatukogunduslik külg, mis on raamatukogu pedagoogilise ja üldkultuurilise funktsiooni täitmise alus. Põhimääruses on püütud jätta õppeasutustele küllalt palju vabadusi raamatukogutöö koolisiseseks korraldamiseks. Nii osutatakse võimalusele anda õppetöös pidevalt kasutusel olev kirjandus õppekabinettidesse. Kui raamatukogu ruumiolud on rahuldavad, ei ole selline lahendus siiski soovitatav,

kuna kabinettides paiknevat on reeglina võimalik kasutada vaid ühe aine õppimisel-õpetamisel. Erandiks on siin õpikud, mis võiksid ja peaksidki leidma koha klassiruumis.

Põhimäärus sätestab, et iga kool koostab Kultuuri- ja Haridusministeeriumi poolse näidise alusel oma raamatukogu kasutamiseeskirja, kus lugeja õigused ja kohustused on arusaamatuste vältimiseks täpselt fikseeritud.

Määruse projekti arutelul vaieldi raamatukogu lahtiolekuaegade üle. On kurb tõsiasi, et lugejad ei pääse sageli kooliraamatukokku ja alati pole raamatukogu uks suletud sugugi seetõttu, et raamatukoguhoidja on seotud kirjanduse hankimisega vms. Piisav lahtiolekuaeg - kogu koolipäeva vältel - on info kättesaadavuse tagamise ja raamatukogu tulemusliku töö tähtsamaid tingimusi ning nõutav kogu arenenud maailmas, ka seal, kus raamatukoguhoidja ametikohta koolis loodud ei ole.

Kultuuri- ja haridusminister on kehtestanud oma 31. 01. 95. a. määrusega nr. 8 kooliraamatukoguhoidja kvalifikatsiooninõuded, mille kohaselt peab kooliraamatukoguhoidjal olema raamatukogunduslik haridus. Raamatukogutöö otstarbekaks organiseerimiseks on erialaste teadmiste ja oskuste olemasolu kooliraamatukoguhoidjal, kel tuleb tegelda kõigi raamatukogutöö protsessidega, hädavajalik. Vastava kvalifikatsioonita töötajatel on võimalus läbida kursused ja sooritada raamatukoguhoidja kutseksam.

Koolisisese otsustatakse raamatukogu juhtimise küsimus mitme töötajaga raamatukogus. Kui peetakse vajalikuks nimetada üks raamatukoguhoidjatest kooliraamatukogu juhatajaks, tuleks tema tasustamisel rakendada kõrgemat palgaastet.

Riiklikku järelvalvet kooliraamatukogude võrgu ja tegevuse üle teostab ja nende arengu eest vastutab üleriigiliselt Kultuuri- ja Haridusministeerium ja maakondades maavalitsuse haridusosakond. Raamatukogutöö tehnoloogilistele põhinõuetele vastavuse kontrollimiseks võivad haridusosakonnad, kus raamatukogutöö tehnoloogiat tundvaid spetsialiste ei ole, kaasata need maakonna või linna keskraamatukogust.

Kooliraamatukogu finantseerib tema omanik, munitsipaalkooli raamatukogu kulud kaetakse kohaliku omavalitsuse eelarvest, riigikooli raamatukogu kulud riigieelarvest. Riigieelarvest kaetakse ka Riigi Kooliameti kinnitatud kooliõpikute soetamise kulud. Raamatukogu eelarve on osa kooli eelarvest. Kindlasti peab raamatukoguhoidjal olema ülevaade raamatukogu komplekteerimiseks ettenähtud summadest, samuti peaks raamatukoguhoidja esitama direktorile põhjendatud eelarvetaotluse.

*Mall Saul
KHMi kooliraamatukogude
inspektor
19. aprill '95*

RAHVUSVAHELINE RAAMATUKOGUNDUSORGANISATSIOON IFLA

EEVA-MAIJA TAMMEKANN

Rahvusvaheline Raamatukoguühingute ja -institutsioonide Liit (IFLA) asutati 1927. aastal. IFLA on sõltumatu rahvusvaheline ühiskondlik organisatsioon, olles ühtlasi UNESCO nõuandva organi staatuses (*Consultative Status A*). IFLA eesmärk on arendada rahvusvahelist koostööd ja üksteisemõistmist raamatukogunduses, edendada uurimistööd ning esindada raamatukogundust rahvusvahelistes organisatsioonides.

IFLA liikmeskond

IFLA liikmed on: a) raamatukoguühingud (*Association Members*), b) raamatukogud, raamatukogunduse õppe- ja uurimisasutused ning institutsioonid (*Institutional Members*), c) üksikliikmed (*Personal Affiliates*) või toetajaliikmed (sponsorid, nt. raamatukauplused ja kirjastajad). 1994. a. alguseks oli IFLA-l liikmeid 130 maalt kokku 1272.

Kuidas töötab IFLA?

IFLA töö toimub kolmel viisil. IFLA on jagatud 8 osakonnaks (*Divisions*), kuhu kuulub 32 sektsiooni (*Sections*) ja 14 ümarlauda (*Round Tables*). Sektsioonidesse jaotatakse raamatukogutüüpide (ülikooliraamatukogud, lasteraamatukogud, pimedate raamatukogud) või tegevusalade (komplekteerimine ja vahetus, bibliograafia, kataloogimine ja märksõnastamine, koolitus) kaupa. Kolm sektsiooni suunab raamatukogundust arengumaades - Aafrikas, Aasias ja Okeaanias ning Ladina-Ameerikas ja Kariibi mere maades. Nende toetusel tegutseb 3 IFLA piirkondlikku bürood Dakaris, Bangkokis ja Sao Paolos. Ümarlaudad tegelevad erialaküsimustega (nt. raamatukogude ajalugu, haldamine, lugejakoostöö). Kord aastas, IFLA aastakonverentsil (*General Conference*)

korraldavad IFLA osakonnad, ümarlaudad ja sektsioonid ettekandekoosolekuid, nõupidamisi ja seminare (*Workshop*). Sektsioonide tööd planeerivad ja juhatavad 5-20 liikmelised alalised komiteed (*Standing Committees*).

Teiseks viib IFLA ellu 5 erinevat pikaajalist põhiprogrammi, mida täidavad eri maade suuremad raamatukogud, kus on selleks alaline tööjõud. Need põhiprogrammid (*Core Programs*) ja nende täitjad on:

ALP - Arengumaade Raamatukogunduse Arendusprogramm (*Advancement of Librarianship in the Third World*), Uppsala Ülikooli Raamatukogu Rootsisis;

PAC - Säilitus- ja Restaureerimisprogramm (*Preservation and Conservation*), Prantsuse Rahvusraamatukogu Pariisis (*Bibliothèque Nationale*);

UAP - Väljaannete Üldise Kättesaadavuse Programm (*Universal Availability of Publications*), Briti Raamatukogu (*British Library*) ning IFLA kaugteeninduse talitus (*Office for international Lending*) Boston Spas;

UBCIM - Universaalne Bibliograafiaarvestus ja Rahvusvaheline Raalkataloogimine, Saksa Raamatu-

kogu Frankfurdis (*Deutsche Bibliothek, Frankfurt/M*);

UDT - Universaalne Andmevoog ja Telekommunikatsioon (*Universal Dataflow and Telecommunications*), Kanada Rahvusraamatukogu Ottawas (*National Library of Canada*).

Põhiprogrammide eesmärk on programmi piires rahvusvaheliste standardite koostamine ja antud raamatukogundusala edendamine. ALP finantseerib arengumaade projekte, koolitust jm., aidates neid ellu viia.

Kolmandaks tegeleb IFLA väljaannete publitseerimisega. IFLA annab välja aastaraamatut (*IFLA Annual*), teatnikku (*IFLA Directory*), ajakirja IFLA JOURNAL (4 numbrit aastas). Koos kirjastaja K. G. Sauriga publitseeritakse erinevaid sarju. 1994. a. sügisest on IFLA alustanud üleminekut andmevahetussüsteemile IFLA-NET. Sidet pidada on esialgu kavas elektronposti abil ja aegamööda levitada ka IFLA dokumente.

Liikmete õigused ja kohustused

Liikmesühingud võivad end registreerida 4 sektsiooni, institutsioonilised liikmed 2 sektsiooni (lisamaksu korral rohkemassegi). See annab õiguse esitada liikmeid sektsioonide alalistesse komiteedesse (*Standing Committees*) ning mõjutada selle kaudu sektsioonide tööd. (Registreerimine 2 sektsiooni ei piira osavõttu muudest aastakonverentsi lahtisist üritusist.)

IFLA liikmed võivad esitada kandidaate IFLA presidendi (*President*) ja IFLA täitevkomitee (*Executive Board*) valimisteks ning saata oma esindaja üle aasta peetavale liikmeskonna üldkogule (*Council*), kus arutatakse nt. IFLA liikmemaksu küsimusi ja protseduurireegleid ning toimuvad isikuvallimised.

Institutsiooniliste liikmete osamaksu suurus on praegu 600 Hollandi kuldnat, üksikliikmeil 150 kuldnat. Iga maa liikmesühingud maksavad ühise liikmemaksuna summa, mis on 0,1 % selle maa liikmemaksust UNESCOle. Valimistel on institutsioonilistel liikmeil igal üks hääl, liikmesühingul aga erinev hulk hääli (vähemalt 7), mille arv põhineb selle maa ühisel liikmemaksul; need hääled jaotavad ühingu oma maal omavahel. Üksikliikmeil ei ole hääleõigust.

IFLA juhtorganid

IFLA tegevust juhivad: a) president (*President*), b) täitevkomitee (*Executive Board*) ja erialanõukogu (*Professional Board*). President valitakse üldkogul 4 aastaks, seejärel on teda võimalik valida veel kaheks lisa-aastaks. Täitevkomiteesse kuuluvad peale presidendi 7 samuti 4+2 aastaks valitavat liiget ja erialanõukogu esimees.

Erialanõukogu liikmeid ei valita üldkogul, vaid selle liikmeks saavad osakondade (*Divisions*) esimehed, kes omakorda on valitud osakonda kuuluvate sektsioonide esimeeste hulgast. Sektsioonide esimehed valitakse alaliste komiteede poolt. Erialanõukogu esimeheks on endine nõukogu liige. Täitevkomitee tegeleb IFLA haldamise (valib ka IFLA peasekretäri) ja majandamisega ning koostöö küsimustega teiste rahvusvaheliste organisatsioonidega. Erialanõukogu jälgib ja koordineerib sektsioonide ja töörühmade tööd ning määrab neile vajaminevad summad. Põhiprogrammid alluvad osaliselt täitevkomiteele, osaliselt erialanõukogule.

Osavõtt koosolekuist

IFLA aastakonverentsid toimuvad augusti lõpul (1995. a. Istanbulis 20.-26. 08.). Kui avaldada osavõtusoov enne maikuud, on konverentsile võimalik pääseda odavamalt (Istanbulis 350 USD). Kohapeal jagatakse osavõtjaile programmid ja ettekannete

tekstid või resümeed. Istanbulis peetakse kinni IFLA konverentsi tavalisest töögraafikust: nõukogu koosolek on pühapäeval 20. 08 (isikuvälimised) ja reedel 25. 08, ametlik avamine esmaspäeval 21. 08. Viimasel laupäeval (26. 08) korraldatakse tavaliselt väljasõite. Päeva- või poolepäevaseminarid (*Workshop*) ja külastused toimuvad neljapäeval 24. 08. IFLA-l on 5 töökeelt: inglise, prantsuse, saksa, vene ja hispaania keel (kõigil koosolekuil ei ole otsetõlget kõigisse nimetatud keeltesse).

Esmaosavõtjaile tundub IFLA aastakonverents kahtlemata kaootiline, nt. 1994. a. Havannas oli ligikaudu 180 erinevat üritust. Pooled neist olid osakondade, sektsioonide ja IFLA juhtorganite koosolekud, mis olid mõeldud neisse kuuluvatele isikutele. Mõned sektsioonid näevad oma alaliste komiteede (SC) koosolekutel meeeldi vaatlejaid. Kõik konverentsist osavõtjad võivad vabalt osaleda kõigil osakondade ja sektsioonide lahtistel koosolekuil (*Open Meetings*) ja seminaridel (*Workshop*), kusjuures üritustest osavõtuks tuleb eelnevalt registreeruda. Sektsioonide poolt korraldatavate ürituste kõrval toimuvad ka üldised üritused (*Contributed Papers Sessions, Poster Sessions, Guest Lectures*). Mõned osavõtjad töötavad pingsalt ühes sektsioonis, teised "tiirlevad" ühelt koosolekult teisele, et selgust saada, mis rahvusvahelises ulatuses raamatukogunduses toimub ja mida on uut. Mõlemad tegevused tuleb heaks kiita. Lisaks sellele toimub IFLA-l palju koosviibimisi, kus on võimalik kohtuda kolleegidega, vastuvõtte, millele turistina ei pääse, kontserte jms. Tähtis koht on IFLA konverentsiga liitaval näitustel, kuhu on välja pandud kirjandus, arvutid, arvutiprogrammid ja raamatukogumööbel.

Istanbuli üldkogus (*Council*) käsitletavat küsimused

Istanbulis valitakse IFLA president (*President*); praegune president Robert Wedgeworth Illinoisi Ülikooli

Raamatukogust (USA) kandideerib 2 lisa-aastaks. Täitevkomiteesse valitakse Russel Bowdeni ja Eeva-Maija Tammekannu asemel uued liikmed. Praegused täitevkomitee liikmed Marta Terry Kuubast, Warren Horton Austraaliast ja Robert Stueart, kes praegu töötab Tais, kandideerivad uuesti 2 aastaks. Andmed valimistel kandideerivate isikute kohta saadetakse IFLA liikmeile aprillis. IFLA peakorter asub HAAGIS Hollandi Rahvusraamatukogu (*Koninklijke Bibliotheek*) ruumes ja seal töötab 6 inimest. Selle aadress on :

IFLA Headquarters, P. O. B. 95312, 2509 CH The Hague, Netherlands. Fax 31-70-3834827

Sealt saab liikmeksastumise avaldusi jmt. ning IFLA teatmikku (*Directory*), mis sisaldab andmeid IFLA ametnike, liikmete, osakondade, sektsioonide, väljaannete jm. kohta, lisaks ka statistilisi andmeid.

Toimetus palus Eeva-Maija Tammekannul mõtiskleda ka IFLA tegevuse tulemuslikkuse üle.

Esimest korda võtsin IFLA aastakonverentsist osa 1966. aastal Helsingis. 1970. aastast alates olen pea-aegu kõigist IFLA aastakonverentsidest osa võtnud. 1971.-1981. aastani olin raamatukogunduse teooria ja teadustöö sektsiooni alalise komitee liige, paar aastat ka sektsiooni sekretär. 1983.-1991. aastani olin parlamendiraamatukogude sektsiooni alalise komitee liige ja 1985-1987 sektsiooni sekretär; 1991-(1995) täitevkomitee (*Executive Board*) liige.

IFLA tegevuse tulemuslikkusest

IFLA haarab kõiki raamatukogu tegevusvaldkondi kõigis maailmajagudes (vähenenud on infoteenidusega tegelemise osa, kuna see kuulub FIDi kompetentsi). Pean IFLA tegevuse laiahaardelisust tõhusaks.

Minu arvates on IFLA organisatoorsed probleemid tingitud põhiliselt sellest, et võrreldes 1927. aastaga on

raamatukogutöö väga palju muutunud ning raamatukoguhoidjad spetsialiseerunud. IFLA raames on moodustatud hulgaliselt uusi ümarlaudu ja töörühmi ning programmi on laiendatud teemadega, mis muidu jääksid sektsioonide tööst välja. Et aastakonverents mahuks ühte nädalasse, on igale rühmakosolekule ette nähtud piiratud aeg (tav. 2,5 tundi pluss *Standing Committee* koosolekud). Neile, kes tulevad ainult mingi kindla eriala või eriküsimusi käsitlevatele koosolekutele, sellest ajast ei piisa ja selleks reserveeritakse üks päev pikematele seminaridele.

Mõnede spetsialistide arvates tuleks osakondade ja sektsioonide jm. hulka pigem piirata, näiteks poole võrra. Kas sel juhul saaksid kitsamate alade spetsialistid piisavalt ruumi? On tõsi, et sektsioonides ja töörühmades käsitletavat teemat praegu tõepoolest sageli kattuvad, kuid on võimalik ka mitme sektsiooni koosolekud ühendada.

IFLA aastakonverentsist osavõtjad võib minu arvates jagada kolme rühma: a) need, kes osalevad aktiivselt mõne sellise IFLA rühma töös, mis on seotud nende igapäevatooga; b) need, kes soovivad saada üldpilti uuendustest raamatukogunduses, uuest tehnoloogiast, arvutiprogrammidest jm.; c) nn. turistid. A-rühma kuuluvad näiteks rahvusvahelisi standardeid kasutavad kataloogijad (usun, et nende arv suureneb), b-rühma raamatukogujuhid ja c-rühma põhiliselt spetsialiseerumata noored. Mingil määral vähendab infovõrkude (IFLANET) kasutuselevõtt vajadust koosolekute järele.

Pidevalt kerkib küsimus, kas IFLA aastakonverents peaks toimuma igal aastal või iga kahe aasta tagant. Üle aasta toimuvad aastakonverentsid oleksid osavõtjatele küll odavamad, kuid samas ei vastaks see eriti a-rühma osavõtjate huvidele. Sel juhul ei saaks IFLA aastakonverents korraldada ka nii paljudes erinevates riikides.

Soome keelest Maia Randma

RAHVUSRAAMATUKOGUS AVAS UKSED EUROOPA NÕUKOGU INFO- JA DOKUMENDIKESKUS ÜLLA JÜRVISTE

Mis on Euroopa Nõukogu?

Euroopa Nõukogu (EN) on, 1949 aastal loodud poliitiline organisatsioon, kuhu tänaseks kuulub 34 liikmesriiki ja mille alaline peakorter asub Palais de l'Europe'is Strasbourgis, Prantsusmaal. ENi eesmärk on kaitsa inimõigusi ja pluralistlikku demokraatiat, teadvustada Euroopa kultuurilise identiteedi olemasolu ja aidata kaasa selle aregule, otsida lahendusi Euroopa ühiskonna ees seisvatele probleemidele (vähemusrahvused, ksenofoobia, sallimatus, keskkonnakaitse, bioeetika, AIDS, narkomaania jne.), arendada poliitilist partnerlust Euroopa uute demokraatlike riikidega ning abistada Kesk- ja Ida-Euroopa maid poliitiliste, seadusandlike ja konstitutsiooniliste reformide läbi viimises.

EN tegutseb kolme peamise organi kaudu:

- **Ministrite Komitee** on 34 liikmesriigi välisministritest või nende asetäitjatest koosnev otsuseid langetav organ, mis koguneb Strasbourgis;

- **Parlamentaarne Assamblee**, EN nõuandev organ, koosneb 236 liikmest (ja 236 asendajast), kes on valitud 34 liikmesriigi rahvuslikest parlamentidest; samuti kuuluvad sinna erikülalise staatusega delegatsioonid Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest. Assamblee president on praegu Miguel Angel Martinez (Hispaania).

- **Euroopa Kohalike ja Piirkondlike Omavalitsusorganite kahekojaline Kongress**, mille üks koda esindab kohalikke, teine regionaalseid võimuorganeid.

Nende kolme organi teenistuses on 1200 ametnikuga Sekretariaat, mida juhib peasekretär, kes valitakse 5 aastaks. Praegu on ENi peasekretär Daniel Tarschys (Rootsi).

Eesti sai ENi täisliikmeks 13. mail 1993. a. Täisliikmeks on vastu võetud ka Leedu ja Läti.

EN Info- ja Dokumentikeskused

Viimasel kolmel aastal on EN Kesk- ja Ida-Euroopa riikides juurutatud uut

info- ja teavitamise poliitikat. Raha-puudusel ei ole paljudes ENi liikmesriikides suudetud hankida ENi publikatsioone. ENi tegevusest teavitamise tõhustamiseks otsustas EN Ministrite Komitee rajada mitmes liikmesriigis Info- ja Dokumentikeskuse ja kanda nende tegevusega seotud kulud. See on idee, mis kannab kahte eesmärki:

- rahuldada infovajadust ENi tegevuse ja saavutuste kohta, mis omakorda aitab lahendada mitmeid liikmesriikide aktuaalseid probleeme;

- kindlustada ENi pidevat paindlikku kohalolekut liikmesriigis, teavitades avalikkust mitmete võimaluste pakkumise abil ENi tegevusest üldse.

Tänaseks on avatud 8 Info- ja Dokumentikeskust. Igal neist on oma profiil sõltuvalt asukohamaast, institutsioonist, mille juurde nad loodi, ja rollist, mida nad ühiskonnas omavad.

EN Info- ja Dokumentikeskusi (EN IDKsid) on loodud nii era- kui riiklike institutsioonide juurde. Iga keskus looakse ENi Sekretariaadi ja institutsiooni vahelise lepingu alusel, kus määratletakse mõlema kohustused, nii ülesanded kui kulutused ja keskusele eraldatav raha. Nimetatud keskused asuvad:

Budapestis - Ungari Parlamendiramatukogu juures (*Library of the Hungarian Parliament*);

Varssavis - Varssavi Ülikooli Euroopa-Uuringute Keskuse juures (*Centre for Europe of Warsaw University*);

Prahas - Charles'i Ülikooli juures (*European Information Centre of the Charles' University*);

Bratislavas - Akadeemia Istropolitana juures (*Academia Istropolitana*);

Moskvas - Rahvusvaheliste Suhete Instituudi juures (*State Institute for International Relations in Moscow*);

Vilniuses - Leedu Rahvusraamatukogu juures (*National Library of Lithuania*);

Bukarestis - Rumeenia Rahvusvaheliste Uuringute Instituudi juures (*Romanian Institute of International Studies*);

Sofias - Demokraatiauuringute Keskus (*Centre for the Study of Democracy*).

EN IDK avamine Tallinnas

Maikuu lõpus, pärast vastava lepingu allkirjutamist Eesti Rahvusraamatukogu peadirektori pr. Ivi EENMAA ja EN Poliitika Direktoraadi direktori hr. Hans-Peter FURRERI poolt, avati üheksas ENi Info- ja Dokumentikeskus Tallinnas, Rahvusraamatukogu juures.

Vajadus taolise infokeskuse järele tekkis raamatukogus juba aastaid tagasi. Vastates päringutele ENi tegevuse ja dokumentide kohta, olime tihti sunnitud tõdema, et raamatukogus puudus minimaalne baas selle ülesande lahendamiseks. Olime pidevalt sunnitud puuduvaid dokumente tellima Strasbourgist Eesti Vabariigi alalise esindaja kaudu ENis. Mitmele küsimustele jäime vastuse hoopis võlgu, kuna alati ei õnnestunud hankida vajalikke publikatsioone.

Asusime otsima võimalusi infotöö selle lõigu senisest paremaks korraldamiseks.

Kuuldes teistes Euroopa riikides loodud EN IDKdest, taotlesime ka meie selle loomist RRI juurde. Kahjuks jahvatavad bürokraatiaveskid kõikjal aeglaselt, mistõttu Tallinna keskuse avamiseni läks tükk aega. Deporaamatukogu staatuse oleksime saanud tõenäoliselt ka varem, kuid infokeskuses komplekteeritakse dokumente täielikumalt (ka retrospektiivselt). Samuti on infokeskuse ülesanded tunduvalt laiemad.

Nagu eespool mainitud, sõltuvad infokeskuse ülesanded paljuski kohalikest vajadustest. Tallinnas avatud EN IDK ülesanded on üldjoontes järgmised:

- Eesti avalikkuse teavitamine ENi eesmärkidest, tegevusest ja saavutustest;
- ENi dokumentide ja publikatsioonide kogumine ja kättesaadavaks tegemine;
- päringutele vastamine ENi tegevuse ja dokumentide kohta;
- ENi pressiteadete edastamine Eesti meediale;
- koostöö teiste Info- ja Dokumentikeskustega.

Päringutele vastates tuginetakse ENi dokumentidele. Juhul, kui kohapeal vajalikud publikatsioonid puuduvad, edastatakse päring ENi institutsioonidele Strasbourgis. Loomisel on

arvutiside ENi Sekretariaadi ja Tallinna EN IDK vahel, seega saab lähitulevikus kasutada taolistel puhkudel elektronposti.

Algselt on meie infokeskuses ligikaudu 2000 dokumenti, sh. ka perioodikaväljaanded. Kogu täiendatakse pidevalt uute ENi dokumentide ja päevakohaste väljaannetega. Lisaks trükistele saab infokeskuses tutvuda ka videosalvestiste, töökoosolekute kavade ning pressiteadete. Dokumentid paiknevad avariileil ja on mõeldud vaid kohapeal kasutamiseks. Dokumentidest saab teha valguskoopiaid (kuni 20 lk. tasuta). Kuna ENi töökeelteks on inglise ja prantsuse keel, on ka trükised neis keeltes. Tulevikus hakkab infokeskus abistama ka mõningate dokumentide

tõlkimise korraldamisel eesti keelde. Seega loodame peatselt oma küllastajale pakkuda tekste ka eesti keeles.

Samuti on kavas korraldada ENi tegevust kajastavaid seminare ja näitusi; teha päringutele vastamisel otsinguid Strasbourgis asuvates ENi on-line andmebaasides. Praegu on keskuses võimalik kasutada Eesti ajakirjanduses ilmunud ENi käsitlevate artiklite bibliograafilist andmebaasi. Lisaks on keskusel võimalus hankida infot ülemaailmse arvutisidevõrgu INTERNET kaudu.

Loodame meie EN infokeskuses näha hulgaliselt küllastajaid.

**Olete oodatud tööpäevadel
kella 10-17 Rahvusraamatukogu
AB korpuse V korrusel.
Kohtumiseni!**

*EN Tallinna Info- ja Dokumentikeskuse avamisel;
kirjutab EN peasekretär Daniel Darschys.
seisavad EV president Lennart Meri ja keskuse direktor Ülla Jürviste*

IREX

VIIVI VERREV

IREX on lühend nimetusest International Research and Exchanges Board - Rahvusvaheline Uurimistö ja (Teadlaste) Vahetuse Nõukogu. Organisatsioon asutati 1968. aastal, et hõlbustada Ühendriikide teadlaste juurdepääsu "suurele mustale kastile", NSV Liidu ja tema Ida-Euroopa sõltlaste teaduspotsiaalile.

IREXi tegevus on veerandsaja aastaga laienenud nii sisuliselt kui geograafiliselt. IREXil on keskused kolmeteistkümmel endisel kommunistmimaal, sealhulgas sellistes eksotilistes kohtades nagu Biškek, Almatõ, Jerevan ja Tbilisi. Meile lähim keskus asub Riias, peakorter on Washingtonis.

IREX tegutseb põhiliselt kuues valdkonnas:

- * annab lühema- ja pikemaajalisi stipendiume Ameerika teadlastele;

- * aitab luua otsesidemeid Ameerika ja endiste kommunistmimaade teadlaste vahel;

- * loob võimalusi teadusalaseks koostööks;

- * toetab spetsialiseeritud keeleõppeprogramme;

- * hõlbustab juurdepääsu uurimistöös vajalikele materjalidele;

- * avaldab uurimistulemusi jms., et need oleksid kättesaadavad nii akadeemilistes kui valitsusringkondades. IREXi toetusel on ilmunud üle 4200 raamatu, dissertatsiooni, artikli ja ettekande.

IREXi haare on hämmastavalt lai: põllumajandus, antropoloogia, arheoloogia, arhitektuur, piirkondlikud uurimused, kunstiajalugu, kujutav- ja tarbekunst, äri, kino, kommunikatsioon, arvutiteadus, kriminoloogia, majandus, haridus, rahvakunst/folkloor, geograafia, ajalugu, teaduse ajalugu, rahvastikuteadus, rahvusvahelised suhted, ajakirjandus, õigus-teadus, raamatukogundus, lingvistika,

kirjandus, juhtimisteadus, sõjandus, muusika/muusikateooria, paleontoloogia, filosoofia, kehaline kasvatus, politoloogia, religioon, sotsioloogia, teater jne.

IREX kuulutab projektide finantseerimiseks konkursse ja levitab infot osalemistingimuste kohta oma kohalike esinduste kaudu. RRI on aastast aastasse saabunud teated kahe konkursi kohta:

- * **raamatukogunduse ja info-teaduse eriprojektid Kesk- ja Ida-Euroopas ning endises NSVLis** (*Competition for Special Projects in Library and Information Science with Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*);

- * **IREXi eriprojektid (IREX Special Project Competition)**;

- * **Kolmanda meile olulise programmi kohta, mis annab Baltikumi teadlastele võimalusi individuaalseks uurimistööks Ühendriikides** (*Individual Advanced Research Learning Opportunities in the United States for Scholars from the Baltics*), saab teavet arvutivõrgust (näit. listis grants@kadri.ut.ee). Kuna toimib ka vastupidine programm, st. USA uurijad töötavad Baltikumis, on RR igal aastal saatnud IREXi peakorterisse Washingtonis programmi toetava kirja ja lubanud võimaluste piires aidata USA teadlasi uurimismaterjalide hankimisel.

Postitatud teated on kahjuks jõudnud kohale viimasel hetkel, jätmata aega projekti koostamiseks. Ameerika bürookraat on väga täpne. Ettenähtud päeval (või varem) peavad dokumendid olema IREXi esinduses, kas Washingtonis või mujal. Vastu võetakse ainult postiga saadetud dokumente, fakse ja elektronposti teel saabunut ei arvestata. Kuna aga esitatud tingimused on aastast aastasse põhimõtteliselt samad, oleks

osalemiseks vaja projekt aegsasti sahtlisse valmis kirjutada.

Värskem teavet IREXi kohta saab elektronposti aadressilt: **gopheris irex.info.org**.

Mugavaim juurdepääs on WWW kaudu (URL: **gopher://info.irex.org**).

Gopheri põhimenuus on järgmised kataloogid:

1. Info *gopheri* kohta;
2. Info IREXi kohta;
3. Stipendiumid 1995.-1996. õppeaastal;
4. Arvutikommunikatsioon;
5. Raamatukogu- ja arhiiviprogramm;
6. IREXi sponsoreeritud ettekanded ja ülevaated;
7. Info IREXi kohta teistes keeltes;
8. Teised Sõltumatute Riikide Ühenduse ning Kesk- ja Ida-Euroopaga seotud organisatsioonid;
9. Rahataotluste kirjutamise õpetus ja informatsioon;
10. Haridusalase nõustamise materjalid SRÜ teadlaste tarbeks;
11. Teised *gopherid* ja infoserverid;
12. Arhiivide nimekiri;
13. Valitud artiklid infobülletäänist "IREX News Brief".

Miks peaks siis IREXi kohta eraldi artikli kirjutama?

Põhjusi on kaks:

- * mitte igal raamatukogul ei ole veel ühendust *Internet*'iga;

- * allakirjutanu on ise teinud läbi IREXi rahataotluse kirjutamise kadalipu.¹

Kui teil on küpsenud projekt ja te kaalute, kas IREXilt tasub selle jaoks raha küsida, siis ei tohi hetkekski unustada, et IREX on loodud USA teaduse edendamiseks. See tähendab, et koostööpartner on teil juba olemas, IREX ei aita partnerit leida. Oluline on ka, et partnerid oleksid eelnevalt koostööd teinud. Nullist alustajad pea-

¹ Tulemuseks oli "viik": "Balti riikide valitsusdokumentide seminari" peeti konkursil osalemise vääriliseks, kuid oleks saanud raha ainult juhul, kui keegi oleks oma stipendiumist loobunud.

vad raha küsima mujalt. Ja loomulikult peab teie idee mahtuma IREXi üldiste töösuundade alla. Te peate esitama projekti teostamise täpse kava ja eelarve, sest ebamäärase büdžetiga taotlusi ei arvestata. Projekti realiseerimiseks on konkreetne aeg, aga te peate ka kirjeldama, mis toimub pärast IREXi finantseeritud etapi lõppemist (näit. avaldate te IREXi toetusel korraldatud konverentsi materjalid, aga juba mujalt saadud raha eest). Muulastel on kohustus enne sooviavalduse esitamist võtta ühendust IREXi esindusega. Kellega, kus ja kuidas, selgub juhendist.

Tavaliselt on konkursile esitatavas pakettis järgmised dokumendid:

- * projekti kirjeldus;
- * selle üheleheline kokkuvõte, nn. *Executive Summary*;
- * projekti juhi/juhtide karjääri-kirjeldused (CV);
- * välismaalase projekti puhul toetuskirjad ameeriklastelt (ja vastupidi);
- * spetsiaalne avaldusblankett projekti mõnerealise iseloomustusega.

Teadustööks rahataotluste kirjutamine on Põhja-Ameerika akadeemilises kultuuris omaette loomežanr. Kui soovime mängu kaasa mängida, peame täpselt järgima väljakujunenud tavaid ja etteantud tingimusi. Näiteks ei küsita väljakuulutatud maksimumset rahasummat, alati nimetatakse ka muid finantseerimisallikaid, kuigi nende osa võib olla väike jne.

Parim abiline projekti kirjelduse koostamisel on konkursijuhend. Siin on kõik öeldud, reglementeeritud on isegi iga dokumendipaketi osa pikkus ja reavahe.

Pikemat teksti on hõlpsam paberile panna, iga sõna ei pea selles olema nii täpselt omal kohal. Seepärast kirjutavad "profid" kokkuvõtte väikseima võimaliku reavahega. See lehekülj kujundab suhtumise projekti autorisse, sest seda loeb tähelepanelikult iga valikuga seotud ametnik. Esimesest reast peale peab terve projekt olema esitatud võtmes "kasu Ameerika teadusmaailmale", mitte "kuidas meie targemaks saame".

Statistilised andmed IREXi raamatukogunduse ja infoteaduste eriprojektide kohta

Aasta	1993	1994	1995
1. Taotluse esitajate arv	68	34	32
2. Tasemele vastavad projektid	42	34	30
3. Stipendiumi saajad	20	13	10
4. Taotletud üldsumma	\$930 695	\$527 112	\$390 162
5. Eraldatud üldsumma	\$150 616	\$109 177	\$114 458
6. Keskmine stipendium	\$7 530	\$8 398	\$11 446

Stipendiumi saajad maade/regioonide kaupa

	1993	1994	1995
1. Baltikum	2		1
2. Bulgaaria		1	
3. Kesk-Aasia	1		
4. Kesk-Euroopa		2	
5. Kesk- ja Ida-Euroopa / Euraasia			1
6. Horvaatia			1
7. Tšehhi	1		
8. Eesti			1
9. Euraasia / endine NSVL	6		1
10. Kaug-Ida	1		1
11. Gruusia			1
12. Ungari	1		
13. Läti	1	1	
14. Leedu	1	1	
15. Rumeenia		1	
16. Venemaa	3	8	1
17. Siber	2		
18. Ukraina	1		1

Projekti tüüp

	1993	1994	1995
1. Külaskäik eksperthinnangu andmiseks	5	1	1
2. Konverentsi korraldamine	1	3	5
3. Teatmiku koostamine	7	8	3
4. Abi konkreetsele asutusele	1	0	0
5. Raamatukogundusliku hariduse reform	0	0	1
6. Mitteameriklastest infospetsialistide koolitus	5	0	0
7. Telekommunikatsioon	1	0	0

Paljudele võib olla uudiseks, et nad puutuvad iga päev oma töös kõige otsesemalt kokku ainsa IREXi finantseeritud telekommunikatsiooni projektiga (1993).

Dawn Manni ja Eric Johnsoni BALTINFONETi idee oli parandada elektroonilist infovahetust USA ja Baltimaade raamatukogude vahel, hõlbustada teineteise ressursside kasu-

tamist, parandada info kasutajate kontakti info pakkujatega. Baltikum ei toodud riistvara (seadmete ostmist IREX ei finantseeri), küll aga tasuti Tallinna, Tartu, Riia, Vilniuse ja Kaunase raamatukogude *Internet*'iga ühenduse loomise eest. (Jätkem siinkohal kõrvale küsimus, kas lõppkasutajal on kohustus ühenduse eest rahakotti kergendada või ei.) Igas

nimetatud linnas toimusid mitme-päevased seminarid, kus paarküm-mend raamatukoguhoidjat D. Manni käe all *Internet*'i ressursse leidma ja kasutama õppis. Paljudele oli see esmane kokkupuude mõõtmatu elekt-roonilise maailmaga.

1995/1996. aasta raamatukogu-projektide lühikirjeldused ilmusid elektrooniliselt *Balt-Info* kaudu 19. aprillil. Projekte on kümme. Vaid kahel neist nihkub lõppdaatum järgmisesse aastasse. Geograafiliselt lähim projekt on seotud Tartuga. Selle juht on Martin Halbert Rice'i Ülikooli Raamatukogust Texasest, kes läinud aasta teisel poolel Ameerika Raama-tukoguhoidjate Ühingu stipendiaadina neli kuud TÜ Raamatukogus töötas. Projekti eesmärk on luua *Internet*'i kaudu kättesaadav haruldaste Tartu Ülikooli raamatukogus asuvate 15.-19. saj. trükiste andmebaas.

Arvutiside kohta Baltikumi raama-tukogudes üldse saab aga lugeda Margit Kurmi ettekandest "Internet Baltikumis", millega ta esines Ameerika Balti Assotsiatsiooni aastakonve-rentsil 1994. a. juunis.² Konverentsil osalemine oli võimalik tänu IREXi lühiajalisele reisisoetusele.

IREX on nii rahaliselt kui sisulise töö osas seotud paljude organi-satsioonidega USAs ja teistes maades. Nende hulgas on sadu ülikoole, rohkem kui viiekümne maa teadus-ühingud. Teda toetab Ameerika Õpetatud Seltside Nõukogu (*American Council of Learned Societies*) ja Sotsiaalteaduste Nõukogu (*Social Science Research Council*).

² Tekst: gopher.info.irex.org/ComputerCommunications.

SOOVITUSI ANALÜÜTILISE KIRJE KOOSTAMISEKS

ELVIINE UVERSKAJA

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL

Dokumentide bibliograafilise kirjel-damise reeglite rahvusvahelises üht-lustamises on saavutatud märgatavaid tulemusi.

Esimese rahvusvahelise bibliokirje standardi ISBD (M) /1/ ametliku teksti avaldamisele 1971. aastal järgnes kirjet reglementeerivate doku-mentide seeria. Nendele dokumen-tidele tuginevad rahvuslikud kirjel-damise standardid loodi paljudes maades. Standarditega viidi vastavusse ka rahvuslikud kataloogimisreeglid. Selle protsessi tulemusena avaldati näiteks 1978. aastal anglo-ameerika kataloogimisreeglite teine väljaanne (AACR 2) /2/.

Analüütilise kirje ühtlustamine ei ole kulgenud nii edukalt. 1977. aastal loodi IFLA töörühm, mis pidi välja töötama analüütilise kirje standardi. Töörühm lõpetas oma tegevuse 10 aastat hiljem, olles ette valmistanud juhendi "Guidelines for the appli-cation of the ISBD's to the description of Component Parts" /3/. Selles dokumendis toodud analüütilise kirjeldamise põhimõtteid on "Raama-tukogu" lugejatele varem tutvustatud /4, 5/.

1990ndatel aastatel eri maades avaldatud kirjandusnimestikke ana-lüüsides selgus, et artikleid kirjelda-takse erinevalt. Kirjetes toodav and-mestik on üsna sarnane, erinev on aga elementide järjestus ja kirje-märkide kasutamise kord. Suuremaid lahknevusi võib täheldada endise NSV Liidu analüütilise kirjeldamise standardi /6, 7/ ja teistes riikides kehtivate reeglite vahel. Ehkki erinevusi võib leida ka Lääne-Euroopa maade ja Ameerika Ühend-riikide bibliograafiade vahel, on nendes mõlemas märgata AACR 2 ning ülalnimetatud rahvusvahelise juhendi mõjutusi.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu analüütilise kirje töörühm (Rita Hil-lermaa, Anne Klaassen, Maare Küm-nik, Viivi Küttis, Anne Laumets, Krõõt Liivak, Lembi Männik, Aiki Tibar, Elviine Uverskaja) tugines soo-vituste väljatöötamisel analüütilise materjali kirjeldamiseks bibliograa-fiavahendites (kartoteekides, nimes-tikes jm.) IFLA juhendile, AACR 2-le, eri maade kogemustele ning meil kujunenud kirjeldamistraditsiooni-dele.

Töörühm peab vajalikuks rõhutada, et soovitustega näidatakse edasist töösuunda. Mõistagi ei saa juba loomisel olevates andmebaasides kirje vormi järsult muuta, ehk kohanda mõne detaili osas. Et infovaetus Läänega tiheneb, on selle hõlbus-tamiseks mõttekas uute kirjandus-nimestike ja andmebaaside loomisel lähtuda käesolevatest juhistest.

Üldpõhimõtted

Analüütiliselt on võimalik kirjel-dada erinevate dokumentide (trükiste, helisalvestuste jt.) osi. Käesolevad soovitused on koostatud j a d a v ä l j a a n d e ja raamatu (k o g u m i k u) a r t i k l i t e kirjeldamiseks.

Artikli kirje koosneb kahest põhi-osast: andmetest artikli ja andmetest väljaande kohta, milles artikkel on avaldatud.

Töörühm leiab, et nende osade eraldusmärgiks on otstarbekas jätta praegu kehtivates kirjereeglites kasutusel olev märk (//), mille kasutamist näevad ette AACR 2 ja lühikirjete osas ka rahvusvaheline juhend. Kahe kaldjoone kasutamisel on kirje lühem ja kompaktsem, kuna ei ole vaja allikat märkida uuel realt, nagu lühendi "In" kasutamise korral

/4, lk. 16/. Erinevalt praegu kehtivatest reeglitest pannakse kahe kaldjoone ette punkt, st. kirje esimene osa lõpeb punktiga.

Üks põhierinevusi senistest reeglitest on jadaväljaande ilmutisaasta märkimine ümarsulgudes, sagedasti lisatakse sinna ka kuu nimi. Köited ja aastakäigud peab tööühm otstarbekaks märkida enne aastat, numברי aga endiselt aasta järele.

Raamatu kirjes on otsustatud järgida täpselt rahvusvahelist kirje-standartit ISBD (M) /1/, kus alapeal- kirjald algavad väikese algustähega.

Vastavalt soovile ja vajadusele võib rakendada p i k k a või l ü h i k e s t kirjevormi. Lühikirjes jäetakse ära lühendid "ak.", "nr.", "lk."

Eri maade kirjandusnimestikke analüüsid selgus, et eelistatakse lühemat kirjevormi, kuid erinevalt rahvusvahelisest juhendist, mis lubab lühikirjes kasutada perioodika- väljaannete nimetustes lühendeid, on praktikas lühendamise loobutud. Võimalik, et see seostub arvutite kasutamise nimestike loomisega.

Töörühma arvates tuleks lühendada igal üksikjuhul lähtuvalt otstarbekuse põhimõttest, kuid ühe bibliograafia- vahendi piires ühtlustatult.

Töörühm soovib avada võimalusel kõik isikute eesnimed. Autorite nimed eraldada üksteisest semikooloniga.

Artikkel ajakirjast ja jätkvälja- andest

Hamsun, Marie. Langerudi lapsed : [järjeutt]. // Maa Pere (1994) nr. 6, lk. 166 ; nr. 7/8, lk. 196-197 ; nr. 9, lk. 221, 230.

Kastepõld, Toivo. Kui vanaks võivad clada linnud? // Eesti Loodus (1989) nr. 9, lk. 600-602. Kokkuv. vene k. lk. 621, ingl. k. lk. 623.

"Me ei käitu nõukogude bürokraatia reeglite järgi", ütlevad noored mehed

Välisministeeriumist / vestlusringis osalevad: Mart Nutt, Indrek Kannik, Andres Tomasberg, Riho Laanemäe, Tiit Pruuli ja Toivo Klaar ; usutles Jüri Leesment ; fotod Toomas Volmer. // Kultuur ja Elu (1992) nr. 1, lk. 36-39: fot.

Juttu 100-aastasest Hugo Laurist kunagiste noorte näitlejatega / meenutavad Kaljo Kiisk, Jaanus Orgulas, Aksel Orav ; mälestusi kogunud Kaljo Orto. // Teater. Muusika. Kino (1993) nr. 3, lk. 28-38 : fot.

Белоглазкина И. Г. В поисках новой парадигмы [библиографии]. // Библиография (1992) № 3/4, с. 41-46.

Борзунов Алексей. Голос без фальши: [беседа с актером А. Борзуновым / вопросы задавала Надежда Осминина. // Здоровье (1994) Т 11, с. 40-41.

Kui ajakirja kaanel on lisaks numbrile märgitud ka aastakäik või köide, tuuakse need andmed ümarsulgudes oleva aasta ees, number aga aasta järele.

Arukaevu Jaanus ; Tannberg, Tõnu. Millal õppisid Eesti nekrutid lugema ja kirjutama? : [rets. rmt.: Aarma, Liivi. Kirjaoskus Eestis 18. sajandi lõpust 1880. aastateni (nekrutinimekirjade andmeil). Tln., 1990]. // Akadeemia 4. ak. (1992) nr. 5, lk. 1095-1101.

Arukaevu, Jaanus ; Tannberg, Tõnu. Millal õppisid Eesti nekrutid lugema ja kirjutama? // Akadeemia 4. ak. (1992) nr. 5, lk. 1095-1101. - Rets. rmt.: Aarma, Liivi. Kirjaoskus Eestis 18. sajandi lõpust 1880. aastateni (nekrutinimekirjade andmeil). Tln., 1990. 259 lk.

Aarma, Liivi. Kirjaoskus Eestis 18. sajandi lõpust 1880. aastateni (nekrutinimekirjade andmeil). Tallinn: Eesti TA Ajaloo Instituut, 1990. 259 lk. - Rets.: Arukaevu, Jaanus ; Tannberg, Tõnu. Millal õppisid Eesti nekrutid lugema ja kirjutama? // Akadeemia 4. ak. (1992) nr. 5, lk. 1095-1101.

Viira, Viive. A new upper Silurian conodont species from Estonia. // Proceedings of the Estonian Academy of Sciences. Geology. Vol. 43 (1994) no. 1, p. 32-37 : ill. ; 2 l. ill. Bibliogr. 5 ref. Res. est.: Uus ülemliluri konodontiliik Eestist. Res. rus.: Вийра Вийве. Новый верхнесилурийский конодонтовый вид в Эстонии.

Realo, Enn ; Jõgi, Jaak ; Koch, Rein ; Realo, Küllike. Areal and depth distribution of radiocaesium in Estonian natural soils. // Proceedings of the Estonian Academy of Sciences. Ecology. Vol. 4 (1994) no. 2, p. 45-55 : fig., tabl. Bibliogr. 16 ref. Res. est. p. 96 : Radiotseesiumi pind- ja sügavjaotusest Eesti looduslikus pinnases. Res. rus. p. 98 : Рэало Э., Йыги Я., Кох Р., Рэало К. Распределение радиоцезиса в естественных почвах Эстонии.

Standifer, Hugh. What the computer center should do for library. // Journal of Library Automation. Vol. 12 (1979) no. 4, p. 362-366.

Laipea, Vahur. Mõnedest motiveeritud viipetüüpidest Eesti viipekeeles. // Tartu Ülikooli Toimetised. Vihik 969 (1993) lk. 56-60 : ill. Bibl. 8 nim.

Karelson, E. ; Zilmer, M. ; Laasik, J. Possible mechanisms of calanin neurotropic activity. // Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis. Vol. 961 (1993) p. 58-62 : tab. Bibliogr. 9 ref.

Henrik Seppik 60-aastane. // Emakeele Seltsi aastaraamat. 11. kd. (1965) lk. 275-276.

Uibopuu, V. Ingermanländische Sprachgruppe. // Eesti Teadusliku Seltsi Rootsi aastaraamat 1977-1979. 8 (1980) lk. 141-156.

Kajanto, Iiro. A humanist credo : Poggio Bracciolini on the meaning of studia humanitatis and virtus. // Arctos : acta philologica Fennica. Vol. 23 (1989) p. 91-118.

Лаусмаа Т. М.; Таллермо Х. И. Напряжения от давления в деформированном барабане. // Труды Таллинского технического университета. № 732 (1992) с. 65-78 : рис.

Ebaregulaarselt ilmuva kuukirja või perioodikaväljaande artikli kirjesse võib aastale lisada ka ilmumiskuu. See lihtsustab kirjete kronoloogilist või pöördkronoloogilist järjestamist bibliograafivahendis.

Lindsaar, Peeter. Värska : [järjeutt] / eessõna: Anne Valmas. // Kaitse Kodu (1993 nov.) nr. 1, lk. 54-57 ; (1994 veebr.) nr. 1, lk. 40-43 ; (1994 juuni) nr. 2, lk. 40-41.

Lastetoetuse määramise ja maksmise kord : kinnitatud Vabariigi Valitsuse 17. jaan. 1995. a. määrusega nr. 20. // Riigi Teataja (1995, 27. jaan.) nr. 11, art. 118, lk. 372-383.

Lang, A. ; Vasar, E. ; Soosaar, A. The involvement of sigma and phencyclidine receptors in the action of antipsychotic drugs. // Pharmacology & Toxicology. Vol. 71 (Aug. 1992) no. 2, p. 132-138.

Health care systems and the people : a five-nation study in the European Union / Guenther Lueschen, Fred Stevens, Jouke van der Zee, William C. Cockerham, Jos Diederijks, Alphonse d'Houtaud, Manuel G. Ferrando, Ruud Peeters, Steffen Niemann. // International Sociology. Vol. 9 (Sept. 1994) no. 3, p. 337-362.

Lühikirje

Hamsun, Marie. Langerudi lapsed: [järjejuht]. // Maa Pere (1994) 6, 166 ; 7/8, 196-197 ; 9, 221, 230.

Kastepõld, Toivo. Kui vanaks võivad elada linnud? // Eesti Loodus (1989) 9, 600-602.

Белоглазкина И. Г. В поисках новой парадигмы [библиографии]. Библиография (1992) 3/4, 41-46.

Arukaevu, Jaanus ; Tannberg, Tõnu. Millal õppisid Eesti nekrutid lugema ja kirjutama? : [rets. rmt.: Aarma, Liivi. Kirjaoskus Eestis 18. sajandi lõpust 1880. aastateni (nekrutinimekirjade andmeil). Tln., 1990]. // Akadeemia 4 (1992) 5, 1095-1101.

Viira, Viive. A new upper Silurian conodont species from Estonia. // Proc. Estonian Acad. Sci. Geol. 43 (1994) 1, 32-37.

Realo, Enn ; Jõgi, Jaak ; Koch, Rein ; Realo, Küllike. Areal and depth distribution of radiocaesium in Estonian natural soils. // Proc. Estonian Acad. Sci. Ecol. 4 (1994) 2, 45-55.

Standifer, Hugh. What the computer center should do for library. // J. Libr. Autom. 12 (1979) 4, 362-366.

Laiarpe, Vahur. Mõnedest motiveeritud viipetüüpidest Eesti viipekeeles. // Tartu Ülik. Toim. 963 (1993) 56-60 : ill. Bibl. 8 nim.

Henrik Seppik 60-aastane. // Emakeele Seltsi aastaraamat 11 (1965) 275-276.

Kajanto, Iiro. A humanist credo : Poggio Bracciolini on the meaning of studia humanitatis and virtus. // Arctos : acta philologica Fennica 23 (1989) 91-118.

Лаусмаа Т. М. ; Таллермо Х. И. Напряжения от давления в деформированном барабане. // Труды Таллинского технического университета. 732 (1992) 65-78 : рис.

Lastetoetuse määramise ja maksmise kord : kinnitatud Vabariigi Valitsuse 17. jaan. 1995. a. määrusega nr. 20. // Riigi Teataja (1995, 27. jaan.) 11, 372-383.

Lang, A. ; Vasar, E. ; Soosaar, A. The involvement of sigma and phencyclidine receptors in the action of antipsychotic drugs. // Pharmacology & Toxicology 71 (Aug. 1992) 2, 132-138.

Kui tekib vajadus näidata kirjes perioodika rahvusvaheline standard-number, paigutatakse see perioodikaväljaande nimetuse järele. Pika kirjevormi rakendamisega eraldatakse see mõlemalt poolt alavahemärgiga (-) ja lühikirje korral punktiga.

Kastepõld, Toivo. Kui vanaks võivad elada linnud? // Eesti Loodus. - ISSN 0131-5862. - (1989) nr. 9, lk. 600-602.

Kastepõld, Toivo. Kui vanaks võivad elada linnud? // Eesti Loodus. ISSN 0131-5862. - (1989) 9, 600-602.

Standifer, Hugh. What the computer center should do for a library // Journal of Library Automation. - ISSN 0022-2240. - Vol. 12 (1979) no. 4, p. 362-366.

Standifer, Hugh. What the computer center should do for a library. // J. Libr. Autom. ISSN 0022-2240. 12 (1979) 4, 362-366.

Kui selguse mõttes on vaja lisada perioodikaväljaande ilmutiskoht, võiks selle tuua pealkirja järel ümarsulgudes.

Прокофьев В. ; Дронов В. ; Самойленко П. Структурирование курса физики на основе системных представлений. // Alma mater (Москва). ISSN 0321-0383. (1993) 2, 15-16.

Artikkel ajalehest

Rahvusvahelises juhendis ajaleheartikli kirjenäited puuduvad. Töörühm soovib kasutada järgmist vormi. Soovivat on lisada ka ajalehe number.

Lang, Valter. Veel kord Ajaloo Instituudist ja ajaloolisest tõest (mälu värskendamisest rääkimata). // Kultuurileht (1995) 3. veebr., lk. 7. (Arvamus).

Hinsberg, Ain. Spielberg's List : Golemi nimi on Schindler : [Steven Spielbergi filmist "Schindleri nimekiri"]. // Eesti Ekspress (1994) 14. okt., lk. B2 : ill.

Riigi kultuuripreemiad ja -stipendiumid on määratud. // Õpetajate Leht (1995) 10. veebr., nr. 6, lk. 1.

Malenkov, A. ; Sarbas, V. Zombi saladus : [iseeneslikest taaselustumise juhtumitest] / ajakirjast "Nauka i Žizn" tõlkinud Peeter Lung. // Edasi (1989) 15.-17., 19.-22. sept., lk. 6.

Liim, Allan ; Palamets, Hillar. Tartu Ülikooli taasavamisest 1802 : [vestlus : lühend. äratr. : Põllumajanduse Akadeemia (1977) 2. sept.]. // Kodumaa (1977) 14. sept., nr. 37, lk. 5-6.

Kiviranta, Marja-Terttu. Katse kylmään tulevaisuuteen : kansainvälinen elektroninen taide esittäytyy Nykytaiteen museossa // Helsingin Sanomat (1994) 24. elokuuta, s. C3 : fot.

Сайк Энн. Технический осмотр стал дороже : [о порядке и ценах техосмотра транспортных средств]. // День за днем (1994) 18 марта, с. 3.

Artikli kirjeldamisel ajalehe eriväljaandest tuuakse teise pealkirjana põhilehe nimi.

Cullberg, Johan. Oma unistustes oleme kõik veidi teistmoodi : [intervjuu Rootsi psühhiaatriadotsendi ja psühhonaalüütiku J. Cullbergiga] / küsinud Mai Vöörmann. // Pühapäevaleht : [Päevalehe väljaanne] (1995) 4. veebr., nr. 29 (5), lk. 2-3 : fotod.

Tuul on viinud Scarletti sära : [A. Ripley romaani ekraniseeringust] / refereerinud Olari Koppel. // Postimees Extra : [Postimehe väljaanne] (1994) 12. nov., lk. 7, 11 : ill.

Lisalehtede ja kaasannete artiklite kirjeldamisel soovitab töörühm juhinduda järgmisest põhimõttest: kui lisa on oma numeratsioon ja paginatsioon, võetakse kirjeldamisel aluseks lisa pealkiri, teise pealkirjana antakse põhilehe nimi.

Alaver, Mati. Eesti suusakoondise ettevalmistusest olümpiatasel : räägib koondise peatreener Mati Alaver / üles kirjut. Tiit Lääne. // Spordileht : Päevalehe lisa (1994) 26. apr., nr. 39, lk. 7 : ill.

Priimann, Olga. Ettevaatust - maru-
taud! // Jahimees : [Eesti Maa kaasanne] (1994) detš., nr. 12, lk. 5.

Kuidas inglasega äri ajada : [Eesti-
Inglise ekspordiseminar "Sihturg Suur-
britannia" 4. nov. Tallinnas : kava]. //
Kaubandus-Tööstuskoja Teataja : Eesti
Kaubandus-Tööstuskoja ja "Hommiku-
lehe" väljaanne (1994) nr. 10, lk. 4.

*Teistel juhtudel on esikohal põhi-
väljaande pealkiri ja lisa nimetus on
alapealkirjaks.*

Ülavere, Raimo. Maa erastamine
edeneb visalt : [vestlusest reformiminister
Liia Hänniga]. // Äripäev : Jõulu ekstra
(1994) 23. detš., lk. 7.

Kilumets, Margit. Perekond Disain :
[ruumikujundajad Argi ja Katrin Vaikla].
// Eesti Ekspress : Crème (1995) 17.
veebr., lk. 3-4.

Lühikirje

Lang, Valter. Veel kord Ajaloo
Instituudist ja ajaloolisest tõest (mälu
värskendamiseks rääkimata). // Kultuuri-
leht (1995) 3.02, 7.

Hinsberg, Ain. Spielberg's List :
Golemi nimi on Schindler : [Steven
Spielbergi filmist "Schindleri nimekirj"].
// Eesti Ekspress (1994) 14.10, B2 : ill.

Riigi kultuuripreemiad ja -stipendiumid
on määratud. // Õpetajate Leht (1995)
10.02, 1.

Malenkov, A. ; Sarbas, V. Zombi
saladus : [iseceneslikest taaselustumise
juhtumitest] / ajakirjast "Nauka i Žizn"
tõlkinud Pecter Lung. // Edasi (1989) 15.-
17.09 ; 19.-22.09, 6.

Liim, Allan ; Palamets, Hillar. Tartu
Ülikooli taasavamisest 1802. : [vestlus,
lühend. äratr. : Põllumajanduse Aka-
deemia (1977) 2.09]. // Kodumaa (1977)
14.09, 37, 5-6.

Kiviranta, Marja-Terttu. Katse kylmään
tulevaisuuteen : kansainvälinen elektro-
ninen taide esitäytyy Nykytaiden muse-
ossa. // Helsingin Sanomat (1994) 24.08,
C3 : fot.

Сайк Э.н. Технический осмотр стал
дороже : [о порядке и ценах техосмотра
транспортных средств]. // День за днем
(1994) 18.03, 3.

Toom, Maire. Mõõta oma varju :
Henrik Olvi 100 : [kunstnik]. // Püha-
päevaleht : [Päevalehe väljaanne] (1994)
30.04, 98, 28-29 : ill.

Tuul on viinud Scarletti sära : [A.
Ripley romaani ekraniseeringust] /
refereerinud Olari Koppel. // Postimees
Extra : [Postimehe väljaanne] (1994)
12.11, 7, 11 : ill.

Alaver, Mati. Eesti suusakoondise
ettevalmistusest olümpiatasel : räägib
koondise peatreener Mati Alaver / üles
kirjut. Tiit Lääne. // Spordileht :
Päevalehe lisa (1994) 26.04, 7.

Priimann, Olga. Ettevaatust - maru-
taud! // Jahimees : [Eesti Maa kaasanne]
(1994) 12, 5.

Kuidas inglasega äri ajada : [Eesti-
Inglise ekspordiseminar "Sihturg Suur-
britannia" 4. nov. Tallinnas : kava]. //
Kaubandus-Tööstuskoja Teataja : /
[Hommikulehe väljaanne] (1994) 10, 4.

Ülavere, Raimo. Maa erastamine
edeneb visalt : [vestlus reformiminister
Liia Hänniga]. // Äripäev : Jõulu ekstra
(1994) 23.12, 7.

Artikkel kogumikust

*Erinevalt praegu kehtivatest reeg-
litest soovitab töörühm tuua kogumiku
ilmumisandmete seas andmed kirjas-
tuse kohta. Ametkondliku väljaande
puhul tuua kirjastuse kohal andmed
kogumiku väljaandnud asutuse kohta.*

Piirimäe, Helmut. Rootsiaegse Tartu
ülikooli osa kultuurisidemetes arengus. //
Eesti ja Rootsi = Estland och Sverige.
Tallinn : Huma, 1993, lk. 48-54 : ill.
Bibl. 12 nim.

Pöld, Peeter. Eesti riigi tulevik ja
karskus. // Pöld, Peeter. Valitud tööd. 2.
kd. Tartu : Tartu Ülikool, 1993, lk. 16-
30.

Mihkelson, Ene. Sissevaateid F. Tug-
lase kriitikapärandisse. // Mihkelson, Ene.
Kirjanduse seletusi : artikleid ja ret-
sensioone 1973-1983. Tallinn : Eesti
Raamat, 1986, lk. 5-72.

Runnel, Hando. Vanad võlad : [luule-
tus]. // Runnel, Hando. Oli kevad, oli
suvi. Tallinn : Eesti Raamat, c1992, lk.
64.

Kalda, M. Kriitika ja kirjandusteadus
aastail 1917-1929. // Eesti kirjanduse
ajalugu. 4. kd. 1. rmt. Tallinn : Eesti
Raamat, 1981, lk. 487-506. Bibl. lk. 505-
506.

Рейнет Я. Об исследовании ионизации
атмосферы в Тарту. // Füüsika: teadus
ja tootmine : füüsikaosakonna juubeli-
konverentsi ettekannete teesid. Tartu :
Tartu Riiklik Ülikool, 1982, lk. 43-44.
Bibl. 8 nim.

*Vastutusandmete alas ja ilmumise-
koha märkimisel võib kasutada ka
lühendeid.*

Laretei, Heinrich. Tartus. // Mälestusi
Tartu Ülikoolist 1900-1944 / koost.
Sergei Issakov, Hillar Palamets. Tln. :
Olion, 1992, lk. 301-305.

Mikroobikooslus. // Eesti entsüklo-
peedia. 6. kd. Tln. : Valgus, 1992, lk.
337.

Лумисте Ю. Г. Эквивалентная связность.
// Математическая энциклопедия. Т. 5.
Москва : Сов. энциклопедия, 1985, стлб.
942.

*Individaalpealkirjaga jätkvälja-
ande artiklit saab kirjeldada ka
individaalpealkirjast lähtudes. And-
med jätkväljaande üldpealkirja kohta
on soovitav tuua seeriaandmete alas.*

Adojaan, A. ; Rägo, L. Peripheral-type
benzodiazepine binding sites on rat blood
platelets and lymphocytes : effect of in
vivo administration of GABA ergic drugs.
// Molecular pharmacology of receptors.
3. Tartu, 1989, p. 17-26. (Acta et
commentationes Universitatis Tartuensis
; vol. 866). Bibliogr. 20 ref.

Lühikirje

Piirimäe, Helmut. Rootsiaegse Tartu ülikooli osa kultuurisidemete arengus. // Eesti ja Rootsi = Estland och Sverige. Tallinn, 1993, 48-54 : ill.

Pöld, Peeter. Eesti riigi tulevik ja karskus. // Pöld, Peeter. Valitud tööd. 2. Tartu, 1993, 16-30.

Mihkelson, Ene. Tuglas ja Liiv. // Mihkelson, Ene. Kirjanduse seletusi. Tallinn, 1986, 36-72.

Laretei, Heinrich. Tartus. // Mälestusi Tartu Ülikoolist 1900-1944. Tln., 1992, 301-305.

Mikroobikooslus. // Eesti entsüklopeedia. 6. Tln., 1992, 337.

Лумисте Ю. Г. Эквивалентная связность. // Математическая энциклопедия. 5. Москва, 1985, 942.

Soovituste esimene variant saadeti tutvumiseks Eesti suurematele raamatukogudele. Märkusi ja ettepanekuid sai töörühm üheksalt raamatukogult (Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu, Eesti Rahvusraamatukogu, Harju Maakonnaraamatukogu, Järva-maa Keskraamatukogu, O. Lutsu nim. Tartu Keskraamatukogu, Põlva Keskraamatukogu, Rapla Keskraamatukogu, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu). Need arutati läbi töörühma koosolekul ja võeti arvesse edasises töös.

Soovituste "Raamatukogus" avaldamise eesmärk on tutvustada neid kõigile raamatukogutöötajatele ja teistele asjast huvitatutele.

Kuna soovitused on aluseks tulevikus koostatavatele analüütilise kirje reeglitele, palub töörühm avaldada arvamust soovituste selle variandi kohta. Täiendusettepanekud saata aadressil: Tallinna Pedagoogikaülikool, Infoteaduste osakond; Narva mnt. 25, Tallinn EE0100.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. ISBD(M) : International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications. - London, 1971.

2. Anglo-American Cataloging Rules. 2nd ed. - London : The Libr. Assoc., 1978.

3. Guidelines for the application of the ISBDs to the description of component parts : approved by the Standing Committees of the IFLA Section on Cataloguing and the IFLA Section of Serial Publications. - London : IFLA UBCIM ; British Library Bibliographic Services, 1988.

4. Uverskaja, Elviine. Analüütiline kirje muutumas? // Raamatukogu. - 1994. - Nr. 3 - Lk. 16.

5. Klaassen, Anne. Kimpus artiklite bibliograafiaga : ERÜ analüütilise kirje töögrupi liikme mõtteid // Raamatukogu. - 1994. - Nr. 4. - Lk. 11-12.

6. ГОСТ 7. 1. -84. Библиографическое описание документа : Общие требования и правила сост. - Взамен ГОСТ 7. 1. 76. - М. : Госком. СССР по стандартам, 1984.

7. Trükiste bibliograafiline kirjeldamine : meetodilised juhised. 2. / Eesti NSV Riiklik Raamatukogu, Eesti NSV Riikliku Raamatukogukomisjoni bibliograafiakomisjon. Tln., 1983.

Kohalikke andmebaase on Eesti Rahvusraamatukogus genereeritud juba üle kuue aasta. Enamik neist on loodud viimase paari aastaga. Käesolevas uurimuses on põhitähelepanu analüütilistel andmebaasidel, eriti bibliograafiliste andmebaaside ohjeprogrammi *Pro-Cite 2.1* abil koostatutel. Teisi RRi andmebaase puudutatakse põgusalt.

Andmebaaside loomise alguseks RRis võib pidada koondkataloogide osakonna koostööd Eesti Infoinstituudi välisraamatu (1975-1992) ning välisperioodika (1986-1990) koondkataloogi koostamisel. /1, 2, 3/ Andmete sisestamine andmebaasidesse ja viimastes ettevalmistus trükiks toimus sel perioodil Eesti Infoinstituudis ning jätkub nüüd RRis uue sisestus- ja töötlusprogrammi abil.

Esimene RRis loodud andmebaas on 1988. a. alustatud lugejate registreerimise andmebaas. 1989. a. jätkati automatiseerimise osakonnas Eesti raamatukogude statistika andmebaasi, mida enne genereeriti väljaspool raamatukogu. Nüüd tegeleb selle andmebaasiga raamatukogunduse osakond. 1989. a. loodi ka Eesti isikulooline andmebaas, mida praegu täiendatakse rahvusbibliograafia osakonnas.

1990ndate aastate alguseks ei tahtud RRis kauem oodata, kas leitakse raha integreeritud raamatukogusüsteemi ostmiseks ning saab alustada elektroonilise raamatukogukataloogi loomist. Ajutise lahendusena oisustati automatiseerida andmete kogumine omavahel seotud tööloikudes nagu laenus, kataloogimine, perioodika ja raamatu arvelevõtmine. Kogutud andmed kavatsesi üle kanda edaspidi muretsetavasse kesksüsteemi. Kuna raamatukogul oli *FoxBase* programm ja automatiseerimise osakonnas leidsid oskajad inimesed, programmeeritigi sisestusmoodulid, kavat-

ANALÜÜTILISTE ANDMEBAASIDE LOOMISE KOGEMUS EESTI RAHVUSRAAMATUKOGUS

MARGIT KURM

RR

setud otsisüsteemi ei realiseeritud aga tööjõu puuduse tõttu. 1991. a. jaanuari ja augusti vahelisel perioodil algas sisestamine andmebaasidesse.

ANALÜÜTILISTE ANDMEBAASIDE AJALUGU RRis

1991. a. augustist liideti Eesti NSV Riiklik Raamatupalat Eesti Rahvusraamatukoguga ning rahvusbibliograafia koostamine sai viimase ülesandeks. Sama aasta septembris tuli kokku rahvusbibliograafia koostamise töögrupp, mis koosnes raamatukogu direktiooni esindajatest, kunsti- ja muusika-, teatme- ja rahvusbibliograafia osakonna bibliograafidest ning ühest automatiseerijast, et panna paika lähteülesanded kavandatava automatiseeritud bibliograafiasüsteemi loomiseks. Analüütilise bibliograafia tarvis kavandas töögrupp andmebaasi "Artikkel" projekti, mille idee oli, et kõik osalevad osakonnad saavad vajadusel kiiresti sisestada analüütilisi kirjeid Eestis väljaantava ajakirjanduse kohta. Kindlate printsiipide järgi valitud kirjetest koostatakse "Artiklite ja Retsensioonide Kroonika", ning väljastatakse selle trükivariant, samuti oleks võimalik igakülgne otsing. /4/

1992. a. märtsiks valmis andmebaaside ohjprogrammiga *FoxPro* programmeeritud sisestusmoodul, mis andmete sisestamise kõrval lubab ka otsingut andmeväljades. Raamatupalati ja Rahvusraamatukogu ühinemiskeskuste tõttu lükkus programmi kasutuselevõtt edasi. Praeguseks on analüütilise rahvusbibliograafia automatiseerimise kavast realiseeritud andmete sisestus ja trükivariandi väljastamine, toimub otsisüsteemi programmeerimine. Rahvusbibliograafia osakonnas on *FoxPro* 2.0-l rajaneva programmi "Artikkel" samanimelisse andmebaasi andmeid sisestatud alates 1993. aasta jaanuarist. 1994. a. vaa-

dati UDK liikides 0-91 läbi 77 ajakirja ja 52 ajalehte, lisaks kogumikud. /5/

1990. a. hilissügisel sai RR bibliograafiliste andmebaaside ohjprogrammi *Pro-Cite* versiooni 1.4., mille töö tutvustamiseks kaasa Eric Johanson USA Kongressi Raamatukogust. Programmi omadusi kaaluti ka elektroonilise rahvusbibliograafia aspektist, kuid leiti, et versioon ei võimalda teha selliseid vajalikke operatsioone nagu sorteerimine ja kirjete tähestikuliselt järjestyse paigutamine. Alles USA Kongressi raamatukogu poolt RRile ostetud versiooniga 2.1. sai ette võtta selliseid mahukaid töid nagu välisraamatute ja välisperioodika koondkataloogide koostamine. Kuid ka siis tuli kirjeid registreerida *FoxPro* töötlusprogrammi abil.

Vajadus jooksvalt koostatavate analüütilise bibliograafia andmebaaside järele tekkis tollal veel ühendamata bibliograafia- ja parlamendiinfo osakonnas 1980. aastate lõpul, kui tarvet leida mitmeaspektset ülivärsket infot ei suutnud enam rahuldada temaatilised ja alfabeetilised kartoteegid. Lisaks kasvas läbivaadatava perioodika hulk ja maht, mistõttu kaartide liitmine kartoteekidesse venis.

Bibliograafiaosakonnas tähtsaks muutus Riigi Teataja suurt kasutatavust ja otsisüsteemi puudulikkust. Prooviti vahendada Moskva Rahvusvahelise Teadus- ja Tehnikainformatsiooni Keskuses väljatöötatud andmebaaside ohjprogrammi *Dialog M* ja 1991. a. sügisel hakati programmi *Pro-Cite* 1.4. looma andmebaasi "Seadus". Parlamendiinfo osakond hakkas enamnõutavate teemade nagu majandus, õigus ja poliitika kohta genereerima andmebaasi PINF091. Osakond asetses sel ajal väljaspool raamatukoguhoonet, mistõttu kartoteeke oli

tülikas kasutada. Samuti ei sobinud jooksvaks infotööks "Artiklite ja Retsensioonide Kroonika", nii ajalise mahajäämuse kui ka artiklite valikukriteeriumide piiratuse tõttu.

Praeguseks on RRi teatme ja infoanalüüsi keskuses (edaspidi TIK) genereeritud 21 andmebaasi. Spetsialiseeritud on õiguse, majanduse, poliitika ning sotsiaalteemadele. Trüki- ja jaannete kõrvalsaadusena on valminud 8 andmebaasi poliitikute ning 4 tõlkeilukirjanduse kohta. Seitsme jooksvalt täiendatava andmebaasi tarvis töötatakse iga päev läbi 72 Eestis ilmuvat ajalehte ja 60 ajakirja, lisaks 14 välisajakirja ning kogumikud. /6/ (Võrdluseks: eestikeelse perioodika statistika järgi ilmus 1994. aastal 245 ajakirja ja 152 ajalehte. /7/)

Andmebaaside loomise vajalikkust tõestab kasvõi fakt, et 1994. a. TIKile esitatud 12 000 päringule vastamiseks kasutati 70 % juhtudest andmebaase. /8/ 1993. a. talvel viis RRis stažeeriv rootslanna Kaisa Ramslöv teatme ja infoanalüüsi keskuses läbi uuringu, mille eesmärk oli kehtestada infoteenuste hinnad. Nädala jooksul jälgiti valvebibliograafide tööd teenindusletis. Uuringu tulemusel selgus ka tööaja jagunemine eri tegevuste vahel. 61% valvebibliograafi toimingutest moodustas infootsing elektroonilistes andmebaasides, 23% hoidlast raamatute toomine, 18% infootsing kartoteekides. /9/

Pro-Cite'i programmi jõudmisega RRi kaasnes raamatukoguhoidjate teadvuses tõsine murrang suhtumises arvutisse ja automatiseerimisse ning nüüd võib öelda, et on jõutud andmebaaside genereerimise buumini. Avanes võimalus proovida, kuidas luua ja kasutada elektronandmebaase. *Pro-Cite* on mugav programm, kuna ei vaja valmispaketina programmeerijapoolseid täiendusi ning kõik rakendusala on

lühikese praktika järel bibliograafide jõukohased. 1992. a. mais korraldati esimesed *Pro-Cite*'i kursused. Koolitust on kavas jätkata ka edaspidi. Praeguseks luuakse *Pro-Cite*'is andmebaase peale teatme ja infoanalüüsi keskuse veel neljas osakonnas: kunstide, koondkataloogide, rahvusbibliograafia ja infosüsteemide osakonnas. 43st RRis loodud andmebaasist on 28 genereeritud *Pro-Cite*'i abil.

ANALÜÜTILISTE ANDMEBAASIDE LOOMISE KOGEMUS PROGRAMMIGA *PRO-CITE*

Järgnevas ülevaates toetun peamiselt teatme ja infoanalüüsi keskuse kogemustele.

Suuremad vead, mis *Pro-Cite*'i tarkvaraga andmebaase luues tehti, on järgmised:

1) eelnevalt ei töötatud välja märksõnastikku;

2) alati ei ühtlustatud andmebaaside andmeväljade struktuuri, mis oleks võimaldanud koopeerida andmeid ühest andmebaasist teise nii osakonna siseselt kui ka osakondade vahel ning seega välistanud dubleerimise;

3) ei kasutatud õigel otstarbel autori ja pealkirja välja, seetõttu ei saa teha nn. kirotsingut, mis on mahukas andmebaasis otstarbekas;

4) andmeväljadesse sisestati rohkem kui üks andmeüksus, mis ei võimaldanud otsingul välistada teisi. Kui sooviti näiteks vaid ajalehtedes ilmunud seadusi, siis ei saanud valikust välja jätta Riigi Teatajas ilmunut, sest erinevate väljaannete pealkirjad olid kõik ühte välja paigutatud;

5) kasutati erinevaid lühendeid, tühikuid ja kuupäeva vorme, mis andis vale sorteerimistulemuse või jättis otsides kirje valikust välja;

6) trükiväljaande koostamise käigus koostatud abiandmebaasid kustutati pärast väljaande valmimist. Võõras oli andmeväljade määratlemine,

märksõnastamine, päringute esitamine programmile, indekseerimine ja sorteerimine arvuti abil ning kirje vormingute programmeerimine.

Kolm korda vahetusi programmi versioonid nii tehnilistel kui uenduslikel põhjustel. Häid nõuandeid ja toetust saadi *Pro-Cite*'i vestlusgrupilt INTERNETis. Näiteks selgus vestlusgrupi kaudu, et versioonis 2. 1 esines programmeerimisvigu, ja kõigil osalejatel/klientidel vahetati programm tasuta välja.

Suurimaks mureks kujunes märksõnastik ja märksõnastamine. Alustati vaba indekseerimisega, mis tähendab, et iseloomustavad sõnad võeti otse artikli tekstist. Kui teemat ei vallata, on see praktiliselt ainuke lahendus, seda enam, et majanduse ja õiguse värskeimat eestikeelset terminoloogiat võiski leida vaid perioodikaväljaannete artiklitest. Kuna 3 aastat puudus märksõnastamisel koordinaator, pääsesid märksõnastikku kõikvõimalikud sünonüümid, rääkimata sellest, et vahel ununesid laiemad märksõnad, probleeme oli ainsuse ja mitmuse kasutamise. Nüüdseks on TIKis pool aastat kasutatud koordinatiivindekseerimist. Sõnad tuleb võtta sõnaloendist, püütakse luua ka viitesüsteemi ja redigeerida sisestatud andmeid. Märksõnastamisel oleks parem kasutada temaatilise ülesehitusega sõnastikku, mitte alfabeetilisest loendist, mis on sobivam otsinguks. Märksõnastiku korrashoid nõuab väga palju töö- ja arvuiaega, seda enam, et mahukate andmebaaside puhul muutub arvuti (286) töö segavalt aeglaseks. Kitsaid valdkondi käsitlevatele andmebaasidele koostatakse igale oma märksõnastik. (Õigus, *Iuridica*, Eesti noodibibliograafia, *Estonica* jne.)

Kuna Eesti üldine teaurus ei ole valmis, ei ole kõiki RRi andmebaase märksõnastatud, kuid juba ilmneb ohtlik tendents: kasvab temaatiliselt lähedaste märksõnastike hulk ja seda ka osakondade sees. Üks väljapääs oleks temaatiliste märksõnastike koostajate koostöö üldist teaurust kokkupaneva töötajaga, kuna on selgunud, et tõlgi-

tava teaurus tase (UNESCO *Spine Thesaurus*) ei vasta Eesti vajadustele ja ekspertidena osalevad eri valdkondade spetsialistid ei oska asju näha infotöötaja seisukohalt. Konverteerite puudumise tõttu kerkib probleem, kuidas kanda andmeid *FoxPro* programmidega tehtud andmebaasidest (näiteks arvelevõetud perioodika ja raamatud) üle *Pro-Cite*'i andmebaasidesse. *Pro-Cite* sobib spetsialiseeritud programmina andmete analüütiliseks avamiseks ning mõistlik oleks vältida kord juba tehtud sisestustöö kordamist põhiandmete osas ja lisada vaid uusi. Eriti oluline on see infoosakondadele nagu teatme ja infoanalüüsi keskus, rahvusbibliograafia, kunstide ja raamatukogunduse osakond.

Sisuliselt täidab *Pro-Cite* analüütilise rahvusbibliograafia koostamiseks mõeldud *FoxPro* programmi "Artikkel" seni realiseerimata ülesandeid nagu andmebaaside täiendamine osakondade poolt ja otsisüsteem. Peale selle on ta hõlbustanud bibliograafiate trükiväljaannete koostamist: "Bibliographia Iuridica Estonica 1918-1940", kui tuua tuntuim näide. *Pro-Cite*'i puhul tähendab andmete lisamine osakondade poolt seni siiski seda, et igauks kasutab programmi oma arvutis ja täiendab oma andmebaase. *Pro-Cite*'i võrguversioon ilmus müüki alles 1994. aastal. RRis rakendatakse selle 10 kasutajakohaga varianti. *FoxPro* programmi "Artikkel" võrguversioon oleks dubleerimise välistamiseks ja koostööle ärgitamiseks väga kasulik olnud, kuid napid rahaeraldused infotehnika ostmiseks ei võimaldanud seda luua. Osta oleks tulnud serverid, hulgaliselt kaablit, võrgukaardid jm. *FoxPro* programmi "Artikkel" otsisüsteemi ja võrguversiooni väljatöötamiseks ei avaldanud survet ka teiste osakondade bibliograafid, sest *Pro-Cite* rahaldas iga üksiku konkreetseid vajadused. Samas jäi saavutamata tulemus, mida oleks võimaldanud koostöö. Analüütilise rahvusbibliograafia programmi "Artikkel" tegelesid vaid rahvusbibliograafia ja infosüsteemide osakonnad, kuigi selle formuleerinud

töörühma kuulusid ka teiste osakondade esindajad.

Kõigi nende vigade juures ei tohi unustada, et tegu oli eelkõige katsetuste ja õppimisega. Alles nüüd ollakse sisemiselt valmis omavahel tööd koordineerima. *Fox-Pro* ei ole kõige sobivam programm bibliograafiliste andmebaaside koostamiseks. *Pro-Cite*, spetsiaalne bibliograafiliste andmebaaside ohjeprogramm, on mõeldud eelkõige infotöötajate, teadlaste ja kolleksioneerijate abivahendiks informatsiooni töötlemisel ja erinevate nimestike koostamisel.

Nii *Pro-Cite* kui *FoxPro* programmi peaks vaatlema ajutise lahendusena, sest on ju olemas eriprogrammid analüütilise bibliograafia andmebaaside loomiseks, mida kasutavad bibliograafiakeskused mujal ja mis on ligipääsetavad ka arvutivõrkude vahendusel. Võibolla on edaspidi võimalik muretseda kõigile Eesti raamatukogudele ühiselt selline programm, taotledes abiraha kas Informaatikanõukogult või välismaistelt fondidelt. Siis osutuks võimalikuks jagada raamatukogude vahel töödeldavad väljaanded ning vahetada import/eksport faile INTERNETi kaudu.

Praegu on andmebaasid Eesti Rahvusraamatukogus kasutatavad raamatukoguhoidja vahendusel, edaspidi tuleb aga kindlasti mõelda ka lugejajuhenditele ja -õppustele, sest valmisolekut otsingut ise sooritada on juba märgata.

LISA 1 GENEREERITUD ANDMEBAASIDE LÜHIANALÜÜS

Andmebaaside lühianalüüsis on kasutatud RR-i andmebaaside metaandmebaasi *Metadata*.

Eesti Rahvusraamatukogus leiduvad või tema kaudu kättesaadavad 94 elektroonilist andmebaasi võib PÄRITOLU järgi jaotada järgmiselt:

1) RRis genereeritud 43 andmebaasi

2) väljastpoolt saabunud
51 andmebaasi: kingitud (36)
ostetud (15)

Andmebaase genereeritakse 9
OSAKONNAS:

	üldse jooksvalt	
1. Teatme ja infoanalüüsi keskus	21	7
2. Raamatukogundus	4	3
3. Välisvahetus	4	4
4. Rahvusbibliograafia	3	3
5. Kunstide osakond	3	3
6. Komplekteerimine	3	3
7. Koondkataloogid	2	2
8. Laenuosakond	2	2
9. Infosüsteemide osakond	1	1

TARKVARANA on 28 juhul kasutatud spetsiaalset bibliograafiliste andmebaaside ohjeprogrammi *Pro-Cite* 2.1, 13 korral andmebaaside ohjeprogrammi *FoxPro* 2.0 ja kahel korral andmebaaside ohjeprogrammi *dBase* 4 abil programmeeritud programme.

TÜÜBI poolest on 38 andmebaasi bibliograafilised ja 5 faktiandmebaasid.

TEEMAD: raamatukogundus - 13 (sealhulgas RRI sisetöö, sisuliselt tulevane elektronkataloog - 7, trükitoodangu ja raamatukogude statistika - 4); personaalia - 9; kultuur - 7 (sealhulgas ilukirjandus - 4, muusika - 2, kunst - 1); õigus - 5, majandus - 5; poliitika - 4; ühiskonnateadused - 3; universaalne temaatika - 2.

Kui mõni andmebaas käsitleb mitut teemat, sattus ta valikusse vastav arv kordi.

Ilmunud või ilmuvate TRÜKI-VÄLJAANNETE koostamiseks on RRis loodud 21 andmebaasi, (vt. LISA 2) mille eesmärk on olnud hõlbustada trükivariandi valmimist. Nad kõik ei ole lugejatele otseselt kättesaadavad. Uus ilming on elektrooniline publitseerimine. Loodud on hüperteksti vormis nn. Rahvusraamatukogu INTERNETi Kodulehel, millelt on kättesaadavad tekstiline Rahvusraamatukogu andmebaasi

side metaandmebaas *Metadata* ja Tallinna Raamatukogude Teatmik, mis on osa Raamatukogude Statistika andmebaasist.

LISA 2 RRis LOODUD ANDMEBAASID, MIS ON ILMUNUD VÕI ILMUVAD KA TRÜKISENA:

1. Bibliographia Iuridica Estonica 1918-1940/Iuridica
2. Õigus (nimestik "Õigusküsimused perioodikas" ilmub ajakirjas "Eesti Jurist")
3. Välisraamatute koondkataloog
4. Välisperioodika koondkataloog
5. Eesti ajakirjandus: nimestik, 1990-1993
6. Eesti Raamat (endine Raamatukroonika) 1994
7. Artiklite ja Retsensioonide Kroonika/Artikkel
8. Eesti raamatukogud: Teatmik/Statistika
9. Eesti rahvaraamatukogud: Statistika/Statistika
10. Eesti teadus ja eriraamatukogud: Statistika/Statistika
11. Eesti kirjandus norra keeles ja norra kirjandus eesti keeles: bibliograafia (ilmumisel)/Norra
12. Eesti kirjandus soome keeles ja soome kirjandus eesti keeles: bibliograafia (ilmumisel)Estfinn
13. Eesti noodibibliograafia 1918-1944 (koostamisel)EENOOT
Ilmunud on ka 8 poliitiku personaalbibliograafia.

KASUTATUD ALLIKAD:

1. Saateks // Välisraamatute koondkataloog 1992. - Tln., 1993. - Lk. 5.
2. Saateks // Välisraamatute koondkataloog 1993. - Tln., 1994. - Lk. 5.
3. Saateks // Välisraamatute koondkataloog 1991-1993. - Tln., 1994. - Lk. 3.
4. Rahvusbibliograafia automatiseerimise töögrupi 1991. a. koosolekute protokollid.
5. Rahvusbibliograafia osakonnas andmebaasi "Artikkel" allikate nimekiri.
6. Teatme ja infoanalüüsi keskuses bibliografeeritud allikate nimekiri.
7. Komplekteerimisosakonna perioodika sektori 1994. a. tööaruanne.
8. Teatme ja infoanalüüsi keskuse 1994. a. tööaruanne.
9. Uuringu töötabelid.

SUUR PIPI-KONVERENTS

MAIT TALTS

Eesti Lasteraamatukogul on kujunenud heaks traditsiooniks korraldada rahvusvahelise lasteraamatupäeva (2. aprillil, mis teadupärast H. Chr. Anderseni sünnipäev) paiku mõni suurem üritus. Tänavu tuli laupäeval, 1. aprillil kokku Astrid Lindgreni "Pipi Pikksuka" raamatu 50ndale aastapäevale pühendatud laste teaduskonverents. Rahvusraamatukogu oli väikeste Pipi-uurijate kasutusse andnud oma suure saali, ent seegi ähvardas jääda liialt ahtaks mahutamaks kõiki asjahuvilisi. Lisaks konverentsile kitsamas mõttes mahtusid terve päeva kestnud suurürituse raamidesse ka kõige pipilikuma Pipi konkurs, Suure Spunginäituse avamine ja Sten Roosi muinasjutuvõistluse auhindade kätteandmine.

Pipi-konverentsi noorim esineja 8-aastane Marek Rei Jüri Keskkoolist..

Lapsi oli konverentsile tulnud pea igast Eestimaa nurgast. Kohalike lasteraamatukogude või keskraamatukogude lasteosakondade korraldatud eelvoorudel valiti maakondade parimad Pipi-tundjad. Kuuldavasti peeti mõnel pool oma maakondlik Pipi-

konverentski, mis ei takistanud parimaid Tallinna tulemast. Tallinna konverents oli seega otsekui jäämäe tipp, nähtav osa sellest suurest, enamasti märkamatuks jäävast tööst, mis kohtadel tehti.

Korralduselt ei jäänud Pipi-konverents alla tavapärasele teaduskonverentsile. Ka Pipi-konverentsi tööd juhtis presiidium, kuhu lisaks IBBY Eesti seksiooni presidendile Andres Jaaksoole kuulus Pipi ise koos oma neegrikuningast isa ja inglisi emaga ning üks veidi kaktuse moodi spunk, kelles mõned arvasid ära tundvat Reet Roosi Eesti Lasteraamatukogust.

Konverentsi avas Heleri Rande (Tallinna 7. Kk., 4. kl.), kes Pipi-raamatus kirjeldatud sünnipäevapeo materjalidele toetudes leidis, et Pipit iseloomustavad julgus, ettevõtlikkus ja kokkuhoidlikkus - omadused, mis peaksid tänases Eestis igati hinnatavad olema. Seejärel sai päevakohaseks tervituseks sõna Andres Jaaksoo, kes tuletas kokkutulnuile meelde, et Pipi-raamatu tegelik sünnipäev on alles 1. septembril. Muu hulgas saime veel teada, et Pipi-raamatuid on Rootsis ilmunud juba 6 miljonit eksemplari, Saksamaal 7 miljonit, Soomes 500 000 ja Eestiski oma 200 000. Sügisel olevat lisaks kolmele senisele trükile (1968, 1972, 1988) oodata raamatu neljanda eestikeelse väljaande ilmumist.

Enne, kui asuti põhiettekannete juurde, esitas Aleks Kuzmin (Tallinna Kurtide Kool) katkendi "Pipi Pikksukast", mille tema ja ta koolikaaslased olid viiepeelde tõlkinud.

Põhiettekannetest esimene oli Margit Pellilt (Laekvere Põhikool, 7. kl.). Töö käsitles Pipi kui liigi omapära ja selles oli tajutav E. Vetemaa najadoloogiliste uurimuste mõju. Ettekandja leidis, et Pipi näol olevat tegemist liigi *homo sapiens* spetsiifilise alam-

liigiga *pipinus bluff-bluff*, mille ainsa isendi esmakirjeldaja au kuulub Astrid Lindgrenile. Liik pidi Eestis olema kohatav vaid kadripäeva paiku. Siiamaani on kõik kinnipüütud isendid osutunud pseudopipiinusteks. *Pipinus*'e paljunemisvõime kohta puuduvad andmed, liigi väljasuremist pole aga vaja karta, sest ta ei allu vananemisele.

Kadri Leegi (Ruusa Põhikool, 7. kl.) ettekande teema oli "Pipi Pikksukk" kui pedagoogika, psühholoogia ja filosoofia õpik, mille abil lapsed täiskasvanuid õigesti (so. laste moodi) mõtlemata võiksid õpetada. Ettekannet saatis väikeste abiliste (pipide) esinemine laval, mis muutis ettekande lausa multimediaalseks.

Kristi Udras (Rääma Põhikool, 6. kl.) oli võtnud vaatluse alla Pipi kriitilise suhtumise koolisüsteemi ja koolis õpetatavasse. Siim Saarlo (Haapsalu Algkool, 5. kl.) peatus Pipil kui kodulooma (ahvi ja hobuse) pidajal. Käsitlemist leidsid kõik loomapidamise aspektid, alates toitlustamisest ja hügieenist, lõpetades loomade silmaringi laiendamise vajadusega.

Keidi Köster, Pärnumaa Pipi.

Annika Kuningas (Kilingi-Nõmme Kk., 6. kl.) käsitles oma ettekandes Pipi võitlust kuritegevuse vastu, peatades pikemalt tema poolt rakendatud unikaalsetel karistus- ja ümberkasvatamismeetoditel (näiteks lendama õpetamine eriti paadunud tüüpide puhul).

Konverentsi noorima ettekandja, 8-aastase Marek Rei (Jüri Kk., 2. kl.) esinemine oli üks kindlakäelisemaid. Raamatule tuginedes analüüsis ta, mida peaks sööma, et jääda sama terveks, rõõmsameelseks ja leidlikuks nagu Pipi. Ettekanne sisaldas võrdlemisi üksikasjalikke toiduratsioone.

Helen Eelmets (Jõhvi 1. Kk., 8. kl.) püüdis oma uurimuses kindlaks teha, millisest tähtkujust on Pipi. Raamatu andmeil paigutus Pipi sünnipäev novembrikuusse. Linda Goodmanile toetudes leidis ettekandja, et Pipi iseloomus on märgatavalt enam Skorpionile kui Amburile iseloomulikke jooni.

Konverentsil esinesid veel Reedik Pääsuke (Tartu 12. Kk., 4. kl.), kes käsitles Pipit nähtuse *ekhal enemini* (tagurpidi, "lahke inimene") uurijana, Raidi Õis (Vinni-Pajusti Kk., 7. kl.),

kes mõtiskles teemal, milline siis ikkagi on üks pipilik Pipi ja Kristiina Kupp (Rakvere Reaalgümnaasium, 9. kl.), kes kaardi ja diaprojektori abil konverentsikülalistele selgeks tegi, millistes geograafilistes punktides on Pipi viibinud.

Ettekannetele järgnesid sõnavõttud, milles püüti avada ka pipinduse praktilisemat poolt (tõsi, sääraseid tendentse võis kohata ka mõnedes teoreetilisemat laadi ettekannetes). Näiteks väitis Helen Laidve Raplast, et ta on avastanud Pipi poolt hiigljõu saavutamiseks kasutatava dopingu, Ahto Ilves (Haapsalu 1. Kk., 5. kl.) seevastu lootis Pipilt abi Haapsalu politseile operatsiooni "Linn lukku" läbiviimisel.

Kokkuvõtteks võib vist öelda, et Pipi-konverents oli ilmselt esimene seda laadi üle-eestiline ettevõtmine, mis andis lastele võimaluse väljendada ise (ilma täiskasvanute vahelesegamiseta) oma mõtteid ja tähelepanekuid.

Konverentsi teaduslikule osale järgnes kõige pipilikuma Pipi konkurss. Hommikust saati viibisid saalis Pipid, sekka ka mõni Tommy ja Annika ning isegi üks väikesest vennakesest härra Nilsson. Lõpuks said nad võimaluse laulude, tantsude ja väikeste teatraliseeritud sketšidega laval esineda. 19 üksiküritaja või paariliikmelise lastekollektiivi hulgast pidas žürii (koosseisus Anne Rande, Epp Eelmaa, Lydia Roos, Haldi Normet ja Andres Jaaksoo) kõige pipilikumaks (julgeimaks, originaalseimaks, enesekindlaimaks jne.) Annika Mikkelsoni Läänemaalt. Teise koha saavutas Saskia Undusk Kohtla-Järvelt ja võrdse arvu punkte kogunudena jäid kolmandat neljandat kohta jagama Kristiina Kongi Kadrinast ja Keidi Köster Pärnumaalt. Nagu näha, eelistas žürii üksiküritajaid.

Ja *last but not least*, samal päeval avati ka enneolematu Suur Spunginäitus. Rahvusraamatukogu tihedast näituste graafikust hoolimata leidis

Annika Mikkelson Läänemaalt, kõige pipilikum Pipi.

sealse näituste osakonna juhtaja Kersti Tiik võimaluse Eesti Lasteraamatukogu näitus viieks päevaks oma majas üles panna. Hiljem kolis Suur Spunginäitus üle Eesti Lasteraamatukogu Õismäe osakonda. Lapsed Eestimaa eri paigust olid näitusele saatnud ligi 350 enda leitud spunki ja selle leikirjeldust. Spunkidele sekundeerisid ka mõned *кухарьба*'d. Eksponeeriti õige isevärki olevusi: putuka, ämbliku, trolli, väikese karvase olendi, aga ka linnu, karu, klimbi ja punkari moodi, leitud nii tavalistest kui ka üsna ebatavalistest kohtadest. Just spunkides näis laste loomupärane loovus kajastuvat kõige ehedamal ja kammitsematumul kujul.

Esimene üle-eestiline Pipi-konverents on nüüdseks juba ajalugu. Kas ettevõtmine ka traditsiooniliseks kujuneb, näitab aeg.

EESTIS KIRJUTATUD, ENT KIRJASTAMATA JÄÄNUD RAAMATUTEST*

OSKAR KRUUS

Ka **August Gailiti** klassikaline romaan **“Leegitsev süda”** on kirjutatud Eestis. Teose loomislugu on õige pikk, ulatudes tagasi 1927. aastasse (olen sellest detailsemalt kirjutanud mujal). /1/ 1943. aastal võeti **“Leegitsevale südamele”** koguni ohtrasti tellimusi vastu: **“Huvi August Gailiti uudisromaaniga ‘Leegitsev süda’ vastu on raamatusõprade hulgas nii suur, et juba eeltellimisi mainitud uudisteosel on kolm korda nii palju, kui tegelikult kavatakse trükkida.”** /2/ Olen **“Leegitseva südame”** puhtandkäsi kirja näinud liikumas 1950ndate aastate teisel poolel Tallinnas ajakirjanduse ringkondades: see oli Gailiti korraliku käekirjaga ruudulistele lehtedele kirjutatud parandusteta manuskript, ent ilma lõputa. Tookord polnud veel sedavõrd kirjandusloolist kogemust, et oleksin välja selgitanud käsikirja omaniku ning katsunud väärtusliku kirjandusloolise materjali toimetada Kirjandusmuuseumi. Hilisemad käsikirja jälgede otsimised ei andnud aga enam tulemusi. On oletatud, et **“Leegitseva südame”** käsikiri laoti suuremalt osalt Tallinnas ning autor viis korrektuuripögnad endaga kaasa. /3/ Seda arvamust toetab ka käsikirja liikumine Eestis pärast Teist maailmasõda. Igatahes sai **“Leegitsev süda”** esmakordselt raamatuks alles 1945. aastal Rootsi väikelinnas Vadstenas **“Orto”** kirjastuses ning pretendeerib niisiis esimesele paguluses ilmunud uudisromaaniga kohale. Anne Valmase bibliograafia andmeil ilmusid Ain Kalmuse **“Õõ tuli liiga vara”** ja **Valev Uibopuu “Võõras kodu”** 1945. aastal pärast Gailiti teost. /4/

Ka **“Võõras kodu”** on kodumaal kirjutatud romaan. Selle esimene versioon valmis autoril juba 1939. aastal ning osales kirjastuse **“Loodus”** romaanivõistlusel. /5/ Avalikkuse ette

pääses **“Võõras kodu”** **“Eesti Sõnas”** 1943. aasta talvel (19. veebr.- 28. märts). Raamatuks tegi V. Uibopuu esikromaaniga jällegi **“Orto”** kirjastus Vadstenas 1945. aastal.

V. Uibopuul oli pagulusesse kaasa võtta ka novellikogu **“Linnud puuris”**. Kogumik seati küll kokku võõrsil, kuid novellid ise peale viimase (**“Võõras”**, kirjutatud 1945. a.) sündisid kodumaal, enamasti siin esmakordselt avaldatudki: **“Ületamatu tööke”** ja **“Valetatud õnn”** ajakirjas **“Looming”**; **“Vaikinud kell”**, **“Truudus iseendale”** ja **“Linnud puuris”** ajakirjas **“Nädal Pildis”** ning **“Palkide peal”** **“Viisnurgas”**. Novellikogu **“Linnud puuris”** ilmus Vadstenas **“Orto”** kirjastusel 1946. aastal.

Mõndagi oli Eestist pagulusesse kaasa võtta ka kuuldemängumeistril **Gert Helbemäel** (1913-1974). Ajalooline jutustus keskaegsest Tallinnast **“Vana Toomas”** jõudis veel Tallinnas 1944. aastal ilmuda, kuid nähtavasti hävis osa tiraažist - raamat on väga haruldane. Tallinnas valmis ka teine keskaegse Tallinna kujutus, jutustus **“Raekooli õpilane”**: **“Meenub, et tõusin hommikul kell 5 üles ja kirjutasin poole kümneni, kell kümme pidin ringhäälingus olema. ‘Raekooli õpilane’ oli /J./ Naha käes illustreerimisel, mu ainuke käsikiri, kui Eestist põgenemine tuli. Naha helistas mulle õhtu hilja, et on käsikirja viinud ringhäälingusse ja pannud mu lauale. Mul ei olnud enam võimalik õhtul järele minna, ka mitte teisel hommikul, aga kui laeval olin, siis kinnitati mulle, et see sõidab välja alles kell kolm. Läksin käsikirja tooma, sain kätte, olin kell 2. 30 tagasi, kuid parajasti tõsteti laevatreppi üles ja sain sõimata, kui ütlesin, et mu asjad ja kolleegid on kõik siin laeval. Õeldi,**

minge teisele laevale. Vastas oli punase ristiga **“Moero”**, ja arvasin, et vast on parem sellel sõita. Aga siis kihutas üks kõrge SS ohvitser laeva ette ja tema auks lasti trepp uuesti alla ja pääsesin ka ikkagi oma laevale.” /6/

Niisiis oleks **“Raekooli õpilane”** oma autori peaaegu hukutanud: laatsaretlaev **“Moero”** läks mõni tund hiljem Nõukogude rünnaku tagajärjel põhja ning on oma ohvrite hiigelarvuga läinud meresõidu ajalukku. Ohtlikku rolli mänginud **“Raekooli õpilane”** avaldamine hilines: Eestis oli sellest lugejate kätte jõudnud väike katkend Saksa okupatsiooni aegses noorteajakirjas, J. Naha säilinud illustratsioonidega raamatuna avaldas selle väikekirjastus **“Eesti Raamat”** Stockholmis 1948. aastal.

Eestis on alustatud ka G. Helbemäe juttude ja legendide kogu vanast Tallinnast **“Vaikija”** (**“Orto”** kirjastus Vadstenas 1947. a.), mis osutub autori esimeseks võõrsil ilmunud raamatuks. Tallinnas on kirjutatud vähemalt novell-legend **“Õigus eluks”**, mis jõudis trükki veel Eestis /7/, raamatus on see paigutatud eelviimaseks looks. Tegevusajaks on aasta 1647 ning inspiratsiooni on Helbemäele andnud Niguliste kiriku kuulus maal **“Surmatants”**.

Ka 1912. aastal sündinud **Salme Ekbaum** astus esimesed kirjanduslikud sammud kodumaal. Ülikooliõpingute aegu 1930ndate aastate keskpaiku kirjutas ta poolteise kuuga lühromaani **“Maduliilia”**, kasutades motiive Tartu Botaanikaaiast. /8/ Autor pidas kirjutatut nõrgaks ega proovinudki seda kuskil avaldada, käsikirigi on kaotsi läinud. Kuid kui enne Punaarmee jõudmist Tallinna

* Vt. **“RK”**, 1994 nr. 5.

1944. aasta septembris põgenesid Ekbaumid Rootsi sumplaevaga "Os-tak", oli tulevasel kirjanikul kohvris juba romaani "Valge maja" käsikiri. /9/ Siin kujutatakse haiglaelu Tartus ning peategelase Hilja kujunemist arstiks. Esimest nõukogude aastat on näidatud üpris mustades värvides ning nii sattuski S. Ekbaumi esikromaan keelatud teoste nimekirja ja jäi Eestis vähetuntuks. "Valge maja" ilmus "Orto" kirjastuses Vadstenas 1946. aastal.

Ka Alma Tederi (1908-1990) kirjanduslikud katsetused algasid Eestis. 1943. aastal kirjutas ta päevikulist romaani "Ilusad päevad" ning käis magister Johannes Aaviku moodsa eesti keele kursustel. Kord sõandas noor näitleja Alma Teder näidata mõningaid lehekülgi õpetajarollis olevale Aavikule. Viimane käskis teose lõpuni kirjutada ning seda algaja autor tegigi. Kuid 9. märtsil 1944 süttis Nõukogude lennukite pommidega ka Alma Tedre kodu ning põles koos valminud käsikirjaga maha. Aavik soovitas kirjutada romaani uuesti, mida autor ka tegi Pirita ja Merivälja vahel asunud vanas suvilas. Kui saabus aeg Eestist põgeneda, oli käsikiri kasvanud 2000-leheküljeliseks, "aga lõppu polnud veel teada". /10/ Kuid see suure hoo ja entusiasmiga kirjutatud käsikiri jäi põgenemisel Eestisse maha. Johannes Aavik innustas autorit Rootsis romaani kolmandat korda paberile panema. Alma Teder hakkas uuesti kirjutama, kuid kitsastes oludes Valdemersvikis edenes käsitsi kirjutamine halvasti. Alles siis, kui pagulane jõudis osta kirjutusmasina, hakkas romaan edenema. 1946. aasta suveks oli romaani "Ilusad päevad" kolmas variant valmis ning rändas kirjastuse "Orto" vastuvõtukomisjoni kätte. Johannes Aavik pooldas selle avaldamist, aga teine komisjoni liige Artur Adson oli vastu, kolmanda hindaja Voldemar Kuresse seisukoht pole teada. Igatahes lükkas "Orto" käsikirja algul tagasi. Johannes Aavik ei jätnud aga jonnini ning 1950. a. avaldas "Orto" Vadstenas A. Tedre "Ilusad päevad" siiski ja temast sai kirjanik.

Kuuldused, et Karl Ristikivil oli Eestist lahkumisel kaasa võtta romaani "Kõik, mis kunagi oli" käsikiri, ei osutu tõeks. Romaani kirjutamise kavatsus tekkis küll kodumaal ning paberile jõudis isegi üks fragment, kuid Ristikivi ise on ühes kirjas meenutanud, et romaani kirjutamist alustas ta Soomes kevadtalvel 1944. /11/ Rootsist on ta 1945. aasta suvel teose geneesist täpsemalt informeerinud: "Soomes kavatsesin romaani "Üks lõikusekuu õhtu". Selle sündmused oleks kulgenud ühe augustikuu õhtu-pooliku jooksul aastal 1939, päeval, mil puhkes sõda. Hiljem selgus, et ma siiski ei jaksa sündmusi seatud raames pidada ning siis sai teose nimeks "Kõik mis kord oli ...". Ma ei tea, kas ja kunas ta valmib ..." /12/

See pessimistlik prognoos polnud õnneks täpne: romaani lõpetas autor peatselt ning see ilmus 1946. aasta suvel kirjastuses "Orto". Kuid välismaal on kirjatatud ka Ristikivi Eestis valminud teoseid: Helsingis ilmus 1944. a. "Tule ja raua" 2. trükk, Vadstenas 1948. a. "Rohtaia" 2. trükk ja "Õige mehe koja" 3. trükk Göteborgis 1950. aastal. 1980. a. Ristikivi sõprade poolt avaldatud postuumne novellikogu "Klaassilma-dega Kristus" sisaldab samuti seitse kodumaal kirjutatud lugu.

Ka luuletajatel peale A. Adsoni ja B. Kangro oli kodumaalt oma esimeste pagulasluuletuskogude jaoks värsse kaasa võtta. Nii on Henrik Visnapuu "Esivanemate varjudes" (Stockholm 1946) vähemalt üksteist Eestis kirjutatud luuletust. Ka Gustav Suitsu, Marie Underi, Arno Vihalemma, Raimond Kolga jt. pagulusluuletuskogudes leidub kodumaal kirjutatud värsse.

Võib teha järelduse, et Saksa okupatsiooni ajal loodi Eestis hoopis rohkem kirjandusteoseid, kui neid sooviti nõukogude kirjanduslugudes näidata. Isegi debüteeriti: Heljo Jaik avaldas 1942. a. esikluuletuskogu "Väiksed laulud. Kleine Lieder", rohkesti värsse publitseeris ajakirjanduses Leili Rimmel (hilisema nimega L. Andre), aja-

lehtede veergudel tutvustasid end pikemate proosateostega Richard Iher ja Herta Laipaik, lühijuttudega Raimond Kolk ja mõned teised. Eesti kirjanduse transformeerumine pagulaslaskirjanduseks toimus märksa lihtsamini kui muutumine eesti nõukogude kirjanduseks, kuigi viimase kujundamiseks tegutsesid suured organisatsioonid - Nõukogude Eesti Kirjanike Liit kroonu tõhusate rahasummadega ning riiklikud kirjastused.

Eestis kirjutatud teoste kirjastamine välismaal ei lõppenud esimeste sõjajärgsete aastatega. Üksikuid sääraseid raamatuid ilmus ka edaspidi, kuigi sovjetlikud võimud takistasid igati käsikirjade saatmist välismaale ning püüdsid piire hermeetiliselt sulgeda. Suurelt jaolt edukalt ning Eestis leidis ka edaspidi tunnustatud kirjanike käsikirju, mida nõukogude kirjastused ei tahtnud aastakümneid avaldada, kuid autoritel ei õnnestunud neid ka toimetada välismaale või nad ei üritanudki seda (Karl August Hindrey romaan "Aovalged aknad", Oskar Lutsu "Sügis" II, Betti Alveri luuletuskogu "Elupuu", Uku Masingu värsiraamatud "Lohe vari" ja "Hanno laul", Hendrik Adamsoni luuletuskogud "Seitsmes" ja "Loojangu kiired", Raimond Kaugveri romaanid "Laevad kaotavad tüüri" ja "Võõra mõõga teenistuses", näidendid "Messias" ja "Atlantis", Aristarch Sinkeli romaan "Lembitu" jt.). Aeg-ajalt siiski õnnestus eesti autoritel oma käsikirju välismaale saata ning neid seal avaldada, kahel juhul koguni oma nime all. Üks on arbujate hulka kuulunud luuletaja Uku Masing, kelle artikleid avaldati EELK Konsistooriumi ja Emakeele Seltsi väljaannetes, kuid kelle luuletusi on kirjandusajakiri "Looming" vaid kord avaldanud, sedagi luuletaja 60. sünnipäeva puhul ning vaid kuus nime-tust. /13/ Kiriklike väljaannete jaoks polnud U. Masingu luuletused luterlike dogmadega piisavalt sobivad ning ta isegi vallandati oma vaadete tõttu Konsistooriumi teenistusest (1964. aastani pidas ta kirikuõpetajate kursustel Tallinnas loenguid). Kirjastus

“Vaba Eesti” avaldas 1959. a. Stockholmis uustruki Masingu esikkogust **“Neemed Vihmade lahte”**. Nii saatis ta oma teise luuletuskogu **“Džungli-linnud”** käsikirja Stockholmi ning “Vaba Eesti” avaldas selle autori õige nime all - küll valesti loetud pealkirjaga **“Džunglilaulud”** (1965). Kuna U. Masingu kõnesolev kogu ei sisalda mingeid poliitilisi vihjeid ega alltekste, siis teda kohtu alla ei antud ja kodumaa reetmises ei süüdistatud. Ka U. Masingu järgmised luuletuskogud avaldati välismaal, tema loomingut hakkas kirjastama katoliikliku teoloogi Vello Salo loodud väikekirjastus **“Maarjamaa”**: värsiraamatud **“Udu Toonela jõelt”** ja **“Piiridele püüdes”** ilmusid 1974. a. Roomas, kogud **“Aerutades hurtsikumeistriga”** (1983) ja **“Kirsipuu varjus”** (1985) Kanadas Torontos (Scarborough’s).

Kirjanik Ernst Peterson-Särgava sugulane Ado Särgava kirjutas poolvaimuliku traktaadi **“Mõningaid mõtteid ...”**, kus esitas naiivseid arutlusi rahu kaitsmise võimalustest maailmas. Kuid Eesti Riiklik Kirjastus keeldus seda avaldamast, pidades teost religioossust propageerivaks. Umbes 100-leheküljeline käsikiri sattus Kirjanike Liitu ning anti seal noorte autorite koondisesse. Koondise juhatuse liikmena tuli mul selle käsikirjaga tutvuda, kuid vanaldasele autorile mingit head nõu anda oli raske: almanahh **“Võitlev sõna”** oli seisma jäänud, kassetväljaandesse luulevihikute kõrval ei tundunud see sobivat. Soovitasin siis autoril pöörduda Konsistooriumi poole, kuid seal peeti A. Särgava käsitlust jälle liiga ilmalikuks. Ja siis saatis Viljandis elav Särgava käsikirja kuidagi Rootsi ning seal trükiti see autori kirjastusel Uppsalas 1962. aastal 82-leheküljeline brošüürina ning hakkas figureerima Bernard Kangro pagulas kirjanduse bibliograafiates.

Filoloog Helmut Tarand (1911-1987) arreteeriti absurdsete süüdistustega aprillis 1945 ning aasta hiljem saadeti kandma 10-aastast karistust Vorkuta vangilaagrisse. Kuna ta oli kirjanduslikult andekas inimene, kirjutas ta ka

sunnitöolisena värsse, kuid ei saanud neid avaldada ka pärast naasmist Eestisse 1956. aastal. Varjunime all **Annus Rävälä** hakkas tema luuletusi avaldama Rootsis Bernard Kangro ajakirjas **“Tulimuld”** 1980. aastal. 1981. a. kirjastas Eesti Kirjanike Kooperatiiv Annus Rävälä luuletuskogu **“Vorkuta värsse”** (2., täiendatud trükk ilmus Lundis 1984. a.). /14/

Vorkuta vangilaagrisse saadeti ka üliõpilane Hilja Rüütli (sündinud 1921. a.), kes hakkas oma vangielu kogemusi sõnastama ilukirjanduseks. Eesti Kirjanike Kooperatiivi kirjastusel ilmusid Lundis **Aili Helmi** pseudonüümiga romaanid **“Kuradil ei ole varju”** (1979), **“Vägivallamaa”** (1982) ja **“Režiim - see kõlab uhkelt”** (1984). Kanada ajaleht **“Vaba Eestlane”** avaldas 1981. aasta esimesel poolel Aili Helmi neljanda romaani vangilaagrist **“Kirjad pimedusest”** ning hiljem Tallinnat kujutava noorsooromaani **“Kummelite suvi”**. /15/ Aili Helmi autorinimega romaane aitas Hilja Rüütli luua Helmut Tarand, kes kirjutas meestelaagrit kujutavad peatükid, luuletekstid ning andis nõu kompositsiooni küsimustes. Helmut Tarand oli Bernard Kangroga hea tuttav ning vahetas temaga kirju. Nii aitas Kangro ka teoseid publitseerida. Hilja Rüütli oli hiljem teatanud: **“Meil oli üks tuttav soomlanna, kes oli viinud salaja välja Tarandi luuletusi. Daam nõustus riskeerima ja ka meie käsikirja kaasa võtma. Mõne aja pärast saime Kangrolt teate, et töö läheb käiku. See andis jätkamiseks jõudu.”** /16/ Käsikirjade salaja üle piiri saatmise süsteem toimis edukalt ka edaspidi: **“Vorkuta värsid”** ja **“Kuradil ei ole varju”** ilmumise järgselt hakkas KGB Eestis hoolega jälgi ajama ja uurima, kes on tõelised autorid. Kogu see ettevõtmine ei olnud sugugi lihtne mäng.” /17/ Torontos võttis H. Rüütli käsikirjad vastu luuletaja Hannes Oja, kes avaldas need ajalehes **“Vaba Eestlane”** ning on hiljem esimesena (Hilja Rüütli nõusolekul) avanud Aili Helmi pseudonüümi, /18/ millele järgnes vastavaid kirjutisi Eestis ja Soomes. /19/

Uku Masingu ja Ado Särgava oma nimega ning Helmut Tarandi ja Hilja Rüütli pseudonüümsete teoste kõrval on ajakirjas **“Tulimuld”** avaldatud arbutate (Betti Alver, Heiti Talvik, August Sang, Kersti Merilaas, Paul Viiding, Laur Tamm) luuletusi, kuid värsse ning artikleid on ka nooremalt kirjanikelt Eestis (Paul-Eerik Rummo, Jaan Kaplinski, Oskar Kruus jt.). Ajakiri **“Mana”** on avaldanud Heiti Talvikut ning tutvustanud nooremaid luuletajaid Eestist (Paul-Eerik Rummo, Andres Ehin, Peeter Ilus, Kalle Istvan Eller jt.). Lühemat aega pärast sõda Stockholmis ilmunud **“Kodukolle”** on trükinud Leili Rimmeli luuletusi.

Eestis kirjutatud ja välismaal avaldatud ilukirjanduslikke teoseid on peetud pagulaskirjanduse osaks. Bernard Kangro pole **“Eesti kirjakuulujast eksiilis”** (1989) ega oma varasematest bibliograafiatest sääraseid raamatuid välja jätnud või teistest eraldanud. Ainsa erandina hakkab silma August Annisti poolt Jaan Siirase varjunime all Soomes (Porvoos) avaldatud ajalooteos **“Viro neuvostokurimusesse”** (1942), mida eksiil kirjanduse bibliograafiad ei registreeri. Kuid B. Kangro bibliograafiad algavad 1944. aastaga, niisiis leidub formaalne põhjus J. Siirase mainimata jätmiseks. Anne Valmase bibliograafiad on koostatud pagulaskirjastuste kaupa ning Soome kirjastused ei kuulu nende haardealasse.

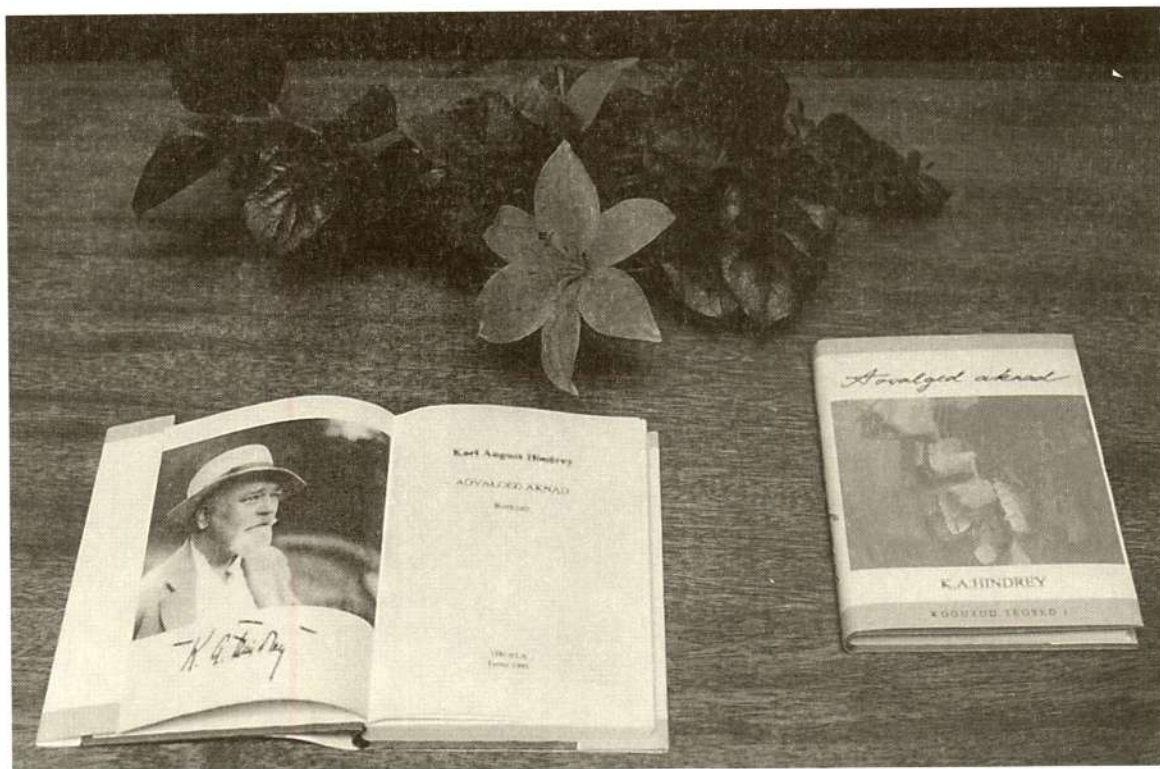
Küllap võib erandiks pidada juhtumeid, kui teose originaalist on varem ilmunud tõlge mõnel teisel maal. Näiteks Eno Raua lasteraamat **“Nii või naa”** ilmus Moskvas vene keeles 1954. a. ja Kiievis ukraina keeles 1956. a., Tallinnas eesti keeles aga 1957. a. ning Jaan Krossi romaan **“Väljakaevamised”** ilmus 1989. a. Soomes ja aasta hiljem Eestis. Säärasel juhul pole tegemist pagulaskirjandusega, nagu ka Aino Kalda ja Hans Leberechti paralleelselt kahes keeles avaldatud teoste puhul.

Niisiis ei võeta pagulaskirjandusse kuuluvate raamatute määramisel arvesse nende kirjutamispaika, vaid **kirjastamiskohta**. Seda põhimõtet kinnitab ka Eestis enne Teist maailmasõda levinud suhtumine. Villem Ridala hilisemad luuletuskogud, ent vahest koguni kõik ta luuleraamatud on vähemalt 50 protsendi ulatuses kirjutatud Soomes, kuid kirjastatud Eestis ning kõik kirjandusloolased on neid pidanud eesti kirjanduse osaks. Ka Hella Wuolijõe eestikeelsed teosed on kirjutatud Soomes ja kirjastatud Eestis ning neidki on tavaliselt peetud eesti kirjandusse kuuluvaks, kuigi Wuolijõe ennast nimetatakse enamasti soome kirjanikuks, Eestis viimastel aastakümnetel siiski eesti-soome ühiskirjanikuks.

VIITED

1. O. Kruus, Apokriiva lood. Tallinn 1983, lk. 108.
2. Eesti Sõna 8. I 1943.
3. K. Pruul, Saateks // A. Gailit. Leegitsev süda. Tallinn 1990, lk. 229.
4. A. Valmas, Kodutanumast kaugemal. Tallinn 1994, lk. 42-43.
5. P. Amburi arvestusraamat 1938/1939 (KM KO, reg. 1947/41, lk. 3).
6. A. Mägi, Gert Helbemäe. Lund 1968, lk. 14.
7. Eesti Pildileht 1944 nr. 5, lk. 10.
8. S. Ekbaum, Veimevakk. Lund 1964, lk. 255.
9. E. Ekbaum, Ühistegevus on päike. Toronto 1977, lk. 53.
10. Alma Teder O. Kruusile 23. X 1987.
11. K. Ristikivi O. Kruusile 29. VI 1971 (KM KO, K. Ristikivi fond).
12. K. Ristikivi, Nädala jutustamine // Välis-Eesti 5. VIII 1945.
13. Looming 1969, nr. 8, lk. 1154-1157.
14. H. Tarand, Epitaaf. Tallinn 1990, lk. 60-61.
15. Vaba Eestlane 1981, 6. I - 5. V 1983, 8. XII - 1984, 26. VI.
16. E. Teder, Tartumaa neuu tee väliseesti kirjandusse // Postimees 11. VI 1992.
17. Hilja Rüütli O. Kruusile 6. II 1993 (adressaadi valduses). O. Kruusi kirjutises "Aili Helmin salaisuus" Oulu ajalehes "Kaleva" 10. I 1993 esitatud käsikirjade saatmise viis ei vasta tõsioludele.
18. Vaba Eestlane 12. III 1942.
19. Näit. M. Jõgi, Kes on Aili Helm? // Sirp 3. IV 1992.
20. A. Valmas, Kodutanumast kaugemal. Tallinn 1994, lk. 13-31 ja 42-62.

Kirjastuses Virgela on ettevalmistamisel **Karl August Hindrey (1875-1947) KOGUTUD TEOSSED** 21 köites. Teosed antakse välja aastatel 1995-2000.

KIRJANDUSMUUSEUMI ARHIIVRAAMATUKOGU RAAMATUID

Kahe sajandi tagune A. H. Lücke "Õppetusse-Ramat"

MIHKEL VOLT

Ehkki XVIII saj. teisel poolel, mil üldtunnustatud oli Forseliuse-Hornungi nn. vana kirjaviis ja mil juhtiva koha saavutas põhjäästi kirjakeel, on märgata eestikeelse ilmaliku kirjanduse kujunemist, üllitati valdavalt vaimuliku sisuga trükiseid: see oli luterliku kirjanduse valitsemisaeg. 1795. aastal ilmus teadaolevalt neli eestikeelset trükist: O. W. Masingu aabits Grenziuse kirjastusel Tartus, "Eesti-Ma Rahwa Kalender 1795" ja "Katekismusse Õppetusse Selletus" Lindworsi (Lindfors) kirjastusel ning "Õppetusse-Ramat, mis nende heaks, kes Jummalat püüdwad selgiminne tunda ja öiete tenida" Iwerseni (Iverseni) ja Wemeri kirjastusel Tallinnas. "Õppetusse-Ramatu" autoriks on tollane Tallinna maakonna (kohtukonnia) praost, konsistoriumi assessor ja Ambla kihelkonna pastor Anton Heinrich Lücke, teose tiitellehel maarahvale esitatult Anton Hinrik Lücke.

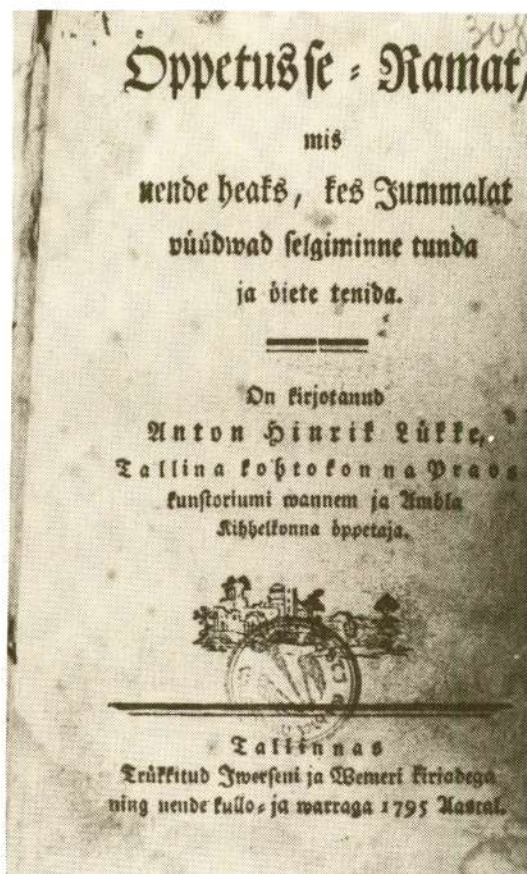
Põhjäästi keeles loodud "Õppetusse-Ramatul" on kolm osa: (1) piiblilugusid refereeriv ja piibli faabulat järgiv "Monned lühhikesed piibli ramato juttud ja õppetused", (2) luterlikku õpetust edastav katekismuslik "Üks lühhike Risti-õppetus" ning (3) 44-st Martin Opitzi poetikareeglitele toetuvast vaimulikust laulautekstist koosnev "Monned ued waimolikkud Laulud". Talupojast lugejale - 1790. aastal oskas üle kuue kümnendiku maarahva leeriealistest lugeda - on kirjeldatud "Õppetusse-Ramatu" eessõnas teoses sisalduvat järgmiselt: "Sellesinatse ramato sees leitakse kolm jaggo: 1) Monned lühhikesed Piibli ramato juttud ja õppetused, mis selle tarwis on kirjutud, et meie armas maarahwas saaks aegsaste Jumjala sannaga tuttavaks ja õppetaja jutlust ja õppetust parreminne moistaks, kui ta õppetades Piibli-ramato peäle tähhendab. 2) Üks lühhike risti-usso õppetus. Se õppetab lühhidelt keik, mis ristiinnimenne peab uskma ja kui-

das ta peab ellama, kui temma tahhab Jumjala mele pärrast olla ja öndsaks sada. Sedda woib ka Katekismusse ramatuks hüda ja se tähhendab ka wanna Katekismusse peatükkide peäle. 3) Monned ued waimolikkud Laulud. Nende peäle tähhendamisse selle risti-usso õpetusse sees, mis teises jäus on, et need õppetused sedda parreminne süddame peäle peawad hakkama. Andko Jummal surest armust, et keigest sest woiks neile kasso olla, kes temma armsa poia, meie Önnisteggija Jesusse Kristusse õppetusse ja leppitamisse läbbi püüdwad öigeks, waggaks ja öndsaks sada."

1796. a. ilmus Lücke "Õppetuse-Ramatust" teine trükk. Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus säilitatakse selle teose esimese trüki üht täielikku (174 lk., formaat 160 x

90) ja teist ebatäielikku eksemplari (158 lk.).

Anton Heinrich Lücke (sünd. Saksamaal Hildesheimis 1745, surn. 29. 3. 1799) õppis Göttingeni ülikoolis usuteadust, ordineeriti Ambla õpetajaks 1769, sai Tallinna maakonna praostiks 1785, konsistoriumi assessoriks 1792 ja Ida-Järvamaa praostiks 1797. Tema sulest on peale "Õppetusse-Ramatu" ilmunud järgmised eestikeelsed vaimuliku sisuga teosed: seitse jutlust väljaandes "Jutlusse Ramat" (Tln., 1779); "Uus Lauo Ramat" (Tln., 1796 + 2 lisa); "Ristusso Üllemad Õppetused" (Tln., 1796); "Uus Katekismusse Ramat" (Tln., 1797). A. H. Lücke on oma usuliste raamatute teksti põiminud ka ilmaliku laadiga moralistlikke värsse (näit. "Issa-mal ma tahhan jada", 1797).

ÜLEVAADE PALGASEADUSEST

HELI NAERIS

Töölepingu kohustuslikuks ja kahtlemata ka üheks tähtsamaks tingimuseks on tööandja ja töötaja kokkulepe palga kohta. Töölepingu alusel töötavate isikute töötasustamist ning neile töötasuga seotud tagatiste ja hüvituste maksimist reguleerib Eesti Vabariigi palgaseadus (edaspidi PaS), mis kehtib 1. veebruarist 1994. a. (RT 1994, nr. 11, art. 154).

PaSi järgi on PALK tasu, mida tööandja maksab töö eest vastavalt töölepingule. Palka võib arvestada tunni-, päeva-, nädala- või kuupalgana, kuid ta ei tohi olla väiksem riigi poolt kehtestatud alammäärast. PaS ei fikseeri palga alammäära, selle kehtestab valitsus ning see on muutuv suurus. Lisaks põhipalgale võib tööandja maksta töötajale LISATASU. PaSi järgi võib lisatasu maksta esiteks töötajale, kes teeb tööandja taotlusel töölepinguga võrreldes lisatöid. Näiteks väikeses raamatukogus töötab üks raamatukoguhoidja, kellele makstakse lisatasu raamatukogu ruumide kütmise ja koristamise eest. Teiseks on tööandjal õigus maksta töötajale lisatasu nõutavast tulemuslikuma töö st. paremini töötamise eest või siis, kui töötaja teeb rohkem tööd, kui tal on tööandjaga kokku lepitud. Töö tulemuslikkuse mõõtmine on aga küllaltki keeruline oma subjektiivsuse tõttu ning vaidluse korral juriidiliselt raskesti lahendatav. Reeglina määrab tulemuslikkuse ja selle ulatuse suuruse tööandja. Lisatasuna makstava summa suurus ei ole seadusega piiratud - seega otsustab tööandja vastavalt oma rahalistele võimalustele kellele ja kui palju ta maksab.

PaS lubab tööandjal maksta ka LOONUSPALKA, st. osa palka makstakse kas toote, hüvise, teenuse või väärtpaberina. Eelnimetatud kujul saab töötasu maksta ainult töötaja eelneval nõusolekul.

Sageli töötab töötaja üle tööandja ja töötaja vahel kokkulepitud tööaja, st. teeb ületunnitööd ning tööd graafikuvälistel puhkepäevadel. Kuidas kompenseeritakse niisugune töö, sõltub töötaja ja tööandja vahelisest kokkuleppest: kas vaba aja andmisega või lisatasu maksimisega. Lisatasu suurus sõltub poolte kokkuleppest, kuid see ei tohi olla mingil juhul väiksem kui 50 % töötaja tunnipalga määrast. Riigipühadel tehtud töö eest peab tööandja maksma töötajale vähemalt kahekordse päevapalga ja seda ka siis, kui töötati graafikujärgselt. Kui töötaja soovib, peab tööandja andma talle riigipühadel tehtud töö eest vaba päeva ning lisaks töö tasustama nagu tavalisel tööpäeval.

PaS kohustab tööandjat maksma töötajale lisatasu õhtusel ajal kella 18st kuni 22ni ja öösel (kella 22st kuni 6ni) töötamise eest. Lisatasu iga õhtusel ajal töötatud tunni eest ei tohi olla väiksem kui 10 % ja öösel väiksem kui 20 % töötaja tunnipalga määrast.

Palga maksmisel peab igas asutuses kehtima kindel kord. Reeglina tuleb palka maksta igal kalendrikuul kindlal kuupäeval töö ajal ja töökohas. PaS lubab kehtestada ka teistsuguse korra, mis peab aga kajastuma kollektiivlepingus, töösisekorra eeskirjades

või konkreetses töölepingus. Kui kehtestatud palgapäev langeb päevale, mil asutus ei tööta, on tööandja kohustatud maksma palga puhkepäevale eelneval tööpäeval või selle kolme päeva jooksul üle kandma töötaja pangaarvele.

Kui tööandja viivitab palga maksimisega või pangaarvele ülekandmisega, on töötajal õigus nõuda iga hilinenud päeva eest viivist 0,5 % maksmisele või ülekandmisele kuuluvast summast. Tööandja poolt töötajale ekslikult suuremas summas palga või hüvituse korral on tööandjal õigus nõuda kolme päeva jooksul, arvates maksmise päevast, selle tagastamist, kuid ainult kahel tingimusel: esiteks, kui valesumma põhjustas ametniku ARVUTUSVIGA, ning teiseks, kui töötaja ei vaidle tagasinõudmise ja summa suuruse vastu.

Uue põhimõtte toob tööseadustikku PaS §3, mis keelab tööandjal avaldada andmeid töötaja palga, lisatasu, palgast kinnipeetud summa jmt. kohta. See keeld ei kehti, kui andmeid nõuab maksuamet, juurdlus- või eeluurimisorgan, kohtu ja riigikontrolli asutus. Ekslik on arusaam, nagu ei oleks ka töötajal õigust avaldada andmeid oma rahaliste sissetulekute suurusest. Seepärast on ebaseaduslik tööandjate poolt vahel esitatud nõue, või isegi töölepingu tingimus, mille kohaselt keelatakse töötajal avaldada oma palga suurust nii ametiasutustele kui eraisikutele.

RAAMATUKOGUDE AASTASTATISTIKAST

HANS JÜRMAN

Eesti Statistikaamet on avaldanud kokkuvõtliku kogumiku Eesti kultuurialadest aastal 1993: raamatukogud, klubid, muuseumid, teatrid, kontserdid, filmid, trükitoodang, raadio, televisioon, sport. Andmestik on koostatud rahvusvaheliste UNESCO nõuete, raamatukogude osa rahvusvahelise standardi ISO 2789 kohaselt. Väljaandest saab ülevaate 1993. aasta vastava ala arvudest, mida on paljudes tabelites kõrvutatud 1992. ja 1991. aasta või vahel ka varasemate, 1990. ja 1985. aasta näitajatega. Võrdlus näitab ala arengut, kui arvestuse alused on olnud samad. Meile pakuvad huvi esijooned lk-d 7-30, kus on andmed raamatukogude kohta. Lisaks statistikaameti väljaandes esitatud koondandmeile on võimalik leida arvusid 1993. aasta kohta Eesti Rahvusraamatukogu avaldatud tabeleist. Võrdlusi varasemate aastatega tuleb aga mujalt kõrvale otsida. Rahvaraamatukogude andmed on ilmselt üsna täielikud, seevastu hulk erialaja kooliraamatukogusid pole aga esitanud aruannet või on esitanud puuduliku andmestiku. Ent ikkagi saame teada, et meil oli Eestis 1993. aastal vähemalt 1242 eri tüüpi raamatukogu 3047 raamatukoguhoidjaga (muu personal peale selle). Neis leidis 4 496 169 raamatut ja muud teavikut, lugejaid oli 684 494, kes külastasid raamatukogusid 7 347 004 korda ja laenasid lugemiseks 21 442 404 raamatut. Niisiis leidis raamat kasutamist keskmiselt 0,477 korda, lugeja käis raamatukogus 10,733 korda ja laenas 31,326 raamatut. Kui arvestame Eesti elanike arvuks 1993. aasta lõpul 1 506 927 inimest, siis on neist raamatukogude lugejad 45,423 % ja iga elaniku kohta on raamatukogudes 29,776 raamatut. Kui statistika oleks täielikum - puudujäänud raamatukogude andmed lisatud -, siis oleksid need keskmised arvud pisut suuremad.

“Eesti kultuur 1993” lk-del 12 jj. esitatud tabelite mõistmiseks tuleb mees pidada seletust lk. 8 algul, et aastate 1985, 1990, 1991 ja 1992 andmed ja 1993. aasta omad ei ole kõik võrreldavad omavahel. Varasemate aastate koondarvude saamiseks on liidetud ka Eesti Rahvusraamatukogu ja Eesti Lasteraamatukogu arvud, 1993. aastal seda ei tehtud. Sellest tulenevad esimesel pilgul mõistetamatud vähenemised Harjumaa näitarvudes. Lugejate arvude puhul tuleb edaspidi mees pidada, et 1993. aastani arvestati lugejaid raamatukogu osakondade (päeviku) andmete summana. Uue juhendi kohaselt on raamatukogu iga lugeja arvestuses vaid korra, ka siis kui ta käib nii laenuosakonnas kui lugemissaalis, kasutab autoraamatukogu jm. raamatukogu teenust.

Rahvaraamatukogudele on ka harjumusvastane, et Kohtla-Järve, Narva, Pärnu, Sillamäe, Tallinn ja Tartu on liidetud maakondadesse (ainult Tallinn on ka lisareal). Kahju on sellestki, et tabelist lk. 27 on välja jäetud mitmed publikatsioonid: noodid, kaardid, masinloetavad teavikud jm. Ülevaade pole täielik: ükski rida ei anna kokku 100 %. Eks siis tuleb kätte võtta Eesti Rahvusraamatukogu poolt avaldatud tabelid.

Ja ikkagi on soovitatav, et raamatukoguhoidjad uuriksik kõiki siin nimetatud statistikakogumikke, võrdleksid oma raamatukogude arvusid keskmistega ja teiste endaga sarnaste raamatukogude andmetega. Seda ühe aasta ulatuses, aga ka eelnenud aastatega kõrvutades, kui statistika alus on sama. Näiteks ajakirju on arvestatud köitekomplektide, üksiknumbrite ja aastakäikudena. Ent paljud arvud on aastate ja aastakümnete lõikes võrreldavad. Siis ei ole statistika ainult

fikseeriv tegevus, vaid äratav ka mõtteid, kuidas paremini teetseda oma raamatukogus.

VIITED

1. Eesti kultuur 1993 = Culture in Estonia. - Tallinn: Eesti Statistikaamet, 1994. - 92 lk. - ISBN 9985-826-15-9
2. Eesti rahva-, eriala-, teadus- ja kooliraamatukogud 1993 / Koostanud Heli Priimets. - Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 1994. - 6 lk.; Eesti rahvaraamatukogud 1993 / Koostanud Heli Priimets. - Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 1994. - 323 lk.; Eesti eriala- ja teadusraamatukogud 1993 / Koostanud Heli Priimets. - Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 1994. - 85 lk.; Eesti kooliraamatukogud 1993-1994 / Koostanud Mall Saul. - Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 1994. - 240 lk.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU SEADUSE RASKE SÜND

KÜLLO ARJAKAS

Eesti Rahvusraamatukogu tekkis parlamendiraamatukoguna 1918. aastal. 21. detsembril, päeval, mil pealetungivad punaväed lähenesid juba Tapale, ning vaatamata äsjailmunud Vabadussõja kõikidele tähtsatele lahendamist vajavatele ülesannetele, leidis valitsus mahtu määruse välja andmiseks, mille alusel kutsuti ellu Riigiraamatukogu. Omariikluse kahe aastakümnega kujunes sellest valdavalt ühiskonna- ja majandusteaduslikke trüki-seid sisaldav teadusraamatukogu. 1940. a. allutati asutu: hariduskomissariaadile, sisuliselt muutus Riigiraamatukogu nüüd vabariiklikuks keskraamatukoguks. Sõjale järgnenud aastakümnetel hakkas ta ole-nevalt nii üldisest poliitilisest õhustikust kui antud ajajärgu juhtkonna arusaamadest, üha enam täitma rahvusraamatukogule omaseid ülesandeid. Seda nii eripalgelise kirjanduse kollektioneerimisel kui biblio-graafiate koostamisel. 1988. aastal, taas-ärkamisajal, nimetati Kreutzwaldi-nimeline keskraamatukogu ümber rahvus-raamatukoguks.

Järk-järgult taastuv omariiklus, Ülem-nõukogu kui institutsiooni tähtsuse suu-renemine, uute asutuste-ametite ellukut-sumine ning riigiasutuste funktsioneerimine uuenemas olukorras - see kõik andis Rahvusraamatukogule üha uusi ülesandeid ning laiendas seniseid funktsioone. Raamatukogu uuenenud staatus nõudis fikseerimist ja 15. novembril 1990. a. Ülemnõukogus vastuvõetud seadusega Eesti Rahvusraamatukogust sätestatigi väljakujunenud olukord. Rahvusraamatu-kogu staatus fikseeriti kui "keskne Eesti üldkasutatav teadusraamatukogu, ühtlasi parlamendiraamatukogu". Seadus määrat-les RRI põhilised ülesanded, juhtimise ja finantseerimise alused.

Selle seaduse vastuvõtmine oli auväär-se eaga raamatukogu elus kahtlemata oluline samm. Ühelt poolt oli see ülemini-kuperioodil üldse esimene raamatu-kogundust reguleeriv normatiivne akt, teiselt poolt anti sellega Rahvusraamatu-kogu arengule - kooskõlas rahvusvahe-liste standarditega - kindel suund ja valiti selle aluseks meie olusid arvestav arengumudel.

Nii selle seaduse kui ka 1992. a. vastu-võetud rahvaraamatukogu seaduse vastu-võtmist maksab jälgida laiemaski tähen-duses. Asi ei piirdu sugugi vaid kahe raam-atukogusid puudutava seaduse vastu-võtmisega. Rahvus- ja parlamendiraama-tukogu allutamine riigi seadusandlikule võimuorganile ning rahvaraamatukogude viimine omavalitsuste võimkonda on riigivõimu kui terviku mastaapides võttes küll suhteliselt väike samm, aga siiski osa üldisest võimu demokraatiseerumisest.

Üleminekuperioodi seadus lähtus mõis-tagi tookordest riigivõimuorganite struk-tuurist. Nii sätestati Ülemnõukogu presi-idiumi pädevusse RRI peadirektori kinnitamine ning RRI nõukogu moodus-tamine. Mäletatavasti käsitleti Ülem-nõukogu presiidiumi kui kollektiivset presidenti ning presidentaalsetes riikides ongi need riigipea ülesanded.

Uues EV põhiseaduses ja selle raken-dusseaduses, mis võeti vastu 1992. a. su-vel, jäi sätestamata, kelle pädevusse läheb nüüd ülalmainitud ülesannete lahendamine. See on muuseas esimene eeldus, miks üld-se sai puhkeda seninägematu ägedusega poliitiline heitlus Rahvusraamatukogu seaduse uue redaktsiooni ümber. Teoreeti-liselt võinuks mõne rakendusseadusse lisatud sättega fikseerida Rahvusraamatu-kogu staatuse ning juhtimise järjepidevus-lik ülekandumine uude riigiorganite süsteemi. Teiselt poolt tuli aga nii või teisiti 1990. a. seadust muuta või redigeerida, sest seaduse mitmed sätted vajasis korri-geerimist või täpsustamist (arhiivi pidamise kord, rahvusvaheliste kohustuste täitmisest tulenevad ülesanded jms.).

Seaduse uus menetlemine on aga sel-leks murdejooneks, kus institutsiooni staatust, struktuuri ning juhtkonda võib ja saab suhteliselt hõlpsasti muuta. Vähemalt võib seda üritada. Seaduse uus menet-lemine on Rahvusraamatukogu arengus just see faas, kus erinevate isiksuste ambit-sioonid ja poliitiliste grupeeringute huvid selgelt välja löövad. Kuna seaduseelnõu menetlemine toimub parlamendis, siis on toimuv - sealne kujutab endast küll jäämäe pealmist osa - avalikkusele hästi nähtav.

UUE REDAKTSIOONI VALMI-MISEST

Rahvusraamatukogu peadirektori Ivi Eenmaa algatusel ning Riigikogu kantse-lei direktori Karl-William Propsti kaasabil moodustati 23. detsembril 1992. a. töö-grupp Ülemnõukogus vastuvõetud rah-vusraamatukogu seaduse täiendamiseks ning selle mõnede sätete viimiseks kooskõlla põhiseadusega. Töögrupi juhiks valiti parlamendi kultuurikomisjoni liige Jaan Kross; sinna kuulusid saadikud Tiit Käbin ja Ülo Vooglaid, lisaks veel Karl-William Propst, Rahvusraamatukogust Andres Ottenson, Riigikogu juriidilise osakonna juhataja Heiki Sibul. Viimane sisuliselt tööst osa ei võtnud. Ekspertina osales töögrupis Kultuuri- ja Haridus-ministeeriumi raamatukogunõunik Tiit Valm ja eelnõu redigeerimise käigus konsulteeriti tollaegse Raamatukogu-hoidjate Ühingu esinaise Ivi Tingre, ekskultuuriministeri Paul-Eerik Rummo, arhiivitöötajate ja teistega.

Projekti vaatasid täiendavalt läbi selli-sed nimekad juristid nagu Eerik-Juhan Truuväli, Jüri Põld, Eenok Kornel, Advig Kiris, hiljem ka Henn-Jüri Uibopuu Salzburgist jt.

Pealtnäha polnud komisjoni ülesanne keeruliste killast: vaadata uue pilguga üle 1990. a. vastuvõetud seadus; lähemalt uuri-da, milliseid puudusi on täheldatud sea-duse senise rakendamise käigus; teha täien-dusi. Ometi kujunes seaduse uue redakt-siooni valmimine ja vastuvõtmine väga pikaajaliseks ja kõigile tähtsamatele asja-osalistele ülimalt närviliseks ja vaevarik-kaks protsessiks, mille käigus iseendast küllaltki lokaalse tähendusega seadus-eelnõu muutus tähtsaks ja üldist tähele-panu köitvaks päevapoliitiliseks problee-miks.

Et midagi on õhus, sai selgeks 19. veebruaril 1993. a. parlamendi kultuuri-komisjoni esimehe Sulev Alajõe ja RRI üldosakonna juhataja, ühtlasi Jaan Krossi töögrupi sekretäri Andres Ottensoni koh-tumisel. Alajõe teatas, et ta on tutvunud töögrupi tegevuse esialgse resultaatiga ning et teda rahuldab selles vaid üks paragrahv. Nimelt see, mis käsitleb

kehtivate aktide tühistamist. Alajõe pidas vajalikuks Rahvusraamatukogu administratiivset allutamist Kultuuri- ja Haridusministeeriumile jt. sellega kaasnevaid muudatusi. Vastakad arvamusteavaldused läksid kohati üsna teravaks.

Samal ajal püüdis Alajõe ka avaldada mõju Jaan Krossile, et viimane töögrupi juhina suunaks seaduse uue redaktsiooni ettevalmistust RRI valitsusele allutamise suunas. Kuna need katsed ei andnud tulemusi, tuli Alajõel endal asuda terve Rahvusraamatukogu probleemistikk lahendamata.

Võimalik, et Alajõe asus asja kallale isamaalikult naiivse "platsipuhastamise" lähenemisviisiga ja siinkohal on raske öelda, kas ta andis endale aru kõigist tagajärgedest, mida selline muudatus endaga kaasa tooks. Sest küsimus pole pelgalt alluvusvahekorras ja personalis.

RRI allutamine täitevvoimule oleks kõigepealt parlamendi võimkonna piiramine valitsuse võimkonna suurendamise arvel, seoses sellega vastuolus 1990. a. valitud RRI arengusuunaga, aga kaudsest ka põhiseaduses fikseeritud võimude lahususe printsiibiga, mis on Eesti riikliku ülesehituse üks põhiprintsiipidest. Konkreetset välistaks RRI allutamine täitevvoimule rahvusvaheliselt tunnustatud normidele vastava rahvus- ja parlamendiraamatukogu väljaarendamise või vähemalt raskendaks seda, samuti raskendaks see Ida-Euroopale suunatud abiprogrammides osalemist. RRI staatuse muutmine keskraamatukogu omaks toonuks aga kaasa veel ulatuslikumaid muudatusi.

Pingeid sügenes ka töögrupi kohtumisel arhiivitöötajatega. Nimelt olid need 1990. a. seaduse ettevalmistamisest üsna kõrvale jäänud ja tundsid end sellest puudutatuna. Erialainimestena leidsid nad projektist üldlevinud arhiivindusreeglitega ebakõlas olevaid sätteid ja vaid järk-järgult suudeti neid muuta. 5. aprillil toimus riigisekretär Ülo Kaevatsi eesistumisel suurem nõupidamine, kus kõik osapooled lõpuks nõustusid põhimõtteliselt eelnõus väljapakutud Rahvusraamatukogule alluva Riigikogu arhiivi korraldusega ja materjalide üleandmise tähtsajaga.

TORMITUULED TUGEVNEVAD

7. aprillil 1993 võttis Riigikogu vastu Eesti Televisiooni, Raadio ja Rahvusraamatukogu töötajate töötasustamise seaduse.

Seaduseelnõu arutamine algas 17. märtsil. Kuna nimetatud asutuste juhtide palgamäära alus oli olnud likvideerunud Ülemnõukogu presiidiumi otsus, tuli siingi teha korrektiive.

Eelnõu esimesel lugemisel tegi kultuurikomisjoni esimees Sulev Alajõe ettepaneku fikseerida mõnevõrra erinevalt teie ja raadio ning RR peadirektori ametipalgad. Vahe oli küll suhteliselt väike, ega ometi hea alus paarile küsimusele: kas tahetakse naisi diskrimineerida; millest ikkagi lähtuti ettepanekul varem ühtlane palgaskaala nüüd diferentseerida jne.

Esialgu piiruduti isamaalaste poolt vaid pealtnäha väheolulise täiendusega ning kontrolliti sellega saali reaktsiooni.

Seaduse teisel lugemisel 24. märtsil ütles Alajõe esimest korda avalikult välja tõetera, mida kuluarides võis juba paar nädalat kuulda. Nimelt: delegeerida RRI peadirektori palga määra otsustamine valitsusele, st. viia see küsimus parlamendi kompetentsist üle hoopis valitsuse võimkonda.

See oli midagi uut, võrreldes esimese lugemisega, ja sobiv käik järgnevateks sammudeks, et tuua RR täielikult mõne ministeeriumi alluvusse. Nimetatud ettepaneku esitas kultuurikomisjonile "Isamaa" fraktsiooni liige Lauri Vahtre. Komisjonis ülekaalu omav valitsuskoalitsioon mõistagi toetas Vahtret ning viis tema täienduse parandusettepanekuna arutamiseks-hääletamiseks suurele saalile.

Alajõe esinemises märgitud lähenemisviis põhjustas nüüd juba arvukaid küsimusi ja mitte sugugi ainult opositsiooni kuuluvatelt saadikutelt.

Järgnenud läbirääkimiste käigus juhtisid ülalmainitud uuele aspektile tähelepanu Rein Veidemann, Ants Erm, Jaanus Raidal, Mati Hint, Krista Kilvet ja Paul-Olev Mõtsküla, kes olid selle sätestamise vastu. Erinevatesse fraktsioonidesse kuuluvatest esinejatest võiks siinkohal tsiteerida vaid Keskfraktsiooni liiget Krista Kilvetit: "... tahaksin omalt poolt rõhutada, et Rahvusraamatukogu ehk parlamendiraamatukogu on meie auküsimus. Ja seda au ei ole teinud meie Rahvusraamatukogule, et nemad võiksid olla meie raamatukogu, vaid lausa vastupidi. Ja sellepärast ma tahan toonitada, et vabatahtlik loobumine Rahvusraamatukogust ja tema allasurumine ei tohiks meie kultuuritunnetusega küll kuidagi klappida."

Erinevate, sh. valitsuskoalitsiooni kuuluvate saadikute (vähemalt isamaalastele) üllatav vastuseis Vahtre täiendusele sundis "Isamaa" fraktsiooni kõigepealt võtma väikese vaheaja, et omakeskis arutada järgnevaid taktikalisi käike.

Järgnenud parandusettepanekute hääletamise käigus pinge tõusis ja polnud sugugi selge, kust ühe või teise parandusettepaneku puhul läheb läbi saali see murdejoon, mis sunnib üht vajutama rohelisele, teist aga punasele nupule. Seejuures, ilmse üllatusena isamaalastele, ei olnud korduvalt nende ettepanekuga päri nende koalitsioonikaaslased.

Enim lahkarmarusi põhjustanud Vahtre ettepanekut toetas vaid 19 saadikut (isamaalased), vastu oli 46, erapooletuid 5. Kuuteistkümmet parandusettepaneku läbihääletamise käigus ei leidnud toetust ka mitu Alajõe ettepanekut. Lõpuks arutelu katkestati, see jätkus 7. aprillil.

Selleks ajaks olid meeoleolud veelgi vastakamad ja küsimused seda teravamad. Koonderakonna fraktsiooni liige Toomas Alatalu alustas oma küsimust järgmiselt: "Lugupeetud komisjoni esimees, kuid siiski üliõpilane Alajõe ..."! Parlamendi tööd juhtinud Ülo Nugis pidi parandusettepanekute läbihääletamisel saadikuid hoiatama: meil tuleb mitu hääletusvooru, palun ärge minge saalist välja! Ettepanekus oli oma tõetera sees, sest igal fraktsioonil oli iga hääletusvooru ja hääletamise tähtis. Lõpuks jõuti seaduse vastuvõtmiseni: poolt 64, vastu üks (Sulev Alajõe) ja kolm saadikut jäi erapooletuks.

Esimene katse muuta RRI staatust, küll ettevaatlikult ja alustades kaudse võttega, oli isamaalastele lõppenud tulemusteta, ent nagu korralikus majapidamises ikka - midagi ei unustata, kõik pannakse tallele ning protsente kandma.

Tagantjärele targana - see, mis toimus RRI peadirektori palgamäära ümber, jäi vaid tagasihoidlikuks proloogiks kõigele järgnevale.

ALAJÕE ESIMENE ALTERNATIIV-SEADUSE EELNÕU

1993. a. kevadel jätkas Krossi komisjon tasapisi oma tööd, jäädes 1990. a. vastuvõetud põhiideestiku juurde.

Selle teadmine sundis Alajõed välja töötama oma varianti, et see siis parlamendis ülekaalu omava valitsuskoalit-

siooni hääle abil läbi suruda. Alajõe alternatiivne eelnõu sai valmis 1993. a. suvel. 30. juunil saatis ta oma kirjaga kultuuri- ja haridusministrile tutvumiseks Rahvusraamatukogu seaduse omapoolse variandi, mille "põhimõtted on heaks kiidetud fraktsiooni "Isamaa" poolt".

10. augustil märkisid minister Rummo ja kantsler Veikko Jürisoo vastukirjas, et "esitatud kujul ja sõnastuses on rahvus- ja parlamendiraamatukogu eesmärgid ja ülesanded taandatud rahvaraamatukogu tasemele". Igaks juhaks selgitati projekti autorile terminoloogiat: "... mõisted "rahvusraamatukogu" ja "parlamendiraamatukogu" on määratud kui omaette raamatukogutüübid UNESCO klassifikaatori järgi".

Ministeerium ei sattunud projektist küll vaimustusse, ei astunud aga samas ka selgelt eelnõu vastu välja. Tegemist oli ju ikkagi koalitsioonikaaslastega. Eelpoolmainitud vastuskirjas soovitati Alajõe ja Krossi komisjoni variant kokku viia ning saadav tulemus võtta aluseks lõplikule variandile. Alajõe otsustas jätkata tööd oma variandi kallal.

UUE RRI SEADUSE REDAKTSIOONIST

8. novembril 1993. a. allkirjastas Kross Eesti Vabariigi seaduse Eesti Rahvusraamatukogu kohta uue redaktsiooni ning selle seletuskirja. Eelnõu anti tutvumiseks Riigikogu kultuurikomisjonile.

Nagu ülalpool märgitud, lähtus seaduse uus redaktsioon 1990. a. 15. novembri seadusest ja viis selle kooskõlla praeguste oludega. Silmas peeti ka UNESCO ja IFLA standardite nõudeid. Kuna seadus on huvilistele kättesaadav, siis siinkohal pole vajadust seda pikemalt kommenteerida.

Kui 1990. a. seaduses oli 15 paragrahvi, siis uues variandis oli neid juba 26. See oli küllaltki suur vahe ja oponentide üheks argumendiks, et sisuliselt on tegemist ikka uue seaduse, mitte eelmise pelga redigeerimisega. Tuleb aga tunnistada Krossi komisjoni poolt valitud lähenemisviisi - välja töötada olemasolevale seadusele uus redaktsioon - sest täiesti uue seaduseelnõu koostamise puhul muutuvad seaduse sisuvälised tegurid veelgi tähtsamaks. Kogu järgneva protsessi käigus ei jäänud tulemata ka täiesti uued, tervet Eesti raamatukogundust põhimõtteliselt muutvad projektid.

Kuna pinge kuluaarides oli juba kõrgele tõusnud, siis otsustati, et seaduseelnõu esitab kuningriiklaste fraktsioon, mille liikmed ei kuulu formaalselt ei valitsuskoalitsiooni, ei opositsiooni.

ALAJÕE VARIANT RAHVUSRAAMATUKOGU SEADUSEST

9. detsembril 1993. a. allkirjastas parlamendi kultuurikomisjoni esimees enda eestvõtmisel koostatud Rahvusraamatukogu seaduse eelnõu viimase variandi. Dokument nägi ette Rahvusraamatukogu allutamist kultuuri- ja haridusministrile ning asutuse finantseerimist sama ministeeriumi kaudu, kultuuri- ja haridusminister pidi kinnitama ja vabastama ametist RRI peadirektori. Peale ilmselgete personaalsete momentide (isamaalastest kultuurikomisjoni esimees ja samasse koalitsiooni kuuluv minister) torkab veel silma Alajõe taotlus nimetada rahvusraamatukogu ümber keskraamatukoguks. Sisuliselt tähendanuks see järjepidevuse taastamist nõukogudeaegse keskraamatukoguga. Teatavasti on rahvusvahelises suhtluses ühel tasandil parlamendi- ja rahvusraamatukogu ning teisel tasandil keskraamatukogud ehk rahvaraamatukogud. "S. Alajõe raamatukogueelnõu on ilmekas näide sellest, et seadusi võib koostada ka ala rahvusvahelist teooriat ja kogemusi eirates. "Bibliotetsnoje delo" näib olevat ainuke kasutatud võõrkeelne allikas." Nii kommenteeris dokumenti hiljem RRI raamatukogude ajaloo uurimise sektori juhataja Piret Lotman ("Rahva Hääle", 8. II 1994).

ALAJÕE EELNÕU PARLAMENDISVAAGIMISEL

13. detsembril 1993. a. algas parlamendis Alajõe poolt koostatud eelnõu esimene lugemine. Ettekandega esines põhiautor: 1990. a. seadus on vananenud, ent uue eelnõuga (st. Krossi komisjoni töövandid) ei saa kuidagi nõustuda. Nüüd tuleks peadirektori ametisse kinnitamine ja RRI nõukogu moodustamine siduda kultuuri- ja haridusministeeriumiga; selle nihkega kaasneb rida teisi muudatusi.

Esineja pidi vastama tervele reale küsimustele: kes üldse kirjutas kokku sellise seaduse; kuidas on mõeldud Rahvusraamatukogu staatus parlamendiraamatukoguna, kui ta samas sõltub suuresti ministeeriumist ehk täitevvõimust; mida arvab sellest eelnõust RRI juhtkond; miks on RRI nõukogu moodustamise printsiibi puhul silmnähtavalt eelistatud valitsust jne.

Küsimusi-vastuseid jätkus pikaks ajaks ja küllaltki üksmeelselt pikendas parlament ka tööaega, et see punkt ammen-dada. Küsimuste formuleerimisel ei saadud läbi ka isiklikku vaatenurka välja toomata: "Lugupidetud asespikker, lugupidetud üliõpilane Alajõe!"

Lõpuks tegi Alajõe ettepaneku lõpetada esimene lugemine ja parandusettepanekud esitada väga ruttu, kuni järgmise päeva lõunani.

Vahepeal oli kuningriiklaste fraktsioon esitanud oma ettepaneku: arvestades esimesel lugemisel tehtud kriitilisi märkusi ja lähtudes sellest, et lähiajal sai valmis ning on nüüd juriidilist ekspertiisi läbimas Rahvusraamatukogu omapoolne eelnõu, millist tööd on juhtinud Jaan Kross - seetõttu lükata ettepanek tagasi!

"Isamaa" fraktsioon palus kohe kümme minutit vaheaega.

Vaheaja lõpul teatas Alajõe, et vaja oleks ikka pikemat parandusettepanekute tähtaega ja pakkus nüüd selleks välja ühe päeva asemel kohe kuu - kuni 11. jaanuarini 1994. a.

Kuningriiklaste ettepanek läks hääletusele ja hääletega 22 poolt ning 10 vastu. lisaks nelja erapooletu häälega oli Alajõe eelnõu tagasi lükatud, seega parlamendi menetlusest väljas.

KULTUURIKOMISJON ALUSTAB OMA VAEVARIKAST TÖÖD

10. jaanuaril 1994. a. andis kuningriiklaste fraktsioon Riigikogu juhatusel üle Eesti Vabariigi seaduse Eesti Rahvusraamatukogu kohta uue redaktsiooni kehtestamise seaduse eelnõu. Parlamendi juhatus määras korra kohaselt juhtivkomisjoniks kultuurikomisjoni.

18. jaanuaril arutaski kultuurikomisjon RRI seaduse uut redaktsiooni. Seletusi jagasid raamatukogu tehnoloogiadirektor Mihkel Reial ja osakonnajuhtaja Andres Ottenson ning ministeeriumist nõunik Tiiu Valm. Alustuseks tegi lühikese sissejuhatuse Ralf Parve: antud seadus pole täiesti uus, vaid kehtiva uus redaktsioon. See peaks vastama Rahvusraamatukogu arengule ja perspektiividele ning need põhimõtted tuleks seadustada.

Komisjonis tõstus rida küsimusi, mille üle jätkusid vaidlused hiljem suures parlamendis: kas on õigustatud seaduse tegemine vaid ühe asutuse jaoks või tuleks seadustada kogu valdkond; RRI allumine ja suhted teiste raamatukogudega; RRI nõukogu loomise printsiibid ning liikmete määramise kord; RRI finantseerimise kord

jm. Küsiti ka, miks ikkagi ei oodatud valitsuse poolt vastava töögrupi moodustamist, vaid hakati nõ. omapead uut redaktsiooni koostama. Esmase arutamise käigus tehti mõningaid ettepanekuid.

Koosoleku lõpul toimunud hääletuse tulemuste järgi otsustati eelnõu esitada esimesel lugemisele. Otsuse poolt oli 6, vastu 2 (Alajõe, Mihkel Pärnoja) ja erapooletuks jäi 1 saadik.

Samal päeval vaagis ka valitsus oma istungil nimetatud eelnõud. Toetati selle võtmist parlamendi menetlusse ja lisati, et "oma täpse seisukoha võimalike vaidlusküsimuste suhtes kujundab valitsus pärast tutvumist Riigikogus esimese lugemise järel tehtavate muudatusettepanekutega".

Vastupidiselt kehtestatud korrale otsustas kultuurikomisjoni esimees esitada kõnealuse eelnõu esimesele lugemisele alles pärast parandusettepanekute läbivaatamist. See põhjustas kohe resolootse vastukäigu: 19. jaanuaril esitasid kuningriiklased protesti, sest parlamendi kodukorra seaduse järgi võib seda teha üksnes eelnõu autorite nõusolekul, fraktsioon aga ei ole oma nõusolekut selleks andnud. Protest oli tõsine. Alajõe väitis, et kuningriiklaste liider Kalle Kulbok olla omavalhelise vestluses sellega soostunud. See põhjustas Kulbokilt järgmise teatise: "Sulev Alajõe väide, et ma olen andnud nõusoleku enne esimest lugemist Rahvusraamatukogu seaduse eelnõu teksti muuta, on vale. Palun kultuurikomisjoni tõsiselt kaaluda, kas komisjoni eesotsas võib olla isik, kes teadvalt valesid väljamõeldisi levitab."

RRi seaduseelnõu läks kultuurikomisjoni edasi ja jäi ootama oma järke esimeseks lugemiseks. Paralleelselt sellega saadeti eelnõu 17. jaanuaril komisjoni saatekirjaga laiali mitmetele suurematele raamatukogudele.

21. jaanuaril saatis Alajõe kirja peaministrile, milles ta "avaldas imestust", et valitsuses toetab kuningriiklaste eelnõu, mis "viib Rahvusraamatukogu autonoomia täiesti raamidest välja". Kirja autor saatis peaministrile veel enda koostatud eelnõu ning lisaks avaldas saatekirjas lootust, et küllap valitsus ikka mõistab - "ükski asutus ei saa alluda parlamendile".

Kultuurikomisjoni poolt laialisaadetud kirjale tuli kümnepäevane vastus. Enamikust vastustest arvati üldiselt, et RRI seaduse väljatöötamine peaks käima koostöös

raamatukogudega, et välja tuleks töötada veel üldine raamseadus, et raamatukogude olukord on kehvavõitu jne. Tehti ka hulgaliselt konkreetseid täiendusi ja juhtiti tähelepanu teatud küsitavustele.

VÄIKE, AGA TÕSINE VAHEPALA – ALAJÕE TEINE ALTERNATIIV-SEADUS

Päev enne kultuurikomisjoni esimest RRI teematist koosolekut saatis Kultuuri- ja Haridusministeerium Alajõe näpunäitel laiali viimase poolt koostatud uue eelnõu.

Seekord oli tegemist seadusloome üldise tempo mõistes väkikiirelt sündinud projektiga, milles Alajõe taotles koguni terve Eesti Vabariigi raamatukogusteemi reguleerimist ühe aktiga. Kui oma eelmises eelnõus üritas Alajõe Rahvusraamatukogu kui institutsiooni tähtsust piirata, siis nüüd pidi RR kui mõiste üldse kaduma. Samas üritati ühe aktiga korraldada veel teadusraamatukogude, rahvaraamatukogude, eriraamatukogude ja kooliraamatukogude tegevust, nende asutamist, reorganiseerimist ning sulgemist, fonde ja teenindust, laenuust, juhtimist, finantseerimist jpm. Eriti naiivse mulje jätab autorist raamatukoguseadusele juurdelisatud üheleheküljeline seletuskiri, kus mh. selgitati raamatukogunduslikku terminoloogiat.

Alajõe uue, nüüd juba tervet raamatukogundust reguleeriva projekti kohta laekunud arvamused olid valdavalt kriitilised: osa raamatukogutüüpe tahetakse ära kaotada, osa "ümber kujundada", eelnõus on väga palju arusaamatut ning lahtisi otsi jne.

Väike valik konkreetsetest vastukajadest: Eesti Lasteraamatukogu kollektiivi nimel teatas direktor Anne Rande, et eelnõu on "nii sisuliselt kui ülesehituselt ebaühtlane ja lünklik ning koostatud suhteliselt asjatundmatult". Eesti Patendiraamatukogu: "... välja pakutud Raamatukoguseaduse eelnõu on koostatud raamatukogude küsimustes väga ebakompetentsete isikute poolt ja vajab täielikku ümber tegemist." Tartumaa Keskraamatukogu: "... projekt on kohati niivõrd raamatukogude võõra ja mittekohase terminoloogiaga (rahvusraamatukogu nimetamine keskraamatukoguks ja sellest johtuvalt palju muud), et sisu jääb tihti arusaamatuks." Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse kateeder: "Antud eelnõu kujutab endast 2 seadusest (RR, rahvaraamatukogude) mitteprofessionaalselt kokkukirjutatud TEAVIKut, kusjuures olemasolevatest seadus-

test on palju olulist välja jäetud." Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu: "... olemasoleva teksti pelk redigeerimine ei võimalda sellest teha korrektset seadust..." Harju Maakonna Keskraamatukogu: "Eelnõust on välja jäänud erihariduse nõue raamatukogutöötajatele. See on bumerangina tulnud tagasi eelnõu koostajale endale - asjatundmatus ei tule kunagi kasuks. Erihariduse nõue peab seadusdokumendis olema niikaua, kuni ühiskonnas saab elementaarseks eelduseks igal ametikohal erialaste teadmiste olemasolu."

Kokku saabus ministeeriumist väljasaadetud dokumendile paarkümmend vastust. Kui mõned, esmajoones väiksemad raamatukogud avaldasid omi arvamusi üksikasjalikumalt ja tegid arvukalt ettepanekuid - harva vist, kui neilt keegi üldse midagi küsibki - siis erialainimestele oli Alajõe ettevõtmise lootusetus selge juba dokumendiga põgusaltki tutvudes. Seitse Tallinna Pedagoogikaülikooli õppejõudu (sh. kolm professorit) üldistasid väljapakutut: "Eelnõu autor, Sulev Alajõe, tundmata reguleerimisobjekti, ilmutab vähiklikkust, mille üksikasjalik tõestamine läheks liiga detailseks."

Sama meelt oldi ka 3. veebruaril 1994. a. asetleidnud teadus- ja erialaraamatukogude direktorite laiendatud nõupidamisel, mis pidas vajalikuks Alajõe eelnõud menetlusse mitte esitada. Samas paluti raamatukoguseaduse eelnõu väljatöötamine usaldada raamatukogunduse spetsialistidele. Küll aga torkab arvukatest arvamused silma veel nende raamatukogude mure oma tuleviku pärast, kelle tegevus on siiani seadusega reguleerimata (kõrgkoolide raamatukogud, teadusraamatukogud).

Miks katsus Alajõe üldse hõlmata ühe seadusega ulatuslikku ja mitmetahulist valdkonda? Oma 1994. aasta 4. jaanuari kirjas Kultuuri- ja Haridusministeeriumi kultuuri- ja kunstipoliitika osakonnale kirjutas Alajõe järgmist: "Ringhäälingu seaduse arutelu ajal jõudsi arusaamani, et ka raamatukogundus peaks olema reguleeritud ühe aktiga".

Iseendast on siinkohal tegemist ammu diskuteeritud küsimusega: kas koostada algul ulatuslik, nn. raamseadus ja seda siis hiljem, pika perioodi jooksul täita eraldi aktidega või siis loobuda üldisest raamseadusest ning üritada, vastavalt võimalustele ja vajadustele, normeerida üksikuid valdkondi ja asutusi. Ka Riigikogus on selles seadusloome kohalt fundamentaalses küsimuses avaldatud täiesti vastakaid arva-

musi ja seisukohti. Kui ringhäälingut, st. paari üleriigilist raadiot ja telekanalit ning lokaalseid jaamu on teoreetiliselt ühe aktiga võimalik hõlmata, siis kindlasti on seda raskem teha aastasadade jooksul kujunenud ja väga erilmelise raamatukogude süsteemi puhul. Ülesanne on veel keerukam, kui asja kallale asutakse kiirustades ja tööd teeb lõpetamata tehnilise kõrgharidusega isik, kellel pole ka nimetamisväärselt abiks vastava eriala asjatundjaid.

Raamatukogundusliku raamseaduse vastu kõneleb peale kõige muu veel argument, et sellise raamseaduse praktikad pole üheski riigis. Raamatukogusid on vastavalt erinevatele vajadustele, omandivormid ja finantseerimise allikad erinevad suures ulatuses ja seda kõike reguleeritakse mitme aktiga. Üldine raamseaduste koostamise praktika levis Eesti seadusandluses rohkem aastatel 1989-1991, ent alati on sellise lähenemisviisi puhul oht, et akt jääb deklaratiivseks ja suhteliselt vähe reguleerivaks.

Võimalik, et kogu ürituse sisu tabab üsna täpselt Harju maakonna Aruküla raamatukogu direktor, kes ministereerimisele saadetud kommentaaris eelnõu kohta märkis: "Hr. Sulev Alajõe poolt koostatud seaduse eelnõu on eelkõige suunatud Rahvusraamatukogu vastu."

Kui nii, siis oma isikliku antipaatiat pärast Rahvusraamatukogu vastu tahtis Alajõe tekitada segaduse terves Eesti raamatukogunduslikus süsteemis, üritades selleks toorest eelnõud koalitsioonikaaslaste häältega läbi suruda ja apelleerides asjatundmatute saadikute jaoks argumendile, et reguleerigem nüüd ära terve eluvaldkond, ärgem nokitsegem vaid ühe asutusega.

Paradoksaalsel kombel tunnistas ka Alajõe ise oma asjatundmatust, tehes seda küll ainult ühes (?) kirjas. Nimelt saabus esimeste vastuste seas juba 26. jaanuaril Eesti Lasteraamatukogult põhjalik ja kriitiline kiri, millele Alajõe pidas vajalikuks päev hiljem vastata. Täna küll Anne Randet vastuse eest, mõõnis Alajõe, et "ei tea, millise kaaskirjaga Teile see eelnõu saadeti". Õige küll, saatekirja koostas ju Tiiu Valm, kelle peale Alajõe oli nädalapäevad varem kaevanud otse peaministrile. Võib-olla oli kahtlane ministereerimise ühik juba kõiki ette häälestanud Alajõe eelnõusse halvasti suhtuma?

Vahemärkusena: Valmi saatekiri oli Alajõe suhtes neutraalne ja kiri ise igati riigitruu: "Meie riigi seadusandluse välja-

töötamisel on seisukoht, et valdkonda peaks reguleerima üks terviklik seadus. Seetõttu koostas Riigikogu kultuurikomisjoni esimees härra Sulev Alajõe raamatukoguseaduse eelnõu, mille esitas Kultuuri- ja Haridusministeeriumile. Palun Teid seaduse eelnõuga põhjalikult tutvuda..."

Randele läkitatud kirja lõpus tunnistas aga kultuurikomisjoni esimees: "... ei soovi ma asjatundmatuna oma arvamust peale suruda." Suurem auditoorium ei saanud sellist tõdemust kuulda.

ESIMENE LUGEMINE

26. jaanuaril algas parlamendi suures saalis kuningriiklaste esitatud RRI puudutava eelnõu esimene lugemine. Uut eelnõud tutvustas lühidalt Priit Aimpla, kes muu hulgas avaldas ka lootust, et parlament suudab "uhke Tõnismäe maja" tegevusvaldkonnad kindlaks määrata ning "meie au, uhkuse ja mis peasi - vaimuvaraallika ka väärilise seadusega ümbritseda". Esineja mõõnis, et menetlusest väljaarvatud eelnõu koostas valitsuskoalitsioon (Alajõe) ning et ka antud eelnõu töögrupi juht (Kross) kuulub samasse koalitsiooni - see ehk lihtsustab arutelu.

Naiivne arvamus.

Südantsoojendav sissejuhatus ei teinud järgnevat lihtsamaks ning Aimpla sattus küsimuste tulle. Küsimusi oli nii asjalikke, asjaolusid täpsustavaid, intrigeerivaid kui ka lihtsalt tobedaid. Tõepoolest, eelnõul oli puudusi ja neile tähelepanu juhtimine on rahvaesindajate töö. Stenogrammidest torkavad aga silma ilmselged rünnakud ning pahatahtlikud teravused. Tuleb ka nentida Aimpla mitme vastuse sisulist nõrkust, sest ka tema ei vandanud kogu temaatikat. Arvukatele küsimustele vastates tundis Aimpla lõpuks tülpimust ning lõpupoole vastas ka üsna üleolevalt, lülitudes samale lainele kui küsimuse esitajadki. Sest - vastavalt parlamendi mängureeglitele - igasugune vastus küsijale on vastus ja see ei pruugi küsijale meeldida. Aimpla etteaste järel pidas kaasettekande kultuurikomisjoni aseesimees Rein Veidemann, kellele samuti esitati ründavas stiilis hulk küsimusi.

ESIMENE JÕUPROOV

Arutelu järel tegi Veidemann kultuurikomisjoni nimel ettepaneku lõpetada esimene lugemine. "Isamaa" fraktsioon esitas kontraettepaneku: lükata antud eelnõu esimesel lugemisel lihtsalt tagasi. Keskfraktsioon võttis vaheaja ja konsulteerisid omavahel, sest kaalul polnud pelgalt ühe

asja läbihääletamine, vaid järjekordne häälte jõuproov. Hääletustulemused: 17 saadikut poolt, 46 vastu, 1 erapooletu. Eelnõu tagasilükkamise poolt olid mõistagi isamaalased (va. selleks ajaks juba isepäiseks muutunud Kaljo Põldvere ja Enn Tarto) ning kaks sotsiaaldemokraati (Eiki Nestor ja Mihkel Pärnoja). Seaduseelnõu jäi menetlusse, parandusettepanekud tuli esitada 9. veebruari õhtuks.

Hääletustulemusi jälgides torkab silma, et valitsuskoalitsiooni koosseisust jäid "Isamaale" truuks vaid kaks sotsi, kuna teised koalitsioonipartnerid (ERSP, EMKE, osalt ESDP) hääletasid koos opositsiooniga (Keskfraktsioon, Koonderrakonna Ühendus jt.) või eelistasid jätta hääletamata.

Tähelepanu äratav ka hääletuse 17 saadikut 46 vastu. Mäletatavasti oli RRI peadirektori palgaskaala arutamisel teinud Vahtre ettepaneku suunata selle fikseerimine parlamendi võimkonnast valitsuse pädevusse. Toona, varakevadel 1993 oli Vahtre poolt olnud samuti 17 mõttekaaslast ja vastu 44 saadikut. Nüüd oli tulemuseks peaaegu sama suhe. Seega ei olnud terve aasta jooksul saadikutekorpus arvamuse põhimõtetelises küsimustes muutunud.

Päev hiljem, 27. jaanuaril saatis Alajõe üpris omapärase kirja peaministrile, ära kirja aga kultuuri- ja haridusministrile. "Tülitati jätkuvalt Rahvusraamatukogu probleemide pärast. /.../ Kultuuri- ja Haridusministeeriumi esindaja pr. Tiiu Valm, kes on vaieldamatult asjatundja raamatukogunduse valdkonnas, ei maininud kordagi kultuurikomisjoni istungil vajadusest siduda Rahvusraamatukogu Kultuuri- ja Haridusministeeriumiga ega toonud esile ilmseid vastuolusid teiste seadustega. Valitsuse esindaja (?) pigem toetas Rahvusraamatukogu sõltumatuse taotlust. Loodan, et 10. veebr. k. a. [1994] toimuvale kultuurikomisjoni istungile tuleb selgepiiriliste volitustega valitsuse esindaja ..."

10. veebruaril arutati kultuurikomisjoni muudatusettepanekuid.

AJAKIRJANDUSLIK VÄITLEMINE

Avalöögi tegi "Hommi-kuleht". Toimetuse ilmselt ei osanud või ei tahtnud võtta seisukohta raskeks päevapoliitikaks osutunud kultuuriküsimuses. Toimetuse juhtkirjas märgiti kõigi asutustele eraldi seaduse taotlemise ebaotstarbekust, samas avaldati lootust, et seadus võetakse veebruaris vastu. "Aukartustäratava endastmõistetav-

sega läviv Rahvusraamatukogu direktress Toompea koridorides kõigi erakondade esindajatega. Küllap on Eenmaa viimasel aastal Riigikogus veetnud rohkem aega, kui mõni laisem Riigikogu liige." Samas kommenteerivad esimese lugemise käiku RRi peadirektor ning isamaalane Lauri Vahtre. Eenmaa leidis, et RRi seaduse eelnõu taga on suurema rühma inimeste töö ja et seadus tagab RRi kindla koha Eesti ühiskonnas. Vahtre kahtlustas kõiges toimivas "edevust ja auhustust". 3. veebruaril "Päevalehes" tõstatas Arhivi ameti peadirektor Peep Pillak eelkõige RRi ja Riigiarhiivi suhete vaieldavad küsimused.

Tõelise rünnaku vallandas aga 7. veebruaril "Postimees", mille teise, poliitika-lehekülje täitsid Alajõe ja "Isamaa" fraktsiooni nõuniku Andres Herkeli pikad kirjutised. Juba Herkeli kirjatüki pealkiri on tähendusrikas - "Rahvusraamatukogu seaduse eelnõu on nonsens". Autor arvas, et eelnõu on vastuolus kehtivate seaduse, veel väljatöötamisel olevate seaduste ning koguni põhiseadusega; RR kavatseb riigilt raha välja pumbata "mitmeid kordi rohkem kui teised kesksed raamatukogud" jne. Nõunikule sekundeerib komisjoni esimees: "... kurb, kui iseseisva riigi parlament vahel mõtlemisvõime kaotab."

Päev hiljem avaldas "Rahva Hääl" Piret Lotmani vastukirjutise, nädalalõpu "Kultuurilehes" kommenteeris toimuvat Rahvusraamatukogu peadirektor, kes lõpuks 14. veebruaril sai ka "Postimehe" veerud vastulauseks. Uue momendi tõi avalikkuse ette Ralf R. Parve: "Kuulates ja lugedes kogu seda ärritatud suminat, tekib mul paratamatult küsimus, mida nüüd kontrolli alla ihatakse. Kas infovabadusi, Riigikogu kompetentsi või ... Või hoopiski Rahvusraamatukogu mahukat hoonet, mis vähemalt materiaalses mõttes kujutab endast tohutut kapitali? Meelepärase rentimise ja sobiva rendiüüriga saaks ju vahelt teha kena summa eriti armastatud parteide toetamiseks." ("Rahva Hääl", 15. 02. 1994).

Kui üks Marsi elanik oleks sattunud neil päevil Maarjamaale ja ajalehtede kaudu tutvunud meie eluga, siis võinuks tal kujuneda mulje, et tegemist on hästiorganiseeritud ühiskonnaga. Vast ainsaks tõsisemaks probleemiks on jäänud veel Rahvusraamatukogu staatus ja saatuse, sest nädalapäevade jooksul ilmus ainuüksi suuremates lehtedes üheksa-kümme selleteematist artiklit.

Mõni kirjutaja imestab, et kuidas saab Rahvusraamatukogu olla parlamendi otse-

alluvuses, kui samal ajal pole põhiseaduses selle kohta sõnagi. Parlamendi otsealluvuses on ka riigiraadio ja -television, samuti Riigikogu Katseleri, aga neidki institutsioone pole põhiseaduses selles seoses mainitud. Teine rõhutab, et parlamendi menetluses olev dokument on vastuolus väljatöötamisel olevate eelnõudega. "Väljatöötamine" on sedavõrd pikaldane ja veniv protsess, ning pole kahtlust, et suur osa praegusi seadusi satub kunagi - kas varem või hiljem - vastuollu tulevikus vastuvõetavate dokumentidega. Viidati konkreetselt - vastuolu on arhiiviseaduse eelnõuga. Ainult et arhiiviseaduse väljatöötamine algas juba 1988. a. ning on siiani vastu võtmata - see pole mingil viisil seotud rahvusraamatukogu seadustiku valmimise ja vastuvõetuga. Mõni imestas siiralt, et miks üldse sellist uut seadust vaja? Võiks vähemalt lugeda eelnõu pealkirja, mis näitab, et tegemist on vaid 1990. a. seaduse uue redaktsiooniga. Analooogilisi, kunstlikult tõstatatud probleeme võiks teemakohastest artiklitest veelgi leida, ent neile pikemalt vastu argumenteerida ei ole praegu kõige targem tegevus. Kommenteerimist ei vääri poleemikas täiesti propagandistlikult väljendatud seisukohad, mille kohaselt olla "Isamaa" eesmärgiks "õitsev raamatukogude süsteem" (Lauri Vahtre, "Hommikuleht", 28. 01. 1994). Kommenteerimist väärrib küll Lauri Leesi üleskutse: "Aga mina ütlen teile: jätke, Jumala pärast, see Rahvusraamatukogu rahule! Kas tõesti pole midagi targemat teha? Või on juba kõik probleemid lahendatud?" ("Päevaleht", 5. 03. 1994).

Teisest vaatevinklist on kõige taust märksa sügavam. "Vabariigi presidendi, riigikohtu, õiguskantsleri ja riigikontrolli kohta koostas seaduseelnõud vabariigi valitsus," postuleeris Alajõe oma artikli esimestes ridades ("Postimees", 7. 02. 1994). Peaks veel rõhutama, et need aktid töötas välja peaminister Laari valitsus, RRi 1990. a. seadus valmis aga antud asutuse, eelmise Ülemnõukogu kultuurikomisjoni ja juurdekuutsutud ekspertide koostöös.

Vist enese teadmata on Alajõe kergitanud katet oma lausa allergilise sallimatuse põhjustest. Sest meie poolt meie ajal pole eelnõu koostatud. Paraku iseloomustab selline lähenemisviis teisigi isamaalstest mõttekaaslasid. Nii näiteks hääletati samal ajal välja riiklike tähtpäevade hulgast 16. november. Seegi oli teiste töö tulemus. Hoolimata sellestki, et 16. novembri suveräänsusdeklaratsioon pani aluse järgnenud "suveräänsuste paraadile", mis 1991. a. augustis lõppes NSV Liidu

kokkuvõrsemisega.

Kindel tõetera on veel Alajõe konstateeringus: "Riiklike asutuste juhid võiksid käituda nii, nagu omanik (riik) seda tahab..." ("Päevaleht", 22. 02. 1994). Kes aga on see müstiline "riik" või "omanik", kes kindlakäeliselt ja õiglaselt kamandab oma asutusi? Kirjutaja arvamusest loeb välja, et see on kas Alajõe ise või antud hetkel võimulolevad isamaalased. Alajõe taotlustele on raske veel selgemat põhjendust leida kui see, mille ta ise (kergekäeliselt) välja ütles.

Alajõe sekundeerinud Herkeli kirjutisest nähtub, et peale institutsionaalse sallimatuse põetakse veel personaalset sallimatust. Kellele meeldib suurejooneline Tõnismäe maja; kellele aga ei meeldi rahvusraamatukogu direktress ja selliste, suhteliselt väikesearvulise grupi suhtumiste-arvamuste-hoiakute võitlusväljaks muutub terve Eesti parlament, ministeerium, RRi maja, ajakirjandus, raamatukogud. Mida aga arvata Herkeli väitest, et RR kavatseb riigilt suurejooneliselt raha välja pumbata? Seaduse eelnõu sätestas vaid RRi finantseerimise riigieelarvest, märgitud pole ühtegi koefitsenti, rääkimata juba konkreetsetest summadest.

KUIDAS SAADA SEADUS ENDALE MEELEPÄRASEKS?

Seaduse esimese lugemise järel saavad saadikud esitada käsitletavale eelnõule parandusettepanekuid. Sisuliste ja täpsustavate arvamuste ning RRi saatust ühele või teisele poole kallutatavate ettepanekute kõrval laekus - esmakordselt selle parlamendi koosseisu ajaloos - veel selliseid ettepanekuid, mis ei tee esitajale au. Olgu siinkohal näitena toodud endise raamatukogutöötaja Andres Heinapuu "seadusetäiendus", mille kohaselt "lugemissaalides on keelatud kõnede pidamine, kõva häälega rääkimine ja söimlemine, jooksmine, peituse- ja kullimäng". Mahasülitamise kohta ei ütle Heinapuu paraku ühtegi sõna ...

Parandusettepanekute arv küündis lõpuks 149 peale - seegi on väga harukordne saavutus väikesemahulise eelnõu kohta. Sedagi arvu kasutati ajakirjanduslikus sõjas: "... seaduse eelnõu on aga koostatud nii "hästi", et esimese lugemise järel laekus 149 parandusettepanekut." (S. Alajõe, "Päevaleht", 22. 02. 1994). Artikli autor jättis küll, aga vaevalt et ainult isiklikust tagasihoidlikkusest, ajalehes märkimata, et 80 (!) parandusettepanekut pärines tema sulest. Nii või teisiti, eelnõu

ise mahtus kuuele leheküljele, parandusettepanekud täitsid üle paarikümne lehekülje ja sellist nähtust polnud kultuurikomisjonis keegi varem näinud.

Parlamendi kultuurikomisjon käsitles muudatusettepanekuid oma korralistel istungitel 10., 14. ja 15. veebruaril ning 7. märtsil. Kõik komisjoni istungid venisid kõvasti üle ettenähtud tööaja. Üldreeglina alustati komisjoni istungit kell 14, lõpetati väsinult alles 20.30 või hiljemgi. Pingsalt jälgiti üksteist - kes on hetkel ruumis - äkki on võimalik üks või teine ettepanek läbi suruda. Üldjuhul olid komisjonis eelnõu arutamise ajal järgalt RRI seaduse eelnõu vastu Alajõe, Valton ja viimase asendaja tema ärasoitute ajal Heinapuu; selle poolt sama energiliselt Parve, Rumessen, Vooglaid, Veidemann. Mitme teise eelnõu menetlemise käigus küllaltki üksmeelne kultuurikomisjon jäi selles küsimuses teravasse vastasseisu kuni protsessi lõpuni välja.

Arvukatest parandusettepanekutest torkab silma üks hiljem pikalt vaieldavaks osutunud täiendus, mille järgi uus RRI nõukogu saab valida kuue kuu jooksul peadirektori. Siin tekkisid keerulised juriidilised probleemid töölepingu seaduse sätete tõlgendusega. Sisuliselt lootsid Eenmaa oponendid suruda loodavas nõukogus arvulisse ülekaalu oma mõttekaaslased ja siis selle organi kaudu kõigutada praeguse peadirektori jalgealust.

Niigi keerulist pilti muutis veelgi segasemaks Jaan Kaplinski esitatud otsuse eelnõu nimetada RR ümber Riigiraamatukoguks. Ettepaneku teinud rahvasaadik arvas, et nimetus "rahvasraamatukogu" on keeleliselt ja sisuliselt ekslik, sõna olevat tekkinud ajal, mil Eestis tõusis kõrgele rahvusliku vaimustuse laine, oma riiki oli aga taastamata. Paljud ei saanud selle ettepaneku mõttest suurt aru, mõned aga kartsid üleskõetud õhkkonnas tehtud ettepaneku taga olevat mingi eriti keerulise ja kavala salaplaani.

7. märtsil otsustas kultuurikomisjon, et ei toeta ülaltoodud Kaplinski ettepanekut. Poolt polnud ühtegi liiget, vastu kuus. Ka RRI esindajad ei toetanud seda kava.

KÕHKLEV MINISTER

Kogu RRI ümber puhkenud kirgedemõllu suhtes jäi üllatavalt kauaks ajaks vagusi kultuuriminister P.-E. Rummo. Ka tema ainus avalikult väljaõeldud seisukoht ei toonud nimetamisväärsset selgust: Riigi-

kogu arhiiv tuleks eraldada RRI koosseisust, otstarbekam oleks ette valmistada uus raamatukoguseadus ("Hommikuleht", 2. 03. 1994). Minister arvas, et RR tuleks küll allutada ministeeriumile, samas aga mõõnis, et alluvuse kohta on kaks juriidilist arusaama ning et ta "ei pea ennast piisavalt pädevaks, et nende vahel õigust teha".

Imselt otsustas Rummo jääda äraootavale positsioonile ning lihtsalt jälgida parlamendiheitluse arengut. Kas selline kahtlemine-kõhklemine vähemalt laia kultuuriavalikkust erutanud küsimuse puhul poeedit ministrile au teeb, jääb siinkohal vastamata küsimuseks.

5. märtsil toimus ministri eesistumisel nõupidamine, kuhu olid kutsutud ministeeriumi raamatukogunõunik Valm, RRI osakonnajuhataja Ottenson ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu esimees Ivi Tingre. Arutluse järel konstateeriti, et seaduse eelnõus on fikseeritud vahepeal toimunud muudatused ning et arutatav dokument vastab Eesti raamatukogude arengukontseptsioonile. Ei nõustunud Alajõe arvamusega allutada RR ministeeriumile. Nõupidamise lõpul fikseeriti Kultuuri- ja Haridusministeeriumi nõustumine eelnõu põhimõtetele. Ministeerium pidi tegema kõik võimaliku, et seaduseelnõu parlamendis kiiresti vastu võtta.

8. märtsil rääkis Rummo kultuurikomisjonis üldisest ministeeriumi seadusloomest, esmajoones haridusteemadel. Jällegi kerkis RRI problemaatika. Selle tõstatanud Arvo Valton rõhutas: "Rahvusraamatukogu seaduse kaitsjad arvavad, et see peab olema eraldi seadusega sätestatud," ja oponeeris pikalt selle vastu. Minister arvas üldsõnaliselt, et "kõik raamatukogud võiksid olla ühes seaduses".

SEADUSE TEISE LUGEMISE ALGUS

10. märtsil tuli Aimalal taas kõnepulti minna. Esineja märkis, et seaduse esimene lugemine "... tõi kaasa hämmastavalt palju reageeringuid ajakirjanduses ja reageeringud ei olnud mitte alati päris meile arusaadavas laadis. Jäi mulje, nagu oleks lõhkenud aatompomm ja selle asemel, et hakata seoses pommilõhkemisega siis vastavaid päästetöid tegema, hakati hoopis arutama, kas aatompommi kohta käib sama seadus, mis tavaliste pommide kohta või mitte." Kaasesineja Veidemann meenutas komisjoni töö pingelisust, tunnistades, et "väga paljud parandusettepanekud kujutavad endast kompromissi otsimise tulemust erinevate huvide vahel". Esineja kartis

sedagi, et need raskelt saavutatud kompromissid võidakse saalis ümber hääletada ja arutatava eelnõu "paisata uude vastuolude kaosesse", mille tagajärel seadus ei hakkagi toimima.

Valitsuse poolt esines kultuuri- ja haridusminister. Tema esinemise seisukohad kattusid põhijoones varem ajalehes tooduga, selgemalt vast rõhutati vajadust allutada RR valitsusele. Ministrile esitatud küsimustes rõhutati komisjoni istungilt jäänud osalejatele mulje, et ministeerium ei ole RRI seaduses väljapakutud põhimõtete, sh. jätkuva parlamendialluvuse vastu. Komisjoni istungitel valitsenud kohatist emotsionaalset seisust annab edasi Vardo Rumesseni poolt sõna-sõnaline ministri tsiteerimine komisjoni istungilt: "Juhul kui parlament leiab, et rahvusraamatukogu võib tilgendada parlamendi juures, las ta siis tilgendab".

Seekord tuligi peamiselt valitsuspoolsele kaasettekandjal olla mitmesuguste küsimuste rahe all. "Isamaa" pooldajad esitasid valitsuse seisukohti toetavaid küsimusi või mõtteid, opositsioon oli mõistagi ründaval seisukohal. Arutati ja vaieldi nii põhimõteteliste küsimuste kui ekspertide isikute ning nende kvalifikatsiooni ümber.

Küsimustele järgnesid läbirääkimised. Ühtekokku soovis oma arvamust pikemalt avaldada seitse saadikut.

Jüri Adams: Tuleb kahelda sellises sõnastuses RRI seaduse vajaduses. Ants Erm: Seadust on ikka vaja. Arvo Valton: Eesti kultuuris on mõned teised raamatukogud tähtsamad; üks asutus nõuab endale eristaatust; kõigepealt tuleb koostada üldine raamatukogundust reguleeriv raamseadus. Samas tegi Arvo Valton ettepaneku menetlus katkestada kuni üldise raamseaduse valmimiseni ja "arhiivseaduse laekumiseni, mis on praegu juba täiesti viimases valmimisjärgus".

Sisuliselt tegi Valton korraliku isamaalasena ettepaneku lükata RRI seaduse vastuvõtmine edasi määramatusse tulevikku, sest raamseaduste koostamine on eriti tömahukas ja aeganõudev protseduur. Valtoni mainitud arhiivseaduse väljatöötamine algas aga juba 1988-1989. a. ning tema jutu järgi 1994. a. varakevadel "viimases valmimisjärgus" olnud seaduse projekti pole siiani parlamendile arutamiseks esitatud, rääkimata arhiivseaduse vastuvõtmisest.

Valtoni ettepanek läks hääletusele, ERSP võttis vaheaja. Valtonit toetasid 20

saadikut, vastu hääletas 39 ja see tähendas läbirääkimiste jätkumist.

Jaan Kaplinski: Raamatukogu võiks siiski alluda parlamendile; RR tuleks ümber nimetada Riigiraamatukoguks. Epp Haabsaar: Eelkõneleja toodud ettepanek on löök meie rahvuskultuurile. Vardo Rumessen: Tegemist on meie rahvuskultuuri ühe põhilise institutsiooniga ja sellele tuleb tagada iseseisvus, arusaamatu loogika on oodata raamseaduse vastuvõtmist ja miks Kultuuriministeerium pole siis raamseaduse eelnõud koostanud? Rumessen soovitas saalisviibijatel toetada komisjonis läbivaieldud-läbihääletatud seisukohti. Lauri Einer: Eelnõus on kohutavalt palju küsitavusi.

Lõppsõnaga esines Priit Aimla, kes vaid märkis, et lühikese aja jooksul ei jõua vastata kõigile huvitavatele ideedele. Siiski ta rõhutas: raamatukogundus ei tohi olla parteiliselt juhitud. Aimla tõi näitena lausa ennekuulmatu fakti, et Haridus- ja Kultuuriministeeriumi raamatukogundusega seotud töötaja Tiiu Valmi kohta esitati kaebus otse peaministrile, sest pr. Valm käituvat kultuurikomisjoni istungitel parteiliselt ebaõigesti, st. ei toeta seal isamaalaste arvamusi. Muuseas, järgmisele komisjoni istungile tuligi raamatukogunduse spetsialist koos poliitilise (?) osakonnajuhtajaga.

Läbirääkimistele järgnes pikaajaline parandusettepanekute läbihääletamine, mis osutus samuti tavapärasest keerukamaks, sest parandusettepanekuid oli esitatud väga palju, sh. teineteist välistavaid ning erinevaid variante kombineerivaid ettepanekuid. Ka parlamendi tööd juhtinud spiiker Ülo Nugis muretses, et "see muudatusettepanekute tabel on sügavalt mittestandartne, aga me katsume olukorrast väljapääsu leida".

Kokku oli parandusettepanekute tabelis (linal - nagu parlamendis teinekord öeldakse) 119 parandust. Osa autoreid võttis oma ettepanekud tagasi, teised (Heinapuu, Vahtre, Pärtelpoeg, Valton jt.) nõudsid kangekaelselt hääletamist. Üsna palju nõudis läbihääletamist ka Alajõe, ehkki teinekord, tajudes saali meeleolu, loobus ta sellest ja võttis oma ettepaneku tagasi. Hääletamisele läks üle 40 parandusettepaneku ja protseduur vältas ühtekokku mitu tundi.

Parandusettepanekute läbihääletamisel ei leidnud isamaalaste ettepanekud toetust. Need lükkati tagasi, ikka kas 17 - 45 või 18 - 44 häälega. Esimest korda tunnetasid

isamaalased parlamendis aalis omal nahal nii suure ulatuses "enamusedemokraatia" sisulist tähendust. Võimalik, et see kujunes mõnele omapäraseks, mõnele aga igati kasulikuks kogemuseks. Mõni vihastas.

Pärast viimase ettepaneku läbihääletamist palus kultuurikomisjon teine lugemine katkestada, et muutunud tekst läbi vaadata ja uuesti ette valmistada. Täiendusettepanekud tuli esitada 16. märtsiks.

Kultuurikomisjon arutas järjekordseid muudatusettepanekuid 17. ja 22. märtsil.

RR SEADUSE TEINE LUGEMINE JÄTKUB

5. aprillil esitas kultuurikomisjon suurele parlamendis aalile vaagimiseks täiendatud eelnõu. Aruteluni jõuti 7. aprillil.

Eelnõu esitajate poolt teatas Aimla, et vaatamata sajakonnale uuele parandusettepanekule ei ole komisjonis üldisi seisukohti muudetud.

Aimlale esitatud küsimused keskendusid eelkõige töölepingu seadussätete vaieldavustele ehk kas saab senine peadirektor oma tööd jätkata või tuleb sellele ametikohale konkursi välja kuulutada. Vastuolu tekkis parlamendi juristide ja Tartu Ülikooli vastava ala õppejõudude (professorid Heino Siiger ja Inge Orgo) arvamuste vahel. "Isamaad" toetanud juristid väitsid, et RR nõukogu peab välja kuulutama avaliku konkursi hiljemalt kuue kuu jooksul peale seaduse jõustumist, tartlased ei suutnud leida sellele nõudmisele selget alust. Ülikooli teoreetikuid toetas Riigi Tööinspeksiooni tööõiguse peaspetsialist Luule Käis. Ajal, mil osapooled kogusid oma seisukohtadele autoriteetide kinnitusi, oli komisjoni koosseisul "RRi vastalistel" õnnestunud läbi suruda Pärnoja ettepanek, mille kohaselt RR nõukogu valib peadirektori.

Kaasettekandja Veidemann mõõnis pisut tülpinult, et parandusettepanekuid tuli jällegi arvukalt, ent suur osa neist on korduvad ning juba saalis läbihääletatud. Vaieldava töölepingut puudutava punkti kohta arvas Veidemann, et küsimus pole üheselt selge ning et tuleks ära oodata avaliku teenistuse seadus ja vastavalt sellele toimida.

Küsimused ja arutlused keskendusid nüüd rohkem töölepinguseaduse tõlgendustele. See on ka arusaadav, sest pikkades

väitlustes RRi seaduse üle olid osapooled täielikult kulutanud raamatukogundusliku poolt või vastu argumentatsiooni - vastavalt vaadetele ja vajadustele. Sisuliste argumentide puudumine ei takistanud mõnel rahvaesindajal esitamast Ilmar Pärtelpoja stiilis küsimusi: peadirektori kuupalk on küll määratud rektori kuupalgaga, ent kusagil pole öeldud, kas selle all peetakse silmas "Tartu, Oxfordi või Harwardi ülikooli rektori kuupalka."

Jällegi läbirääkimised. Vootele Hansen tegi ettepaneku arutelu jälle katkestada. Andres Heinapuu kurtis, et tema tehtud parandusettepanekud, mis suunatud sellele, et raamatukogus töö oleks üldse võimalik, hääletati millegipärast kultuurikomisjonis välja, "kuid isegi siis, kui kõik minu parandusettepanekud sisse hääletatakse, isegi sellisel juhul ma leian, et seadus ei reguleeri midagi ja ma ühinen Vootele Hanseni ettepanekuga".

Kõnetooli tuli jällegi Sulev Alajõe: Tuleb kogeda, et rahvaesindajate terviklik ühiskonnakäsitus nõrgeneb või kaob sootuks; meie kohus on näha tervikut ehk kogu raamatukogusüsteemi; korraldav tegevus on ikka valitsuse pärusmaa ja seega ka RRi küsimuste lahendamine; Tartu Ülikooli juristide seisukoht töölepingu seaduse vaieldavas osas arvestab ainult tööõiguslikke aspekte, jättes aga arvestamata riigiõiguslikud aspektid jne.

Arvukate kõnede tõttu täitus selleks korraks parlamendi tööaeg. Kuningriiklased tegid ettepaneku tööaega pikendada, ent napilt, vaid hääletega 25 - 26 lükkati see tagasi ja seaduse vastuvõtmine lükkus järgmise nädalasse.

(Järgneb.)

LONDONI RAAMATUMESS, 19.-21. MÄRTS 1995

GRAND HALL, OLYMPIA, KENSINGTON

URSULA ROOSMAA

17.-24. märtsini 1995 külastasid kaks Rahvusraamatukogu töötajat, Ursula Roosmaa ja Mari Kannusaar, Londonis toimunud rahvusvahelist raamatumessi.

Messi korraldajad on Briti Raamatukaupmeeste Liit (*British Booksellers Association*), Briti Kirjastajate Liit (*British Publishers Association*) ja Briti Raamatukogühing (*British Library Association*).

Raamatumess on eelkõige koht, kus kohtuvad raamatute autorid, kirjastajad, trükkijad ja müüjad; kus aetakse äri ja sõlmitakse tähtsaid kokkuleppeid. Raamatukoguhoidjate jaoks on mess aga suur ja atraktiivne kaupluseaken, kus peegelduvad kõik uuemad suundumused inglise kirjandus- ja kirjastamispiildis.

Londoni raamatumess tähistas sel kevadel oma 25. aastapäeva ja on nüüdseks kasvanud kohaliku tähtsusega kaubandussündmusest arvestatavaks rahvusvaheliseks ürituseks, millest käesoleval aastal võttis osa rekordiline arv kirjastusi ja müügi-firmasid. Kokku oli messil 923 osalejat Suurbritanniast, USAst, Kanadast, Prantsusmaalt ja mujalt. Päris suur oli ka osavõtjate arv Ida-Euroopast.

Nii suurt osavõtjate arvu seletati asjaoluga, et mess järgnes vahetult Briti Raamatukaupmeeste Liidu 100. aastapäeva konverentsile. Mess toimus Kensingtonis, "Olympia" keskuse suures hallis, kuhu üllatuslikult mahtus siis rohkem kui 900 osalejat. Messisaali rõdule oli üles pannud väga suur stendi oma 60. aastapäeva tähistav "Penguin"i kirjastus, kes oli tähtpäevaks välja andnud 60 penniste *paperback* ide sarja. Lisaks oli rõdu ühes otsas sisse seatud Rahvusvaheline Kirjastamis-

õiguse Keskus, mida sponsoreeris "Publishers Weekly" ning mis oli ideaalne töö- ja kohtumispaik kirjastuste esindajatele ja müügiagentidele. Rõdu teises otsas oli seadnud inglise suurim raamatukogude varustaja, "B. H. Blackwell's" sisse nn. Raamatukoguhoidjate Salongi, kus oli mõnus tassi kohvi juures jalgu puhata ja võimalus rääkida ka tööasju, sest firma tähtsamate osakondade juhatjad olid kõik pidevalt kohal.

Iga päev peeti raamatukirjastajate seminari. Tähtsündmuseks oli Suurbritannia endise peaministri leedi Margaret Thatcheri külastus messi avapäeval, elevust tekitasid raamatututvustused, preemiade jagamised ja auhindade loosimised ning tordilõikamine Raamatukaupmeeste Liidu 100. aastapäeva ja "Penguin"i kirjastuse 60. aastapäeva puhul. Tähtsal kohal olid ekspositsioonis üha arenev multimeedia. Laienev tootmine ja turg olid põhjuseks, miks tänava esimest korda lähtuvalt kirjastajate soovist ei käsitletud ega paigutatud elektronilisi tooteid eraldi, vaid vaadati kui osa kirjastustoodangust. Iga kirjastaja oli pannud oma elektronilised tooted välja trükitoodetega kõrvuti. Kogu messi vältel demonstreerisid kirjastused oma uuemat elektronilist toodangut, alates lastele mõeldud CDdest mängude ja keeleprogrammidega, teatmeteoste ja suuremahuliste andmebaasideni välja.

Võrreldes Frankfurdi messiga, mis on kahtlemata raamatumaailmas kõige olulisem, tahaks esile tõsta Londoni messi kompaktsust ja hõlmavust. Londoni mess võimaldas näha just Suurbritannias toimuvat.

Meie eesmärk oli saada ülevaade Suurbritannia tähtsamatest kirjastustest ja raamatuvahendajatest ning

hankida kataloogide näol võimalikult palju informatsiooni uuema kirjanduse kohta. Erilise tähelepanu alla võtsime teatmekirjanduse ja seadusandlike trükiste väljaandjad. Üllatusega kogesime, et väga heal järjel olevad kirjastajad katsetavad üha uusi reklaamimeetodeid. Näiteks on väga levinud trükitoodangut kajastavad *online* ja CD-ROMidel kataloogid. (Ühe neist, *Reed reference Catalog on CD-ROM*, saime kaasa.)

Inglise kirjanduspilt on üllatavalt kaootiline. Rida väga kuulsaid kirjastusi, kes annavad välja väga heal teaduslikul tasemel trükiseid, võivad riulite viisi kirjastada ka ajaviitekirjandust, nii et sageli ei ole võimalik tõmmata väga selgeid piire nn. kerge kirjanduse ja selgelt teadusliku kirjanduse kirjastajate vahel.

Seadusandliku kirjanduse väljaandmine kui siiski väga kitsas valdkond on koondunud rea tuntud kirjastajate kätte. Neist kõige kuulsamad ja arvestatavamad on:

Butteworth-Heinemann - rahvusvahelise haardega raamatute ja ajakirjade kirjastaja, kes on spetsialiseerunud majandus-, seadusandlus-, teadus- ja tehnoloogia trükistele.

Frank Cass - juhtiv ühiskondliku kirjanduse kirjastaja, kes annab välja ajaloo-, poliitika- ja sõjandustrükiseid.

Cavendish Publishing Ltd. - rahvusvaheline kirjastus osakondadega Suurbritannias ja Austraalias. On spetsialiseerunud seadusandlike tekstide väljaandmisele.

Centre for Business and Public Sector Ethics International Press Ltd. - väga huvitavate riigiteenistuja,

äri- ja keskkonnaeetikat käsitlevate teoste väljaandja.

HMSO Books - annab välja ja turustab parlamenti, Suurbritannia ministereeriumide ja rahvusvaheliste institutsioonide väljaandeid.

Law Pack Publishing Ltd. - suhteliselt uus ja alles oma kohta otsiv kirjastaja, kes esialgu annab välja lihtsamaid käsiraamatu tüüpi seadusandlikke tekste tavakodanikele.

Sweet and Maxwell Ltd. - kirjastus, kes on olnud 1799. aastast Inglismaa juhtivaid seadusandlike trükiste väljaandjaid, mõeldud erineva tasemega kasutajaskonnale. Nende esindaja tundis suurt huvi Eesti vastu, ilmselt eesmärgiga leida eesti juriste, kes avaldaksid Eestit puudutavaid ülevaateid nende ajakirjades ja kogumikes.

Nimetatutele lisaks annavad väga häid tutvustavaid materjale välja **Routledge, Cambridge University Press, Oxford University Press ja Tolley (Professional Information for Professional People)**

Tutvusime ka kahe huvitava kirjastamisajakirjaga:

“Publishing News” - kord nädalas ilmuv briti ajakiri, mis käsitleb inglise kirjastamismaailmas toimuvat ja tutvustab ka uudiskirjandust;

“European Bookseller” - kord kuus ilmuv ajakiri, mis sisaldab pikemaid ülevaateid kirjastamisest Euroopa riikides ja millest üsna suure osa moodustab uudiskirjanduse tutvustus.

Mõlema väljaande ühe eksemplari saime näidiseks.

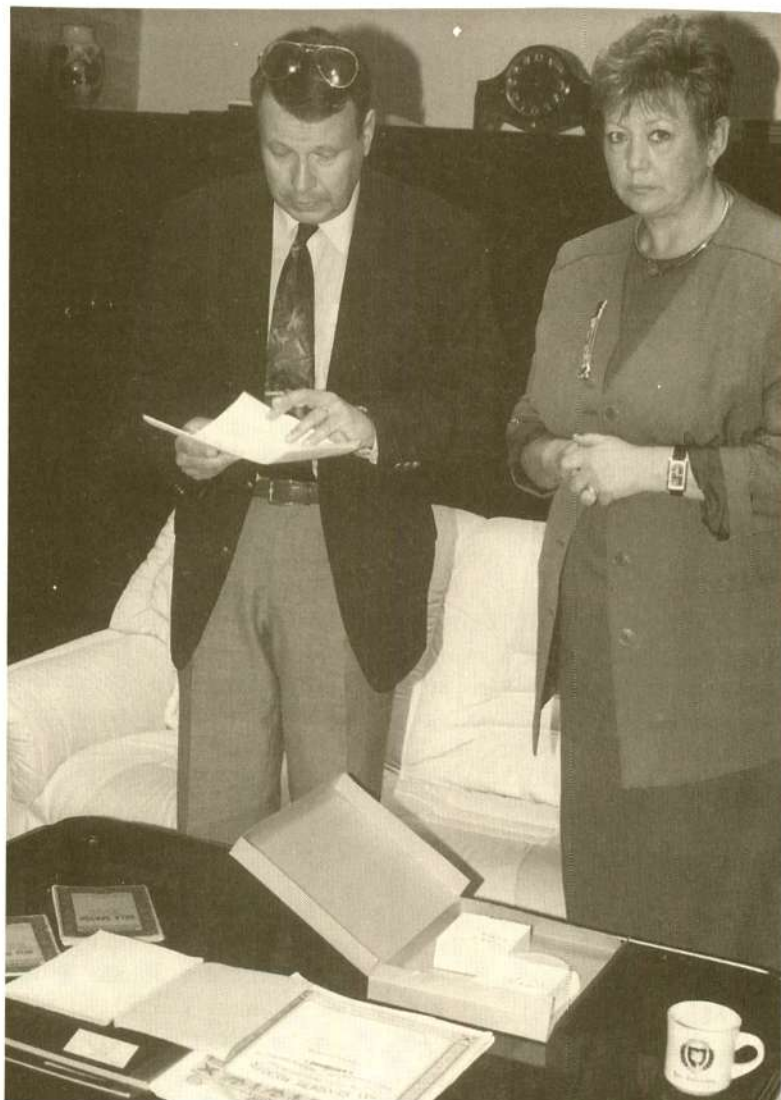
Eelneva kokkuleppe kohaselt kohtusime “B. H. Blackwell’s”i Euroopa müügijuhi Ian Middletoniga, kes demonstreeris meile firma uudiskirjanduse elektronkataloogi, mis osaliselt täiendab meil juba käivitu-

nud tellimislipikute meetodit. “B. H. Blackwell’s” kui rahvusvaheline müügiagent on niivõrd kindlustanud oma positsioone (sellele aitas kaasa teise samalaadse inglise firma hiljutine pankrotistumine), et neil oli messil väljas üksnes väike boks ning suheldi firma poolt sponsoreeritud Raamatukoguhoidjate Salongis.

Leidis kinnitust, et praegusel hetkel vahendab “B. H. Blackwell’s” ingliskeelset kirjandust kõige odavamalt. Samas aga ei tohi jätta teiste suuremate kirjastajate ja vahendajate otsimist ja nendega läbirääkimiste pidamist. Vestlesime ka teiste müügiagentidega (“Baker and Taylor Inter-

national Ltd.”, “Bertrams”, “Ingram International Inc.”, “World Leisure Marketing Ltd.”), aga ükski firma ei ole hetkel suuteline tagama nii kvaliteetset teenust kui “B. H. Blackwell’s” Suurbritannias ja nende harufirma Põhja-Ameerikas.

Briti Kirjastajate Ühing ja Briti Nõukogu korraldasid kaks ametlikku vastuvõttu, millest ühele paluti ka meid. See oli Ida-Euroopa kirjastajatele ja messist osavõtjatele. Meie kui raamatukogutöötajate poole pöörduiti mitme Eesti kirjandust ja siinset kirjastamist puudutava küsimusega, suure tähelepanu osaliseks said aga meie müügifirmade esindajad.

23. mail 1995 andis Eino Tubin Eesti Rahvusraamatukogule oma isa, Eduard Tubina arhiivi. Käsikirjade ja lindistuste originaalid jäävad säilitamisele Rootsi. RRis hoitakse Eduard Tubina isikarhiivi nimelise koguna muusikafondis.

MUUSIKA JA INFOTEHNOLOOGIA

KATRE RIISALU

RRi kunstide osakonna juhataja asetäitja

Loode-Inglismaal Liverpool'i lähedal asuvas väikelinnas Ormskirk toimus 31. märtsist 3. aprillini konverents "Muusika ja infotehnoloogia". Korraldajaks oli rahvusvahelise muusikaraamatukogusid ühendava organisatsiooni Inglismaa rahvuslik sektioon IAML(UK). Eesti raamatukogude jaoks on momendil väga aktuaalne kaasaegse infotehnoloogia rakendamine, vajalikud on teadmised ka muusikaraamatukogude automatiseerimise võimalustest, sest muusikakogud erinevad suurel määral traditsioonilises ettekujutuses raamatukogudest. Lisaks muusikakirjandusele on kogudes ka noodid ning audiovisuaalsed materjalid (LPd, CDd, helikassetid, videokassetid). Selleks, et kohapeal teha õigeid otsuseid, peab tundma mujal maailmas kasutatavaid süsteeme. Kuna eelpool toodud konverentsi korraldajatel oli suur huvi Ida-Euroopa riikide vastu, siis oli osavõtjaid kutsutud ka siit. Kohal olid esindajad Albaaniast, Slovakiast, Poolast, Moldaaviast, Baltikumi esindas Eesti. **Avatud Eesti Fondi finantseerimisel** osales konverentsil ka allakirjutanu Rahvusraamatukogu kunstide osakonnast.

Ettekanded käsitlesid kaasaegse infotehnoloogia rakendamist muusikaraamatukogudes, andes pildi käesoleva hetke võimalustest ning perspektiivsetest suundadest, mille üle tasub mõelda meilgi. Eelkõige on need seotud ülemaailmse arvutivõrgu INTERNET laiema kasutuselevõtuga raamatukogudes ning CD-ROM-andmebaaside levikuga. Viimastest oli kohapeal võimalik tutvuda kahega. MPA (Music Publishers Association) noodikataloog CD-ROMi sisaldab informatsiooni inglise noodi- ja muusikakirjanduse kohta. Esimest korda ilmus see 1994. aasta oktoobris. Andmestikku täiendatakse iga kuue kuu järel. Tutvustati ka R.E.D. CD-

ROMi, mis sisaldab andmeid rohkem kui miljoni helisalvestuse kohta, mis on tehtud firmades *Gramophone* ja *Music Master*. Andmebaasis on andmed nii klassikalise kui levi-muusika kohta.

Konverentsi vaheaegadel avatud näitusel oli võimalik tutvuda erinevate Inglismaa kirjastuste väljapanekutega ning hankida trükikatalooge. Uusi noodiväljaandeid tutvustasid kirjastused *Schott&Co Ltd*, *Saga Music Publishers*, *Cramer Music Publishers*, helisalvestusi *Rose Record*, muusikakirjandust *Scolar Press*. Firma *M.C.P.S. Ltd* tutvustas Inglismaa rahvuslikku diskograafiat, mis on maailma suurim ning unikaalseim andmebaas ja sisaldab kõik inglise helisalvestused, kokku rohkem kui 1,2 miljonit salvestust. Otsingut on võimalik teostada nii helikandja (CD, kassett, LP jt.), formaadi (album, singel) muusika liigi (popp, džäss, blues, klassika jt.) kui helisalvestufirma järgi. RRi edaspidises töös osutuvad kindlasti kasulikuks kontaktid raamatukogudele turvasüsteeme tootva firmaga *3M Library Security Systems*. Väljapanek andis hea ülevaate kaasaegsetest turvasüsteemidest. Eelkõige oli huvitav tutvuda audiovisuaalmaterjalide kaitsevahenditega. Uudseks kogemuseks oli multimeedia süsteemi *MUSICALIA* demonstratsioon Napier'i Ülikoolis. See pakub muusikahuvilistele uusi võimalusi - arvuti ekraanile on võimalik tuua soovitava heliteose noot, laserplaadi juurde kuuluv buklett, kust võib lugeda täiendavat informatsiooni, ning kuulata samal ajal soovitud teost erinevates esitustes, et valida välja endale vajalik salvestus. Samalaadseid süsteeme on maailmas teadaolevalt 4, üks neist loodud Kongressi Raamatukogus Leonard Bernsteini arhiivi kohta.

Konverentsi ajal tutvuti ka Liverpooli Linnaraamatukogu muusikaosakonnaga. Raamatukogu loodi 1859. aastal ning tal on piirkonna suurim muusikakogu. Alates 1934. aastast ilmuvad muusikakogu peegeldavad mahukad trükikataloogid. Raamatukogus on väga hea kolleksioon orkestri partituure (üle 3000 nimetust) ning koorimuusikat (üle 2800 nimetuse).

Oluliseks arutlusteemaks oli konverentsil nn. *outrreach program*, so. võimalik abi Ida-Euroopa riikidele sealsete muusikaraamatukogude abistamiseks nii erialase informatsiooni levitamise, koolituse korraldamise kui muusikatrükiste ning helisalvestuste annetamise näol. Ida-Euroopa riikide esindajate kohalolek andis võimaluse saada täpset informatsiooni maade olukorrast. Sellele teemale pühendatud sessioonil oli meil võimalus tutvustada nii Eesti raamatukogude süsteemi tervikuna kui ka meie muusikaraamatukogusid - nende komplekteerimise põhimõtteid, majanduslikke võimalusi nende elluviimiseks jmt.

Osalemine rahvusvahelisel erialakonverentsil annab tulemusi, kui kasutada saadud teadmisi uue infotehnoloogia kohta meie igapäevase töö planeerimisel. Konverentsil loodud kontaktid erinevate muusikaraamatukogude ning muusikakirjastustega annavad ülevaate olukorrast Inglismaal. Samas oli see suurepärane võimalus teadvustada Eesti muusikaraamatukogude olukorda.

VEEL TÄIENDUSEKS JA TÄPSUSTUSEKS

“Raamatukogu” 1994. a. 4. ja 1995. a. 1. numbris ilmunud õpilasperioodika loetelule lisaks ja täpsustuseks järgmist (varem esinenud nimetused alla kriipsutatud).

“EOS”. Ilmus ka 29. XI 1940 Tallinna I Keskkooli õpilaspere ajakirjana. Trükiarv 300 eks.

“HÄÄL”. Ilmus “Poiste Hääle” järglasena. 1945. a. nr. 1 ja 2 ENSV Rahandustehnikumi õpilaskomitee ja isetegevusringide häälekandja, nr. 3 ENSV Rahandustehnikumi õpilaskomitee häälekandja, 1946. a. nr. 4/5 ENSV Rahandustehnikumi õpilaskomitee ja ELKNÜ algorganisatsiooni häälekandja, nr. 6 ELKNÜ Tallinna Rahandustehnikumi algorganisatsiooni ja ENSV Rahandustehnikumi õpilaskomitee häälekandja, nr. 7 väljaandjata. Vast. toim. nr. 1-3 U. Liivaku, nr. 4-7 L. Siimaste. Toimetuses U. Mereste, A. Liives, K. Mikko, H. Reinop jt. Nr. 1-2 kannab sulgudes lisanumbrit (194-195); alates nr. 3-st on esikohal 196-199, sulgudes 3-6; viimaseks jäänud nr. 200 ei kannanumbrit 7. Trükiarv 150 eks.

“KIRJANDUSLIK ALMANAHH” nr.1, 1958. Tallinna N. V. Gogoli nim. 21 Keskkooli kirjandusringi väljaanne. Toim. L. Villand, toimetuses T. Kallas. Trükiarv 400 eks.

“MILLANG”. Ilmus ka 1940. Vast. toim. K. Treffner.

“POISTE HÄÄL”. Ilmus 193 numbrit. Vast. toim. 1940/41 E. Miller, 1942 H. Roosmann, 1943 E. Vasarik, 1944 A. Treifeldt, 1945 F. Niinepuu (nr. 186-192). Nr. 193 toimetuses U. Liivaku, K. Mikko, U. Mereste. Trükiarv 1940/41. a. 150-250 eks., hiljem 100-300 eks.

“RADA”. 1935 ilmus 4. album. Peatoim. Ad. J. Toom.

“SÄDE”. 1939 ilmus nr. 2(16). Tallinna Linna 18. Algkooli V kl. õpilaste ajakiri. 14 nr-t ilmus seinalehena, kaks trükis.

Uno Liivaku

28. aprillil avas Eesti Rahvusraamatukogu vestibüülis ukсед raamatuantikvariaat.

Möödunud aasta novembris avati raamatukogu fuajees “Lugemisvara”, mis on tänaseks kujunenud üheks Tallinna populaarseimaks ja odavaimaks raamatuostukohaks. Nüüd avas ukсед ka raamatuantikvariaat.

Kuna raamatuantikvariaadi tegeliku ilme kujundavad alles bibliofiilide ja raamatuhuviliste pakkumised, siis on vastse kaupluse riulid praegu veel kohati tühjad. Endise Mündi tänava antikvariaadi kogenud raamatu-kaupmehed ootavad müüki eelkõige enne 1940. aastat välja antud kirjandust, hilisemaid trükiseid ostetakse valikuliselt - peamiselt teatmeteoseid, sõnaraamatuid ning kunstikirjandust. Eriti teretulnud on muidugi rariteetsed trükised. Kuna antikvariaadil on tihe koostöö Rahvusraamatukogu haruldaste raamatute spetsialistidega, siis jõuavad paljud väärtteosed kaupluseletilt raamatukogu fondi. Seetõttu võivad haruldusi omavad bibliofiilid oma raamatuid pakkuda julgelt kauplusele, kartamata, et nende trükised ei leia piisavalt väärtustamist. Oleks hea, kui antikvariaadist kujuneks bibliofiilide kokkusaamise ja suhtlemise paik.

Kuigi uus raamatuantikvariaat on alles kujunemisejärgus, võib raamatuhuviline juba praegu leida siit ühteist huvitavat. Esindatud on Moskva ja Peterburi kirjastuste uusim venekeelne väärtkirjandus, millest põhiosa moodustavad mitmesugused teatmeteosed nagu näiteks luksuslikus köites lasteentsüklopeedia. Müügil on ka ilukirjandus ning filosoofia-, psühholoogia- ja ajalooramatud. Keeleõppijate tarvis on valik inglise-, saksa- ja soomekeelseid bestsellereid.

Raamatuantikvariaat on avatud tööpäevadel kella 10.00 - 18.00 ning laupäeval 12.00 - 16.00

Triin Soone, Urve Pals

NB! UUS KATALOOGIKAART RRis

1. märtsist 1994 kataloogitakse Rahvusraamatukogus raamat pärast arvelevõtmist rahvusbibliograafia kirje nõuete kohaselt komplekteerimisosakonnas arvutiandmebaasi. Aprillist tehakse arvutiväljatrükina ka kataloogikaart. See välistab käsitsi kataloogimise ja suurendab ühtlasi

Hetk raamatuantikvariaadi avamiselt.

BIBLOS UUENENUD

kogu töö intensiivsust. 1995. aastast on tehnoloogiliselt uuendatud ka perioodika kataloogimine, samuti komplekteerimisosakonnas. Retrospektiivselt kataloogiti arvutisse 1994. aastal ilmunud perioodika. Raamatu kataloogikaardi programmi koostasid RRI infosüsteemide osakonna töötajad Piret Truusa ja Urmas Sinisalu, perioodika *Pro-Cite* programm on Ülle Soosalu ja Urmas Sinisalu töö vili. On võimalik, et tulevikus paljundatakse kataloogikaarti ka rahvaraamatukogudele. Praegu ostetakse paberit kaardi jaoks Soomest, ent hea oleks leida kodumaist materjali.

Loodud andmebaaside alusel antakse välja kirjandusnimestikku "Uued Eesti raamatud" (1994 a. I kv-st), mis ilmub kord kuus. Andmebaasi "Kroonika" põhjal aga kvartalivihikut "Eesti rahvusbibliograafia. Raamatud" (1994 a. I kv-st), mis varem kandis pealkirja "Raamatukroonika". Nimestik sisaldab raamatud, mida RR saab trükikodadest sündeksemplarina ja kirjastustelt ISBNi kontrollleksemplarina.

Maire Liivamets

1995. aastast on BIBLOS (Austria raamatu- ja raamatukoguteaduse, dokumentatsiooni, bibliograafia ja bibliofiilia ajakiri) Austria Rahvusraamatukogu väljaanne.

42 aastat andsid neli korda aastal ilmunud ajakirja välja Austria Raamatukoguhoidjate ühing, Austria Rahvusraamatukogu Sõprade ühendus ja Austria Raamatukoguarengu, Dokumentatsiooni ja Informatsiooni Instituut. Veidi nle 40 aasta oli ajakirja tegevtoimetaja dr. Walter G. Wieser ja väljandja Austria Rahvusraamatukogu peadirektor dr. Magda Strebl, kes mõlemad on tänaseks tagasi astunud.

Kuigi praegusel toimetusel on säilinud tihedad sidemed Austria Raamatukoguhoidjate ühinguga, on uuenenud ajakiri sisu poolest enam Rahvusraamatukogu väljaanne, mis hakkab ilmuma kaks korda aastas, jäädes aga mahult endiseks.

Väljanne avaldab peamiselt uuri- musi Austria Rahvusraamatukogu kogudest ja muid teadustöid raamatute ja raamatukogude kohta. Samas ei peegelda ta ainult raamatukogu-

teadlaste tööd, vaid on avatud kõigi erialaprobleemide käsitlemiseks, mis kerkivad raamatukoguhoidjate ja raamatukogude ette nii Euroopa Liidus kui väljaspool seda, näiteks järgmistes valdkondades: arvuti- võrgud, andmete rööpedastus, retrokonversioon, komplekteerimispoliitika, konserveerimine ja säilitamine.

BIBLOS soovib kaastööd oma Eesti kolleegidelt. Avaldatav kirjatoode peab olema saksa, inglise, prantsuse, itaalia või ladina keeles. See tuleb saata aadressil:

**Redaktion BIBLOS
Österreichische Nationalbibliothek
Josefsplatz 1, A-1015 Vienna
Tel.: 53410/323
Faks: 53410/323
Elektronposti aadress:
onb@email.onb.ac.at.**

Nii ajakirja BIBLOS varasemate aastakäikude kui 1995. aastal ilmunud esimese, uuenenud sisu ja kujundusega numbriga saab tutvuda Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogunduse teabetoas.

Vabandame eksituse pärast:

"RK" nr. 2. lk. 6 kolmandas veerus on kirjas: "... on Saksamaal 1569. aastast andnud mitu korda välja üht eestikeelset muusikaraamatut." Muidugi on see väär informatsioon, mis tulenes ehk liigeses keskendumises rahvustrükise tähtpäevale.

Uut kataloogikaarti uudistamas...

IFLA VOUCHER SCHEME - UUS RAHVUSVAHELISE RAAMATUKOGUDEVAHELISE LAENUTUSE EEST TASUMISE SÜSTEEM

IFLA Väljaannete Üldise Kättesaadavuse Amet (UAP) teatab, et 1995. aastal algatati alternatiivne maksusüsteem rahvusvahelise raamatukogudevahelise laenutuse eest tasumiseks. Süsteem võimaldab tasuda RVL teenuse eest panga vahendusteta ning saatelehtede ja arveteta. Süsteemiga liitumiseks peab raamatukogu ostma IFLA UAPist Boston Spas arvega vajaliku hulga plastikžetoonide (*voucher*) maksumusega 8 \$ ja 4 \$. Plastikžetoonidega tasutakse teenuse eest, lisades selle postipakile. IFLA UAP arvab, et üks laenus või kuni 15 lehekülje kopeerimine peaks maksma 8 \$, kuid raamatukogu võib küsida ka rohkem, milleks ongi kasutusel ka 4 \$ maksvad žetoonid. Žetoonid on korduvalt kasutatavad: teiselt raamatukogult teenuse eest saadud žetooni võib raamatukogu omakorda kasutada järgmisele raamatukogule teenuse eest tasumiseks. Kasutamata jäänud žetoon saab UAPile tagasi müüa alghinnaga. Nii žetoonide ostmise kui tagasimüümise on tasuta.

Eisialgu rakendatakse žetoonidega tasumise süsteemi kaheaastase katseajaga.

Süsteemis võivad osaleda kõik raamatukogud. IFLA UAP soovib kasutada žetooni ka riigisiselt.

Täpsema info saamiseks või süsteemiga liitumiseks pöörduda aadressil:

The IFLA Voucher Scheme
IFLA Office for UAP
c/o The British Library
Boston Spa Wetherby
LS23 7BQ
United Kingdom
Fax: ++44 1937 546 478
Tel: ++44 1937 546 254
Elektronpost: sara.gould@bl.uk

Toimetus palus meie suuremate raamatukogude RVLi osakondade juhatajatel kommentaari süsteemi kasutuselevõtu perspektiivi kohta Eestis.

RR (Margit Mikson): Uus RVLi eest tasumise süsteem huvitaks meid juhul, kui sellesse oleksid kaasatud kõik IFLAse ühinenud riigid sh. ka Põhjamaad. Eriti vajalik oleks see teiselt raamatukogult tellitud koopiate eest tasumisel, mida praegu teeme arve saamisel ülekandega. See on keeruline süsteem. Samas tekib küsimus, kas uue süsteemi käivitumisel muutuvad kõik laenutused tasuliseks ja kas selle peab maksma kinni lugeja või raamatukogu. Hetkel saadab enamus raamatukogusid meile raamatuid tasuta, s. t. laenus on tasuta. Neile, kes tasu nõuavad maksame rahvusvaheliste vastus-kupongidega. Kas uued ja vanad vahendid hakkavad kasutusel olema paralleelselt? Boston Spaga suhtlemisel jäävad ilmselt käibele ka spetsiaalsed nõudesedelid.

TAR (L. Tšerenkevits): TA Raamatukogule on IFLA *Voucher Scheme* vastuvõetav. See avab uusi võimalusi lugejate teenindamiseks ja teenuste eest tasumiseks.

TÜR (Maria Luštšik): On raske kommenteerida sisuliselt olulist dokumenti, lähtudes ainult selle lühikokkuvõttest. tekib palju küsimusi. Pean kindlasti valikuks projektiga lähemalt tutvuda.

Kui minu arvamus võiks olla kasulik, siis see on järgmine:

plastikžetoonide (*voucher*) kasutamist võib võrrelda kupongide (*coupon – réponse international*) kasutamisega, mis on Eesti raamatukogudes ammu kasutusel. Kui Eesti sai Ülemaailmse Postiliidu liikmeks, ei ole kupongide ostmisega probleeme olnud. Neid kasutatakse samamoodi kui žetooni, ainuke vahe on, et nad ei ole plastikust ja nende nominaalväärtus on märksa väiksem – \$ 1,02. Kupongide suhteliselt madala hinna tõttu on nende kasutamine majanduslikult otstarbekam ja hinnaskaala paindlikum. Nagu praktika näitab, küsivad Lääne raamatukogud teenuse eest keskmiselt 3–6 kupongi.

Praeguses majanduslikus olukorras on žetoonidega tasumine mõistlik juhul, kui tellimust täitev raamatukogu ei kasuta kuponge, aga see ei ole mitte mingil juhul ainuke ja universaalne süsteem.

IVI TINGRE SÕRMUS

30. mail 1995. aastal lähetas Ivi Tingre teele oma sõrmuse silmapaistvale raamatukoguhoidjale. Sõrmuse esimeseks hoidjaks sai Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor Ivi Eenmaa.

Sõrmuse reglemendis on öeldud:

Armastusest raamatukoguhoidja elukutse vastu ning ajendatuna soovist väärtustada ja avalikkusele teadvustada raamatukoguhoidja loomingulist, sihipärast ja vastutustundlikku tööd inimeste vaimseks arenguks, lähetan teele sõrmuse.

Sõrmus on valmistatud kullast ja riskülilikukujulise sinise safiiriga, mida ümbritseb kaskteist väikest valget safiiri. Sõrmusele on graveeritud kiri "Ivi Tingre 1995".

Sõrmust võib vallata ainult tege-likus teenistuses olev raamatukogu-töötaja. Töölt lahkudes nimetab ta oma järglase, sõrmuse uue valdaja,

kes tema prima äranägemise kohaselt on Eesti raamatukogunduses kõige silmapaistvamalt tegutsenud, kalliks pidanud raamatukoguhoidja elukutset ja teinud kõik temast oleneva raamatukoguhoidja töö väärtustamiseks.

Sõrmuse valdajal on õigus nimetada oma järglane ka enne teenistusest lahkumist.

Kui sõrmuse valdaja ei nimeta mingil põhjusel oma järglast, võib seda teha Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing.

Sõrmuse esimese valdaja nimetan mina.

Käesoleva reglemendi esimene eksemplar säilitatakse Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu, teine eksemplar jääb sõrmuse valdajale. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing registreerib sõrmuse teekonna ja korraldab reglemendi täitmist.

Ivilt Ivile ...

TEADMISED, OSKUSED, KOGEMUSED

Järgmine, 1995./96. õppeaasta on Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnale eriti oluline - algab 30. õppeaasta raamatukogu- ja infotöötajate erikoolituses Tallinna Pedagoogilises Instituudis/ Tallinna Pedagoogikaülikoolis.

Aastatel 1967-1995 on raamatukogunduse ja bibliograafia/raamatukogunduse ja infoteaduse eriala lõpetanud meie kõrgkoolis 1301 üliõpilast, neist 563 kaugõppes.

Olulisemat ja huvipakkuvat infoteaduste osakonna kavast 1995./96. õppeaastal:

- # õppejõudude avalikud loengud;
- # osakonna teabepäevad kolleegidele TPÜs ja erialaavalikkusele;
- # erialaüliõpilaste temaatilised ettekandepäevad;
- # külalislektorite loengud kraadiõppuritele: TPÜ audoktor prof. E. Häkli võrdlevast raamatukogundusest jt.;
- # osakonna teadustööde kogumiku "Teadusinfo levi ja tarbimine" väljaandmine;
- # osakonna õppejõudude publikatsioonide näitus TPÜ raamatukogus;
- # konverents "Raamatukogundus, infoteadus, haridus" 30. nov. kuni 1. det. 1995 TPÜs;
- # vilistlaste seltskondlik koosviibimine 30. novembril 1995.

Lähem teave järgmisest "Raamatukogu" numbrist ning alates 28. augustist 1995 Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnast Narva mnt. 25, EE0100 Tallinn tel. 22/ 42 23 04 fax 22/ 42 53 39 elektronposti aadress: aira@lin.tpu.ee.

Olete oodatud osalema!

Kohtumislootusega
TPÜ infoteaduste osakonna
juhataja dots. Aira Lepik

RAHVUSVAHELISED RAAMATUKOGUNDUSALASED

JUUNI

AMERICAN BOOKSELLERS ASSOCIATION CONVENTION & TRADE EXHIBIT

Ameerika Raamatukaupmeeste Assotsiatsiooni koosolek ja näitus
3.-5. 06. Chigago, USA
Tel. +1-203 840 5614
Faks +1-203 840 9614

LIBRARY RESOURCES EXHIBITION

Raamatukoguressursside näitus
6.-8. 06. Birmingham, National Exhibition Centre, Inglismaa
Tel. +44-184 434 2894
Faks +44-184 434 4988

SPECIAL LIBRARIES ASSOCIATION 86TH ANNUAL CONFERENCE AND EXHIBIT

Eriraamatukogude Assotsiatsiooni 86. aastakonverents ja näitus
10. -15. 06. SLA, Montreal, Quebec, Kanada
Tel. +1-202 234 4700
Faks +1-202 265 9317

12TH CONFERENCE ON INFORMATION MANAGEMENT FOR COMPANY EXCELLENCE

12. suurfirmade infohalduse konverents
13. -15. 06. IDT 95, Pariis: Palais des Congres, Prantsusmaa
Tel. +33-143 722 525
Faks +33-143 723 041

MULTIMEDIA '95

20.-22. 06. London, Business Design Centre, Islington
Tel. +44-171 359 3535
Faks +44-171 226 0590

JUULI

EVA '95 ELECTRONIC IMAGING AND THE VISUAL ARTS

Elektrooniline kujutamine ja kujutav kunst
24.-28. 07. Hampshire, National Gallery, Inglismaa
Tel. +44-125 281 2506
Faks +44-125 281 5772

IFLA '95 INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS MEETING: LIBRARY OF THE FUTURE

IFLA aastakoosolek: Tuleviku-raamatukogud
20.-26. 08. Istanbul, Türgi
Tel. +45-33 320 733
Faks +45-33 936 183

AUGUST

KNOWRIGHT '95 INTERNATIONAL CONGRESS ON INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS FOR SPECIALISED INFORMATION, KNOWLEDGE AND NEW TECHNOLOGIES

Rahvusvaheline konverents "Intellektuaalse omandi õigus erialainformatsiooni, -teadmiste ja uute tehnoloogiate kohta"
21.-25. 08. Viin, Austria

SEPTEMBER

LIBTECH INTERNATIONAL 95 (INTERNATIONAL LIBRARY TECHNOLOGY FAIR)

Rahvusvaheline raamatukogutehnoloogia laat
5.-6. 09. University of Hertfordshire, Inglismaa
Tel. +44-170 728 4665
Faks +44-170 728 4666

THE 9TH NORDIC CONFERENCE ON INFORMATION AND DOCUMENTATION: INFORMATION POWER

9. Põhjamaade informatsiooni ja dokumentatsiooni konverents: Informatsiooni jõud
6.-8. 09. Oslo, Norra
Tel. +47-22 43 08 80
Faks +47-22 56 09 81

INFORMATION CANADA 95

6.-9. 09. Toronto, Ontario, Kanada
Tel. +1-203 226 696
Faks +1-203 454 5840

ASIAN IT EXPO 95

Aasia toodete EXPO '95
27.-30. 09. Hong Kong
Tel. +852-2 811 8897
Faks +852-2 516 5024

KONVERENTSID JA NÄITUSED 1995 II POOLEL

OKTOOBER

ASIS 95

58TH ANNUAL MEETING OF THE AMERICAN SOCIETY FOR INFORMATION SCIENCE – CONVERTING TECHNOLOGIES: FORGING NEW PARTNERSHIPS IN INFORMATION

Ameerika Infoteaduse Ühingu 58. aastakoosolek "Konverteerimistehnoloogiad: edendada infovahetust"

9.–12. 10. Chicago, Illinois, USA

Tel.+1-310 495 0900

Faks +1-301 405 0810

THE 47TH FRANKFURT INTERNATIONAL BOOK FAIR

47. Frankfurdi Rahvusvaheline Raamatulaat

11.–16. 10. Frankfurt am Main, Saksamaa

Tel. +49-692 1020

Faks +49-692 102 227

EUSIDIC ANNUAL CONFERENCE

EUSIDICa aastakonverents

17.–19. 10. Holland

Tel. +352 250 750 220

Faks +352-250 750 222

THE INTERNATIONAL CHEMICAL INFORMATION CONFERENCE AND EXHIBITION: INFORMATION IN CHEMISTRY AND CHEMICAL PATENTS

Rahvusvaheline keemiainformatsiooni konverents ja näitus: informatsioon keemiateaduses ja keemiapatendid

23.–25. 10. Hotel Atria Nimes Centre, Nimes, Prantsusmaa

Tel. +44-124 981 4584

Faks +44-124 981 3656

BALTIC INFO 95

4RD INTERNATIONAL TRADE FAIR FOR COMPUTERS, OFFICE EQUIPMENT AND TELECOMMUNICATIONS TECHNOLOGY IN THE BALTIC STATES

4. rahvusvaheline arvutite, kontoritehnika ja telekommunikatsiooni tehnoloogia laat Baltimaades

24.–27. 10. Litexpo Centre, Vilnius, Leedu

Tel. +49-622 118 1935

Faks +49-622 118 2593

THE GÖTEBORG BOOK AND LIBRARY FAIR 95

Göteborgi raamatu- ja raamatukogulaat '95

26.–29. 10. Rootsi

Tel. +46-3110 9100

Faks +46-120 9103

ONLINE CD ROM 95

30.–31. 10. Chicago, Illinois: The Palmer House, USA

Tel. +1-203 761 1466

Faks +1-203 761 1444

MARRAS-95 DAT 95

5TH CONFERENCE AND EXHIBITION OF THE HUNGARIAN DATABASE SUPPLIERS

5. Ungari andmebaasivahendajate konverents ja näitus

Budapest, Ungari

Tel. +36-1 202 2998

Faks +36-1 202 2894

MARRAS-95 DOCUMENT DOCUMENT MANAGEMENT EXHIBITION

Dokumendi korralduse näitus

London, Inglismaa

Tel. +44-81 742 2828

Faks +44-81 747 3856

NOVEMBER

DOCUMENT AND TEXT MANAGEMENT 1995

Dokumentatsiooni ja tekstide korraldus

London (data t. b. c.), Inglismaa

Tel. +44-171 831 8003/8633

Faks +44-171 430 1270

SCANTECH EXPO EUROPE 95

Euroopa skaneerimistehnoloogia EXPO '95

7.–9. 11. Cologne Messe, Cologne, Saksamaa

Tel.+44-1244 378 888

Faks +44-1223 213 575

Council of Europe
Conseil de l'Europe

1995.a. maikuu lõpust

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGUS AVATUD

EUROOPA NÕUKOGU
INFO- JA DOKUMENDIKESKUS

mille eesmärk on:

- informatsiooni senisest tõhusam vahendamine Euroopa Nõukogu tegevuse ja otsuste kohta, tuginedes organisatsiooni dokumentidele, publikatsioonidele ja andmebaasidele.

Euroopa Nõukogu Info-ja Dokumendikeskuses on võimalik

tutvuda

- Euroopa Nõukogu eesmärke, tegevust ja saavutusi peegeldavate dokumentide ja konventsioonidega;
- publikatsioonidega, mis käsitlevad *inimõiguste, meedia, sotsiaalpoliitika, hariduse, kultuuri, spordi, noorsoopoliitika, tervishoiu, keskkonnapoliitika, kohalike omavalitsuste ja õiguslase koostöö valdkonda.*

saada vastus

- Euroopa Nõukogu tegevusega seotud päringutele (vajaduse korral edastatakse päring Euroopa Nõukogu Sekretariaati Strasbourgis).

Euroopa Nõukogu Info- ja Dokumendikeskus asub

Rahvusraamatukogu AB korpuse V korrusel;

avatud tööpäevadel 10.00-17.00.

Telefaks: 646 0089, E-mail: enidk@venus.nlib.ee

RAHVUSVAHELINE SEMINAR

KONSERVEERIMISPROBLEMAATIKA 1995

11.-12. OKTOOBRINI 1995

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGUS

Seminaril käsitletakse järgmisi teemasid:

- 1. Hoiutingimused. Kogude hooldus*
- 2. Pabermaterjalide konserveerimine / restaureerimine*
- 3. Köidete konserveerimine / restaureerimine*
- 4. Restaureerimisbaasid, nende areng ja kaasajastamine*
- 5. Konservatorite täiendõpe: vajadused ja võimalused*

Ettekannete korrektselt vormistatud kokkuvõtteid eesti ja inglise keeles (á 2–3 lk.) ootame enne 1. septembrit 1995.

Seminari töökeel on inglise keel.

Info tel. 435 363

Oktoobris on TÜ Raamatukogu raamatumuuseumis avatud restaureeritud tööde näitus "PÄASTETUD HÄVINGUST ...".

В статье Маргит Курм "Опыт создания аналитических баз данных в национальной библиотеке Эстонии" дается обзор более шестилетней работы в данной области в национальной библиотеке. Большинство баз данных созданы за последние пару лет и составлены с помощью программы Pro-Cite 2.1 библиографических баз данных. Используются также программы Fox-Base и Fox-Pro. Первой базой данных в национальной библиотеке является база данных регистрации читателей, начатая в 1988 году. Позднее, в отделе библиотекосведения, прибавилась база данных статистики библиотек Эстонии, в отделе национальной библиографии - база данных персоналии Эстонии и многие другие - всего на сегодняшний день 21 база данных. Специализировались на правовые, экономические, политические и социальные темы. В статье дается также перечень генерированных баз данных и их краткий анализ.

Детская библиотека Эстонии организовало в честь Международного дня детской книги научную конференцию, посвященную 50летию книги Астрид Лингрен "Пеппи Длинныйчулок". Это событие подробно описывает Майт Тальтс. В своих докладах дети обсуждали характер Пеппи и её привычки питания, анализировали её отношение к животным и борьбу против несправедливости, рассматривалось также её критическое отношение к школьной системе и к школьному обучению. Конференция-Пеппи было первым такого рода всеэстонским мероприятием, которое дало возможность детям самостоятельно /без вмешательства взрослых/ выразить свои мысли и замечания.

За научной частью конференции последовал конкурс на звание самой достоверной Пеппи. Её выбрали из числа детей одетых подобно Пеппи, Томми или Анника и выступавших для их роли песнями и танцами.

В этот же день было открытие Большой выставки спунка, на которую детьми с разных концов Эстонии было прислано около 350-ти найденных ими спунков и соответствующих описанию находок.

При определении книг, относящихся к эмигрантской литературе, учитывается не место их написания, а место издания. Исходя из этого, литературовед Оскар Круус продолжает перечень книг, написанных еще на родине, но изданных в эмиграции, и беглое знакомство с ними. Поэтому автор статьи и останавливается на причинах, по которым та или другая книга осталась не изданной и описывает круговорот событий, в которые некоторые книги попадали. Например, роман Алмы Тедер "Красивые дни" сгорел при бомбежке Таллина. Автор был вынужден заново писать его в Швеции, однако и там не все шло гладко. Роман Августа Гайлита "Пылающее сердце", высоко оцененный читателями, был в машинном наборе - так, по видимому, покидая родину, он увез с собой корректурные листы; Герт Хелбемье в последний момент получил свой молодёжный рассказ "Ученик ратушной школы" от иллюстратора, в то время как багаж писателя находился уже на корабле; из романа Карла Ристикиви "Все, что когда то было" был запечатлен всего лишь один фрагмент. В статье есть и другие подробности, касающиеся таких произведений.

Круус называет также писателей, чьи рукописи советские издательства не публиковали и которые пытались издать их тогда за границей /в основном в Швеции/: это - Карл Август Хиндрей, "Осень II" Оскара Лутса, Уку Масинг, Хенрик Адамсон и другие. Кроме того, автором, попадавшим в тюремные лагеря Советского Союза, проходило искать собственные возможности издания /Хелмут Таранд издавал свои стихи под псевдонимом Аннус Рявяла, Хилья Рюютли - под псевдонимом Айли Хелм/ и они могли это делать лишь на западе.

Вступительные строки: Программы внешней помощи /сотрудничества в Министерстве культуры и просвещения	Тийа Раудма	4
Устав школьной библиотеки		5
Комментарии к "Уставу школьной библиотеки"	Малл Саул	6
Международная библиотековедческая организация IFLA	Эева-Майа Таммеканн	8
В национальной библиотеке открыт информационный и документационный центр Европейского Совета	Юлла Юрвисте	10
IREX	Вийви Веррев	12

Рекомендации к составлению аналитического библиографического описания	Эльвийне Уверская	14
---	-------------------	----

Опыт создания аналитических баз данных в национальной библиотеке Эстонии	Маргит Курм	18
--	-------------	----

Большая конференция - Пеппи	Майт Тальтс	22
-----------------------------	-------------	----

HABENT SUA FATA LIBELLI

О книгах, написанных в Эстонии, но не изданных	Оскар Круус	24
---	-------------	----

Книги литературного музея архивной библиотеки: книга А. Х. Люкке "Öppetusse-Ramat" двухвековой давности	Михкел Вольт	28
---	--------------	----

СТРОКИ ЮРИСТА

Обзор о законе заработной платы	Хели Наерис	29
---------------------------------	-------------	----

О ВАС И ВАМ

О годовой статистике библиотек	Ханс Юрман	30
--------------------------------	------------	----

Трудное рождение закона национальной библиотеки Эстонии	Кюлло Арьякас	31
--	---------------	----

ВЕСТИ

Лондонская книжная ярмарка с 19 по 21 марта 1995 года	Урсула Роосмаа	39
--	----------------	----

Музыкальная и информационная технология	Катре Рийсалу	41
--	---------------	----

Ещё к дополнению и к уточнению	Уно Лийваку	42
--------------------------------	-------------	----

Международная конференция и выставки по библиотековедению во II половине 1995 года		46
--	--	----

ПЛАТНАЯ СТРАНИЦА

Национальная библиотека - информационный и документационный центр Европейского Совета		48
--	--	----

Библиотека Тартуского университета		49
------------------------------------	--	----

РЕЗЮМЕ		50
--------	--	----

SUMMARY		51
---------	--	----

In the article "Experience of Creating Analytical Databases in the National Library of Estonia" Margit Kurm gives a survey of the activities in this field during more than six years. Majority of the databases have been created during the last two years with the aid of Pro-Cite 2.1. The programmes Fox-Base and Fox-Pro have also been used. The first database in the National Library of Estonia is the one for the registration of readers. It was started in 1988. Later on some other databases have been created - the databases of Estonian library statistics in the Department of Library Science and Development, the database of Estonian national biography in the Department of National Bibliography, etc. At the present time there are 21 databases on different subjects - legislation, economy, politics and social problems. In the article the list of the generated databases is presented and their brief analyses are added.

International Children's Book Day was celebrated in Estonian Children's Library. A scientific conference, dedicated to the 50th anniversary of Astrid Lindgren's "Pippi Longstocking", was organized. In his article Mait Talts describes this event. In their reports children discussed Pippi's character and her habits of nutrition, analysed her behaviour as an animal breeder and a fighter against crime, as well as her critical attitude towards school systems and teaching. Pippi Conference was the first all-Estonian undertaking of this kind and the children got the chance to express their ideas and observations without adults' interference.

The "scientific" part of the Conference was followed by the competition to find out the most Pippi-like Pippi. She was selected out of the children who were dressed as Pippis, Annikas or Tommys and performed their songs and dances.

The Great Spunk Exhibition was opened on the same day. About 350 children all over Estonia had sent the spunks that they had found and described them.

Defining the books of Estonian Exile literature not by the place of their writing but the place of publishing is taken into consideration. Historian of literature Oskar Kruus continues in his article the recital and brief introduction of the books written in Estonia but published in Exile. The author observes the reasons why some issues have not been published in Estonia and what difficulties the authors had to overcome - e. g. the novel "Ilusad päevad" (Beautiful Days) by Alma Teder burned when Tallinn was bombed and she had to rewrite it in Sweden meeting some difficulties in printing it, A. Gailit's "Leegitsev süda" (Hearts on Fire) had already been set up and he probably took the proof sheets with him when leaving the native country. Gert Helbemäe got his story for youth "Raekooli õpilane" (The Pupil of Raekooli) from the illustrator at the last moment, Karl Ristikivi had written only one fragment of his book "Kõik, mis kunagi oli" (Some Day It All Was). There are many such details about the fate of books in this article. Kruus also mentions the authors whose manuscripts were not issued by Soviet publishing houses, and they tried to send their books abroad (mainly in Sweden) - Karl August Hindrey, Uku Masing, Hendrik Adamson a. o. The Estonian authors in the Soviet prison camps looked for the publishing of their books and found the possibilities in the West. Helmut Tarand published his poems under the pseudonym Annus Rävälä, Hilje Rüütel's pseudonym was Aili Helm.

First Column: Foreign Aid and Cooperation Programmes of the Ministry of Culture and Education	Tiia Raudma	4
Statute Of School Libraries		5
Comments on Statute of School Libraries	Mall Saul	6
International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)	Eeva-Maija Tammekann	8
Information and Document Centre of the Council of Europe was Opened in the National Library of Estonia	Ülla Jürviste	10
IREX	Viivi Verrev	12
Some Recommendations for Making Analytical Entries	Elviine Uverskaja	14
Experience of Creating Analytical Databases in the National Library of Estonia	Margit Kurm	18
Pippi Conference	Mait Talts	22
HABENT SUA FATA LIBELLI		
Books Written in Estonia but not Published Here	Oskar Kruus	24
Archives Collection of the Estonian Literary Museum: Introduction of A.H. Lücke's Book "Öppetusse-Ramat" (Religions Instruction)	Mihkel Volt	28
LEGAL COLUMN		
Survey of the Wage Law	Heli Naeris	29
ABOUT YOU AND FOR YOU		
Library Annual Statistics	Hans Jürman	30
Difficult Draw up of the Law of the National Library of Estonia	Küllo Arjakas	31
NEWS		
Book Fair in London, March 19-21, 1995	Ursula Roosmaa	39
Music and Information Technology	Katre Riisalu	41
Some Comments and Adjustments	Uno Liivaku	42
International Library Conferences and Exhibitions in the Second Half of the 1995		46
PAID PAGE		
National Library of Estonia - the Information and Document Centre of the Council of Europe		48
Tartu University Library		49
PEZIOME		50
SUMMARY		51

